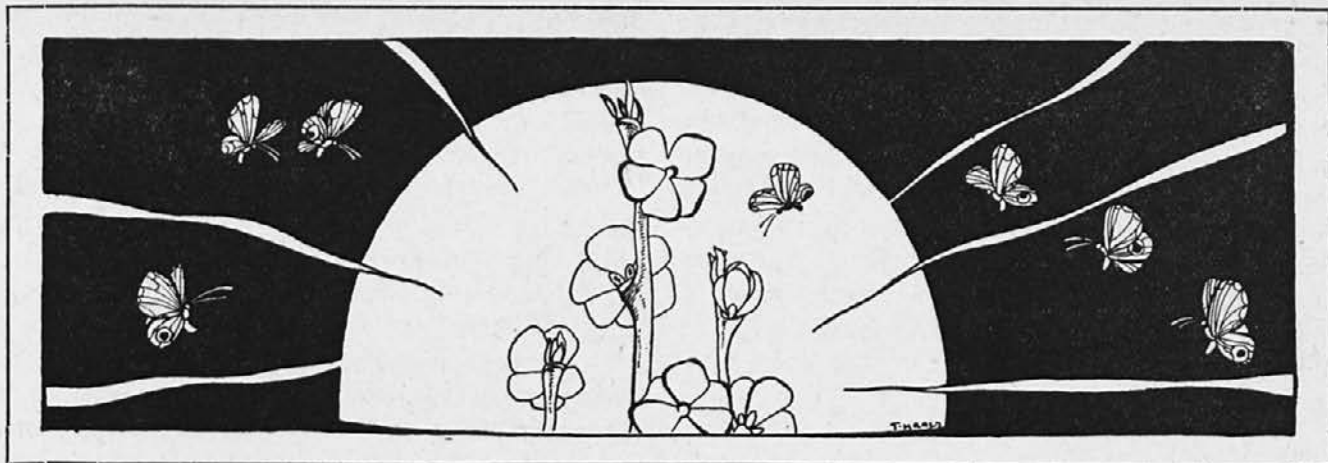

Knez Serebrjani.

Roman iz časov Ivana Groznega. — Ruski spisal grof Aleksej K. Tolstoj; prevel Al. Benkovič.

1. Opričniki.

letu Gospodovem 1565. ali 7073. leta po stvarjenju sveta je prišel mladi bojar, knez Nikita Romanovič Serebrjani (Srebrni), vročega poletnega dne, 23. junija, v vas Medvedevko kakih trideset vrst pred Moskvo.

Za njim je šla tolpa vojakov in hlapcev.

Knez je prebil celih pet let na Litvi. Tja ga je bil poslal car Ivan Vasiljevič h kralju Zigmundu, da za mnogo let podpiše mir po takratni vojni. Toda to pot car ni imel srečne roke pri izbiri posredovalca. Res, da je Nikita Romanovič trdovratno branil koristi svoje dežele in človek bi mislil, da ne bi bilo mogoče najti boljšega posredovalca. Vendar Serebrjani ni bil ustvarjen za pogajanja. Zaničujoč prekanjenosti poslaniške vede, se je hotel pošteno pogajati na veliko jezo spremljajočih ga dvornih pisarjev, katerim ni dovoljeval nikakih ovinkov. Kraljevi svetniki, ki so bili že pripravljeni odnehati, so hitro izrabili knezovo prostodušnost, zvedeli so od njega naše slabosti in zvišali svoje zahteve. Tega pa knez ni prenesel: pred vsem zborom je udaril s pestjo po mizi in raztrgal zaključno listino, ki je bila že pripravljena za podpise, češ: „Zvite lisice ste, vi in vaš kralj. Jaz govorim z vami od duše, vi pa samo — češ — prežite, kako bi me zvijačno prevarali! Tako ravnanje ni pošteno!“

Ta ognjevit nastop je namah uničil uspeh prejšnjih pogajanj in Serebrjani bi ne bil ušel nemilosti, da ni isti dan prišel iz Moskve ukaz, naj ne sklene miru, temveč naj se nadaljuje vojna. Z veseljem je odšel Serebrjani iz Vilne, zamenjal zametasto obleko za lesketajoči se oklep in je pobijal Litvane, kjerkoli mu jih je Bog poslal na pot. Na vojski se je bolje izkazal nego na zborovanjih in postal je slaven med Rusi in Litvani.

Mladika 1923, št. 1.

Knezova vnanjost se je ujemala z njegovo naravo. Imel je bolj prijeten nego lep obraz, na katerem sta bili zapisani dobrodušnost in odkritosrčnost. V njegovih temnosivih očeh, zasenčenih s črnimi trepalnicami, bi čital opazovalec nenavadno, nezavedno, nekako nehoteno odločnost, ki mu v trenutkih dejanja nikdar ni dovoljevala dolgega premišljevanja. Nenakomerne in naježene obrvi in poševna guba med njimi so kazale nekako nerednost in nedoslednost misli. A mehko in pravilno oblikovana usta so kazala pošteno, neomajno odločnost, smehljaj pa skromno, skoro otroško dobrosrčnost, tako da bi ga bil marsikdo imel za omejenega, ako bi ne pričala plemenitost, ki je odsevala iz vsake njegove poteze, da vedno s srcem razume, česar si ne more razjasniti s pametjo. Splošno je delal ugoden vtis in je vzbujal prepričanje, da se mu lahko zaupa v vsakem slučaju, kjer je treba odločnosti in požrtvovalnosti, a da knez ni zmožen pretehtati svojih dejanj in da premišljenosti in razsodnosti ni pričakovati od njega.

Serebrjani je bil star petindvajset let. Bil je srednje rasti, širok čez pleča, ozek čez pas. Gosti, rjavi lasje so bili svetlejši od ogorelega obraza in so delali nasprotje z njegovimi temnimi obrvmi in črnimi trepalnicami. Kratka brada, nekoliko temnejša od las, je lahko obsenčevala ustnice in brado.

Z lahkim in veselim srcem se je knez vračal domov. Dan je bil jasen in solnčen, dan, ko vsa priroda diha nekaj prazničnega, ko so cvetlice videti jasnejše, nebo sinjejše, v daljavi valovi v prozornih tokih zrak in človeku je tako lahko, kakor da bi prešla njegova duša v prirodo in bi trepetala z vsakim listom in se gugala z vsako cvetko.

Jasen je bil junijski dan, a knezu se je zdel po petletnem bivanju na Litvi še jasnejši. S polj in lesov je dišalo po Rusiji.

Brez hlimbe in zvijače se je pehal Nikita Romanovič za mladega Ivana. Trdno se je držal svoje

prisege in nič bi ne moglo omajati njegove silne vdanosti carju. Srce in misli so ga že davno vleklo k rodni zemlji, a ko bi sedaj dobil ukaz, naj se vrne na Litvo, bi brez mrmranja obrnil konja, ne da bi bil videl svojcev in Moskve, in bi se s prejšnjo vnemo zagnal v nove boje. Sicer pa ni mislil tako samo on. Vsi Rusi so ljubili Ivana in domovino. Zdelo se je, da je z njegovim pravičnim vladanjem nastala v Rusiji nova, zlata doba, in menihi, ki so prebiralii letopise, niso našli v njih vladarja, ki bi se lahko primerjal z Ivanom.

* * *

Še pred vasjo so začuli knez in njegovi ljudje vesele pesmi; ko pa so prišli do vaškega plotu, so videli, da je v vasi praznik. Na obeh straneh ulice so se mladeniči in dekleta zbirali v rajalna zbora in vsak zbor je nosil s pisanimi trakovi okrašen borov mlajček. Fantje in dekleta so imeli na glavah zelene vence. Zbora sta pela sedaj skupno, sedaj drug za drugim, se razgovarjala med sabo in si šalivo zabavljala.

Med pesmi se je razlegel zvoneč deklinški smeh in veselo so migljale v vrvežu barvaste robače mladcev. Jate golobov so letale s strehe na streho. Vse je vrelo in mrgolelo: pravoslavno ljudstvo se je veselilo.

Pri vaškem plotu je stopil h knezu njegov stari lovec.

„Glej, glej, batjuška,“ se je zasmel, „kako veselo slave Agrefeno-Kupalmico.* Ali bi si ne hoteli tukaj odpočiti? Konji so utrujeni in tudi mi pojdemo veselejše dalje, ko se najemo. Po sitem trebuhu lahko s polenom biješ, to sam veš, batjuška!“

„Mislim, da ni več daleč do Moskve,“ je rekel knez, ki bi se očitvidno nerad ustavil tukaj.

„Ej, batjuška, to si danes vprašal že petkrat. Saj so ti rekli dobri ljudje, da je še kakih štirideset vrst. Konji so res zdelani. Ukaži, naj si tu odpočijemo.“

„No, dobro,“ je rekel knez, „pa si odpočijte.“

„Hej, čujte!“ je zakričal Mihejič, obrnivši se k vojniki: „Dol s konji! Snemite kotle in napravite ogenj!“

Vojaki in hlapci so bili vsi pod poveljstvom Mihejiča; hitro so torej pričeli razvezovati tovore. Sam knez je zlezal s konja in snel oklep. Ko je ljudstvo spoznalo v njem človeka plemenitega rodu, je mladina nehala prepevati, starci so sneli čepice in vsi so obstali ter v zadregi gledali drug drugega, ne vedoč, ali naj se dalje vesele ali ne.

„Nič se ne bojte, dobri ljudje,“ je prijazno rekel Nikita Romanovič; „kragulj sokolom ni na poti.“

„Hvala ti, bojar,“ je odgovoril starejši kmet. „Ako se tvoji milosti ne zdi za malo, sedi, prosim pokorno, na grobljo in če dovoliš, ti prinesemo me-

dice, da jo izpiješ na zdravje. — Prismodel!“ je nadaljeval kmet in se obrnil k devojkam, — „česa ste se ustrašile? Ali ne vidite, da je to bojar s svojimi ljudmi, ne pa kak opričnik!* Veš, bojar, odkar je v Rusiji nastala opričnina, se vsega bojimo; težko je živeti revnemu človeku. Človek ni nikoli brez skrbi. Naenkrat se ti, meni nič, tebi nič, zgrnejo kakor sneg na glavo!“

„Kakšna opričnina? Kdo so ti opričniki?“ — je vprašal knez.

„Vrag jih poznaj! Zovo se carske ljudi. Carski ljudje smo, pravijo opričniki! Vi pa ste kmetje! Mi, češ, vas lahko oplenimo in oberemo, vi pa morate to trpeti in se klanjati. Češ, da je tako ukazal car!“

Knez Serebrjani je vzkipeł.

„Car da je ukazal krivico delati ljudstvu? Ah, ti prekletci! Kaj pa so prav za prav? Zakaj jih ne povežete, lopove?“

„Da bi opričnike zvezali? Oh, gospod; vidi se, da prihajaš od daleč, da ne poznaš opričnikov. Samo poskusi jim kaj storiti! Oni dan jih je deset prišlo na kmetijo Štefana Mihajlova, k tistile hiši, ki je zaprta. Štefan je bil na polju, pa so šli k starki: daj to, daj ono. Starka prinaša in se klanja. Oni pa: Daj novcev, baba! Starka se je spustila v jok, a kaj je hotela, odprla je skrinjo, vzela iz cunje dva altina** in jih jim dala s solzami: Vzemite, samo življenje mi pustite! Oni pa so rekli: To je premalo! In opričnik jo je mahnil po sencu, pa je bilo amen. Pride Štefan s polja in vidi: žena leži z razbito glavo. In tega ni prenesel! Ozmerjal je carske ljudi: Ali se ne bojite Boga, prekletci? Da bi vas požrlo na onem svetu peklensko brezdno! Oni pa, meni nič, tebi nič, siromaku zanko za vrat in so ga obesili na vrata!“

Strepetal je od jeze Nikita Romanovič. Vroče je vzkipeł.

„Kaj? Na carski cesti, tik pred Moskvo, ropajo lopovi in pobijajo kmete. A kaj store proti temu vaši staroste? Zakaj trpe, da se razbojniki imenujejo carske ljudi?“

„Res je,“ je pritrdil kmet, — „opričniki pravijo o sebi: mi smo carski ljudje, opričniki smo; nam je vse dovoljeno, a vi, češ, ste samo kmetje! In poveljnike imajo med sabo. Ti nosijo znake: metlo in pasjo glavo. Torej so gotovo carski ljudje.“

„Neumnost!“ — je vzkliknil knez, — „razboj-nike boš imenoval carske ljudi. Tega ne razumem,“ — je pomislil. „Posebne znake? Opričniki? Kakšna beseda je to? Kakšni ljudje so to? Ko pridem v Moskvo, povem vse carju. Naj mi ukaže, da jih izsledim. Tega jim ne prizanesem, bogme, ne prizanesem!“

Medtem pa je šlo rajanje svojo pot.

* Opričnik — jezdnii stražnik Ivana Groznega.

** Altin — bakreni novc = 3 kopejke.

* Kresni večer.

Fra Filippo Lippi: *Marija moli Jezuščka.*

Blagoslovljen Božič vsem slovenskim družinam!

Nocoj, nocoj je sveta noč,
 Marija hodi mimo koč;
 kdor ni doma, naj gre domov:
 Marija nese blagoslov.

S. S.

Neki mladenič je predstavljal ženina, neka devojka nevesto; mladenič se je globoko klanjal svojem svoje neveste, katere so tudi predstavljali mladeniči in devojke.

„Gospod, — tast moj,“ — je pel ženin skupno z zborom, — „zvati mi piva!“

„Gospa tašča, speci kolačkov!“

„Gospod svak, osedlaj mi konja!“

Potem so se mladci in devojke prijeli za roke ter krožili okrog ženina in neveste sedaj od ene, sedaj od druge strani. Ženin je izpil pivo, pojedel pirote, izjezdil konja do pogina in spodil svoje.

„Tast, vzemi te vrag!“

„Tašča, vzemi te vrag!“

„Svak, vzemi te vrag!“

Pri vsakem verzu potegne iz kola tu devojko, tam mladca.

Seljaki so se smejali.

Naenkrat se oglasi rezek krik. Kakih dvanajst let star deček je ves krvav planil med rajalce.

„Rešite me! skrijte me!“ — je kričal in se prijemal kmetom za suknje.

„Kaj se ti je zgodilo, Vanja? Zakaj tuliš? Kdo te je udaril? Menda vendar ne opričniki?“

Hipoma sta se oba roja združila v eno skupino; vsi so obkolili dečka, a on od strahu ni mogel niti govoriti.

„Tam, tam,“ je jecljal, „za vrtovi, pasel sem teleta... oni so prišli, pričeli ubijati teleta, s sabljami so jih sekali. Prišla je Dunjka, pričela prositi, vzeli so Dunjko, jo vlekli... vlekli s sabo, a mene...“

Novi klici so preglušili dečka. Ženske so bežale z drugega konca vasi...

„Gorje, gorje!“ so kričale; „opričniki! Bežite, dekleta, skrijte se v rž! Dunjko in Alenko so že prijeli in Sergejevno so ubili!“

Zdajci se pokažejo jezdec (bilo jih je kakih petdeset) z golimi sabljami. Pred njimi je jahal črnobrad mladeč v rdečem kaftanu, z risjo čepico z brokatasnim vrhom. K sedlu je imel privezano metlo in pasjo glavo.

„Hoj! Hoj!“ — je kričal. — „Pobijajte živino, sekajte kmete, lovite devojke, zapalite vas! Za mano, mladci, nikomur ne prizanesite!“

Kmetje so bežali, kamor je kdo mogel.

„Batjuška, bojar!“ so jadikovali tisti, ki so bili blizu kneza: „ne zapusti nas siromakov! Brani nas bedne!“

A kneza že ni bilo več med njimi.

„Kje pa je bojar?“ — je vprašal star kmet in se oziral na vse strani. — „Kakor bi se bil v tla vdrl. Tudi njegovih ljudi ni videti. Gotovo so odšli, dobri ljudje! Oj, beda, čaka nas gotova smrt!“

Mladeč v rdečem kaftanu je ustavil konja.

„Hej, ti stari zmrznjenec! Tu so rajali, kam so se raztekla dekleta?“

Seljak se je klanjal molče.

„Na brezo ž njim!“ je zakričal črnc: „ako ljubi molk, naj molči na brezi!“

Nekaj jezdecov je poskakalo s konj; vrgli so kmetu vrv okrog vratu.

„Batjuške, redniki! Ne ubijajte starca; pustite me, ljube duše! Ne ubijte starca!“

„Aha! se ti je razvezal jezik, sivec stari! Prepozno je, brate, drugič se ne šali! Na brezo ž njim!“

Opričniki so odvedli starca k brezi. Ta hip je za kočo počilo nekaj strelav; deset pešcev se je vrglo s sabljami na tolovaje; in v istem času so knezovi jezdec prišli s konca vasi in s krikom napadli opričnike. Knezovih vojakov je bilo polovico manj, toda napad je bil tako nenaden in hiter, da so na mah premagali opričnike. Sam knez je vrgel z ročnikom sablje njih načelnika s konja. Ne da bi mu pustil časa, da se zave, ga je potegnil s konja, mu pokleknil na prsi in mu stisnil grlo.

„Kdo si, lopov?“ je vprašal knez.

„A kdo si ti?“ je vprašal opričnik; hropel je in oči so se mu vrtele.

Knez mu je nastavil samokres na čelo.

„Odgovori, prekletec, ali pa te ustrelim kakor psa!“

„Tvoj sluga nisem, razbojnik,“ — je odgovoril črnc brez strahu; — „tebe pa obesijo, da se ne boš več loteval carskih ljudi!“

Samokresov petelin je udaril, a samokres se ni sprožil in črnc je ostal živ.

Knez se je ozrl. Nekaj opričnikov je ležalo ubitih, nekaj so jih vezali knezovi vojaki, drugi pa so se razkropili.

„Zvežite še tega!“ pravi knez in gledajoč v zverski, a neustrašeni obraz črnega moža si ne more kaj, da bi se ne čudil. „Kar je res, je res, vrl dečko je!“ je pomislil knez; „škoda, da je lopov!“

Medtem se je približal knezu njegov stari lovec Mihejič.

„Poglej, batjuška!“ je rekel, kažoč mu sveženj tenkih, a močnih vrvic s pentljami na koncu; „vidiš, take zanke nosijo s sabo. Gotovo ne more prvič. Vragova babica naj jih vzame!“

Tedaj so vojaki privedli h knezu dva konja, na katerih sta sedela dva človeka, k sedlu pritrjena. Eden izmed njiju je bil starec z razmršeno, sivo glavo in dolgimi brki. Njegov tovariš je bil črnook mladeč kakih tridesetih let na pogled.

„Kdo sta ta dva?“ je vprašal knez. „Zakaj ste ju privezali k sedlu?“

„Ne mi, bojar, temveč razbojnik je ju privezal k sedlu. Našli smo ju za vrtovi in straža je stala poleg njiju.“

„Odvežite ju in oprostite!“

Osvobodjena ujetnika sta iztegovala zastale ude, a se jima ni mudilo uživati svobodo, ampak sta obstala, da bi videla, kaj se godi s premaganci.

„Čujte, lopovi,“ je rekel knez zvezanim opričnikom, „govorite, kako da ste se smeli imenovati carske sluge? Kdo ste?“

„Ali si slep, ali kaj?“ je odgovoril eden od njih. „Ali ne vidiš, kaj smo? Carski ljudje, opričniki!“

„Prekletci!“ je kričnil Serebrjani: „ako vam je življenje drago, govorite resnico!“

„Gotovo si padel z neba,“ je rekel posmehljivo črni načelnik, „da nikjer nisi videl opričnikov. Prav gotovo si padel z neba! Vrag ve, odkod si priletel; da bi se ti tla udrila pod nogami!“

Trdovratnost razbojnikov je prevzela Nikito Romanoviča.

„Čuj, mladeč,“ je rekel, „tvoja smelost mi je všeč, da sem ti hotel prizanesti, toda ako mi takoj ne poveš, kdo si, bogme, da te dam obesiti!“

Lopov se je drzno vzravnal.

„Jaz sem Matvej Homjak,“ je odgovoril, „oproda Grigorija Lukjanoviča Skuratova-Belskega; verno služim svojemu gospodu in carju med opričniki. Metla, ki jo imamo ob sedlu, pomenja, da pometamo Rusijo, izdajstvo pometamo s carske zemlje; pasja glava pa pomenja, da grizemo carjeve sovražnike. Sedaj veš, kdo sem jaz; sedaj pa povej tudi ti, kako se zoveš, kakšen naslov in kakšno ime naj ti damo, ko pride čas, da ti zavijemo vrat!“

Knez bi bil odpustil opričniku drzne besede. Všeč mu je bila neustrašenost tega človeka v pričo smrti. A Matvej Homjak je žalil carja in tega Nikita Romanoviča ni mogel prenesti. Dal je vojakom znamenje. Navajeni slušati bojarja in sami razdraženi od drznosti razbojnikov, so jim vrgli vrvi okrog vratu in se pripravljali, da kaznujejo te ljudi, ki so pred kratkim po življenju stregli ubogemu kmetu.

Zdajci stopi mlajši od tistih, ki ju je knez velel odvezati od sedla, k njemu.

„Dovoli mi, bojar, da izpregovorim besedo.“

„Govori!“

„Ti, bojar, si danes storil dobro delo, osvobodil si naju iz rok teh pasjih sinov, zato ti vračam milo za drago. Ti gotovo že dolgo nisi bil v Moskvi, bojar. Mi pa vemo, kaj se godi tam. Poslušaj nas, bojar! Ako ti je življenje drago, ne daj obesiti teh vragov. Izpusti jih, tudi tega besa, Homjaka, izpusti. Njih ni škoda, tebe pa je, bojar! Če pa nam pridejo v roke, naj jim bode Kristus milostiv, sam jih obesim. Vrv jim ne uide, samo da bi jih ti ne spravil k vragu, marveč kdo izmed nas!“

Knez je strmeč gledal neznanca. Njegove črne oči so gledale srepo in predirljivo; temna brada je pokrivala ves spodnji del obraza, močni in ravni zobje so se bleščali v jarki beloti. Sodeč po njegovi obleki, bi ga bilo mogoče prištevati predmestnim trgovcem ali premožnim kmetom. Govoril pa je s tako prepričevalnostjo in zdelo se je, da je hotel tako iskreno svariti bojarja, da je pričel knez pozorneje motriti njegove poteze. Knezu se je zazdelo, da

vidi v njih znamenje nenavadnega razuma in iznajdljivosti, pogled pa je pričal o tem, da je bil ta človek navajen ukazovati.

„Kdo si, mladeč?“ je vprašal Serebrjani; „in zakaj braniš ljudi, ki so tebe samega privezali k sedlu?“

„Da, bojar, ko bi ne bilo tebe, bi bil visel namesto njih! A vendar poslušaj moje besede, pusti jih, ne bo ti žal, ko prideš v Moskvo! Tam, bojar, ni več tako, kakor je bilo poprej, tistih časov ni več! Ko bi mogli vse pobesiti, bi ne bil proti temu. A tudi brez teh jih dosti ostane na Ruskem; še tu jih je ušlo kakih deset; ako se ta vrag Homjak ne vrne v Moskvo, ne naznanijo nikogar drugega, kakor ravno tebe!“

Kneza bi najbrže ne bile prepričale te nejasne besede neznančeve, toda jeza se mu je bila že polegla. Uvidel je, da bi naglo ravnanje z lopovi nikomur ne koristilo, če pa jih odda roki pravice, morda s tem razkrije celo tolpo teh zagonetnih razbojnikov. Povprašal je, kje biva najbližnji starosta, ter naročil najstarejšemu vojaku, naj s svojimi tovariši povede ujetnike tja, on sam pa da pojde dalje samo z Mihejičem.

„V tvoji moči je, da te pse pošlješ k starosti,“ je rekel neznanec, „a veruj mi, da starosta takoj ukaže, naj jim razvežejo roke. Bilo bi bolje, da jih sam pošlješ na vse štiri strani. Sicer pa stori, kakor hočeš, svoj bojarski razum imaš.“

Mihejič je molče poslušal vse to in se samo praskal za ušesom. Ko je neznanec končal, je stari lovec stopil h knezu in se mu poklonil do pasu.

„Batjuška bojar,“ je rekel, „mogoče, da ta junak prav govori. Starosta gotovo izpusti te vragove sine. Ako pa jih že iz lastnega mehkega srca rešiš vrvi, kar ti, batjuška, sam Bog poplača, potem pa vsaj dovoli, preden jih izpustiš, da jih dobe po petdeset, da ne bodo več morili, naj jih vzame vragova babica.“

Knezovo molčanje je smatral za dovoljenje ter je takoj ukazal ujetnike odvesti proč, kjer jim je bila odločena kazen naložena čvrsto in naglo, ne glede na pretnje in jezo Homjakovo.

„To je najbolj zdravo!“ je rekel Mihejič, ko se je zadovoljen vrnil h knezu. „Deloma to ni žaljivo, deloma pa je to zanje dober spomin.“

Videti je bilo, da neznanec sam odobrava srečno misel Mihejiča. Nasmeljal se je, si gladil brke, toda kmalu je navzelo njegovo lice prejšnji važni izraz.

„Bojar,“ je rekel, „ako hočeš iti dalje samo z lovcem, potem mi dovoli, da se ti pridružim s svojim tovarišem; isto pot imamo in skupno nam bo veseleje; vrhu tega je pa še tudi taka ura, da bi naše roke utegnile dobiti zopet dela, in v tem slučaju osem rok več namlati nego štiri.“

Knez ni imel vzroka, da bi mogel biti nezaupljiv napram svojima novima tovarišema. Dovolil jima je iti z njim in po kratkem počitku so se vsi štirje podali na pot.

2. Novi tovariši.

Spotoma je Mihejič nekolikokrat skušal zvedeti od neznancev, kdo sta, a ta dva sta se s šalami in na vse načine zvijala in izogibala odgovorom.

„Fej, naj ju vzame vragova babica!“ je dejal naposled sam sebi Mihejič; „kakšni ljudje! Kakor jegulje! Misliš, da si jo prijel za rep, pa se ti že izmuzne iz prstov!“

Medtem se je začelo temniti. Mihejič je dohitel kneza.

„Bojar,“ je rekel, „ali je bilo prav, da smo vzeli s sabo ta dva junaka? Nekam od sile se zvijata, ničesar ne zveš od njiju. In postavna človeka sta, nič slabša od Homjaka. Da nista na vse zadnje slaba človeka?“

„Naj bosta,“ je brezskrbno odgovoril knez, „vendar se potegneta za nas, če bi se še srečali z opričniki.“

„Vrag ve, ali bi se potegnila, batjuška! Vrana vrani ne izključe oči. Slišal sem, kako sta se razgovarjala med sabo, vrag ve, v kakem jeziku, niti besedice nisem razumel, a zdelo se mi je, da je bilo po rusko. Pazi se, bojar, previdnemu konju še zver ne škodi.“

Temnilo se je čezdalje bolj. Mihejič je umolknil. Tudi bojar je molčal. Bilo je slišati samo konjska kópita in semtertja prhanje ostro čutečih konj.

Jahali so skozi gozd. Eden od neznancev je prišel peti pesem, drugi je pripeval.

Ta pesem, ki se je v noči razlegala sredi gozda, je po vseh dnevnih dogodivščinah čudno vplivala na kneza: žalost ga je obšla. Spomnil se je preteklosti, spomnil svojega odhoda iz Moskve pred petimi leti, in v svojih mislih se je čutil v cerkvi, kjer je bil pred svojim odhodom pri službi božji in kjer ga je med slovesnim petjem prevzel nežen in zvočen glasek, katerega ni uglasil ne žvenket mečev ne grom litvanskih topov: „Z Bogom, knez,“ mu je na skrivaj govoril ta glas, „molila bom zate . . .“ Medtem sta neznanca pela dalje, a besede njiju pesmi se niso ujemale z mislimi bojarja. Pesem je govorila o širokem, svobodnem prostranstvu stepe, o matuški Volgi, o veselem in bujnem splavarskem življenju. Glasova sta se včasih strnila, včasih razšla, sedaj je tekla pesem v ravni strugi, kakor široka reka, sedaj se je dvigala z razburkanimi valovi in zopet padala, nazadnje pa je zletela visoko, visoko, švignila do neba in plavala kakor orel z razprostrtimi peroti.

Žalostno in veselo je bilo slišati široko rusko pesem v poletni noči sredi molčečega gozda. Bila je v njej tožnost, neskončna, brezupna, bila je v njej nepremagljiva sila, bil je v njej neizprosni pečat usode, železna namenjenost, ena glavnih podlag naše narodnosti, s katero se da razjasniti marsikaj takega, kar se zdi v ruskem življenju nerazumljivo. In koliko drugega je bilo še slišati v zategnjeni pesmi v poletni noči in v molčečem gozdu!

Rezek žvižg je pretrgal knezove misli. Dva človeka sta planila izza drevja in zgrabila njegovega konja za uzdo. Dva druga sta ga zgrabila za roke. Braniti se je bilo nemogoče.

„Aj, lopovi!“ je vzkliknil Mihejič, ki so ga tudi obkolili neznani ljudje. „Aj, vzemi jih vragova babica! Res so nas prevarili, prekleci!“

„Kdo je?“ je vprašal sirov glas.

„Babičino vreteno!“ je odgovoril mlajši izmed novih knezovih tovarišev.

„V dedovi šlapi!“ je rekel sirov glas.

„Odkod vas je Bog dal, rojaki?“

„Ne tresi jabolk! Pusti kvasu vziti! Četrtna pridelka!“ je nadaljeval knezov tovariš.

Roke, ki so držale bojarja, so takoj odnehale in konj, čuteč prostost, je pričel znova prhati in korakati med drevesi.

„Vidiš, bojar,“ je rekel neznanec poleg kneza, „saj sem ti pravil, da je v štirih bolj veselo kot v dveh! Daj, da te samo še do mlina spremimo, tam pa se poslovimo. V mlinu dobiš prenočišče in krme za konje. Kake dve vrsti je do tja, ne več; potem pa ni več daleč do Moskve.“

„Hvala za prijaznost, fantje. Ako se kje sestanemo, ne pozabim, da je lepo, poravnati dolg.“

„Ne ti, a mi moramo pomniti uslugo. Težko, da bi se kje našli. Ako pa to Bog da, ne pozabi, da Rus ne pozabi dobrote in da smo ti vedno verni slugi.“

„Hvala vam, deca; a imen mi pa ne poveste?“

„Imam več imen,“ je odgovoril mlajši od neznancev. „Za sedaj se zovem Vanjuha Prsten, a bržkone se kmalu zame najde drugo ime.“

Kmalu so prišli do mlina. Dasi je bila noč, je kolo šumelo v vodi. Na Prstenov žvižg se je prikazal mlinar. Njegovega obraza ni bilo videti v temi, a po glasu sodeč, je bil starec.

„Aj ti, moj rednik!“ je rekel Prstenu, „nisem se te nadejal danes in vrhu tega še s spremljevalci! Ali bi ne mogel z njimi do Moskve? Nimam ne ovsa ne sena ne večerje!“

Prsten je rekel nekaj mlinarju v nerazumljivem jeziku. Starec je prav tako odgovoril z nerazumljivimi besedami in dodal polglasno:

„Rad bi, brate, a čakam gosta, in še kakšnega gosta! Bog me čuvaj, kako hudega!“

„A čumnata za nasipom?“ je vprašal Prsten.

„Polna je vreč!“

„A shramba? Čuj, brate, takoj dobi prostora, konjem ovsa in gospodu večerje! Poznava drug drugega, ne prevariš me!“

Mlinar je godrnjaje peljal prišlece v nekako čumnato, stoječo deset korakov od mlina, kjer je bilo kljub vrečam z žitom in moko še zelo veliko prostora.

Ko je šel po trsko, se je Prsten s tovarišem poslovil od bojarja.

„Povejta nam, junaka,“ je rekel Mihejič, kje bi vaju našli, če bi — Bog ne daj — zaradi današnjega dne knez potreboval prič?”

„Vprašaj veter,“ je odgovoril Prsten, „odkod prihaja? Vprašaj bežeče valove, odkod so? Mi letimo kakor ostre strele s titive: kamor zadene strela kaljena — tam je njen dom! Za priče,“ je nadaljeval smejoč se, „njega knežji milosti nisva pripravna. Ako pa bi bila pripravna za kaj drugega, pridi k mlinarju, starec ti pove, kako najdeš Vanjuho Prstena!“

„Glej, ti vragova babica,“ je Mihejič zamrmral v brke, „kakšne otrobe ti veže!“

„Bojar,“ je rekel Prsten odhajaje, „poslušaj me in ne hvali se tam v Moskvi, da si hotel dati obesiti slugo Maljute Skuratova in da si ga potem namlatil kakor ajdo.“

„Glej ga, kako poje,“ je zopet zagodrnjal Mihejič, „izpusti razbojnika, ne obesi razbojnika in ne hvali se, da si ga hotel dati obesiti! Gotovo sta jagodi z enega polja! Ne vznemirjaj se, bratec,“ je pristavil na glas, „naš knez se nikogar ne boji; on pljuje na tvoje Skuratova, on je odgovoren samo carju!“

Mlinar je prinesel prižgano trsko in jo vtaknil v steno. Nato je prinesel juhe, kruha in vrč kvasa. Iz obraza mu je gledala čudna zmes dobrosrčnosti in premetenosti; lasje in brki so bili popolnoma sivi, oči pa svetlosive barve; gube so mu bile razrile obraz na vse strani.

Ko sta povečerjala in odmolila, sta legla knez in Mihejič na vreče; mlinar jima je želel lahko noč, se nizko poklonil, ugasil trsko in odšel.

„Bojar,“ je rekel Mihejič, ko sta bila sama, „zdi se mi, da sva po nepotrebnem ostala, bolje bi bilo, ako bi bila šla proti Moskvi.“

„Da bi vznemirjala ponoči ljudi božje? Da bi lazila s konj in odpirala pregraje v vsaki ulici?“

„A vendar, batjuška, je bolje odpirati pregraje nego spati v vragovem mlinu. Da je tem prekletcem prišlo na misel, zapeljati naju prav v mlin! Vrh tega pa še na dan Ivana Krstnika! Fej, ti vrag vražji!“

„Ali ti je kaj hudega tukaj?“

„Ne, batjuška, nič hudega; tudi leži se dobro tukaj, juha je bila dobra in konjema je nasul ovs; samo to je hudo, da je gospodar mlinar.“

„Kaj zato, če je mlinar?“

„Kaj zato, če je mlinar?“ je vneto rekel Mihejič. „Ali ne veš, knez, da ga ni mlinarja, ki bi mu ne pomagale nečiste sile vragove? Ali misliš, da zna brez vruga jez postaviti? Kje neki! Babica vragova naj ga vzame!“

„Čul sem o tem,“ je rekel knez, „ampak česa vsega ljudje ne govore! Toda sedaj ni čas, premišljevati o tem: vzemi, kar je Bog dal.“

Mihejič se je zamislil za nekaj časa, potem je zazehal, še malo pomolčal in vprašal že z zaspanim glasom: „A kaj misliš, bojar, kakšen človek je oni Matvej Homjak, katerega si potegnil s konja?“

„Mislim, da je razbojnik.“

„Tudi jaz mislim tako. Pa Vanjuha Prsten?“

„Mislim, da je tudi razbojnik.“

„Tudi jaz mislim tako. Samo da je ta razbojnik bržkone boljši od onega. Kaj pa se tebi zdi, bojar: kateri je boljši, Homjak ali Prsten?“ —

Ne da bi počakal odgovora, je Mihejič pričel smrčati. Kmalu je zaspal tudi knez.

3. Pri čarodeju.

Mesec je izšel na nebu, zvezde so jasno sijale. Napol razpadli mlin in šumeče kolo je oblival srebrni lesk.

Zdajci se oglasi konjsko peketanje in takoj nato se oglasi zapovedujoč glas pod mlinom:

„Hej, čarodej!“

Novi prišlec očitno ni bil navajen čakanja, kajti ko ni dobil odgovora, je zakričal še glasneje:

„Hej, čarodej! Pridi ven, če ne, te razsekam na kosce.“

Tedaj se oglasi mlinar:

„Tiše, knez, tiše, batjuška! Nismo sami tukaj: tujci so pri nas. Takoj pridem k tebi, batjuška, samo da zaklenem skrinjo.“

„Jaz te naučim skrinjo zaklepati, ti burkle, ti, vragove!“ je kričal tisti, ki ga je bil mlinar nazval kneza. „Ali nisi vedel, da pridem danes? Zakaj si se predrznil sprejeti tujce? Ven z njimi, ven!“

„Batjuška, ne kriči, za Boga, ne kriči, vse boš pokvaril! Saj sem ti že rekel, da pri tem poslu ni dobro kričati, a tujcev nimam pravice izgnati. Saj nam tudi niso na poti: kajti če jih nisi zbudil, spe sedaj.“

„Naj bo, starec, ampak varuj se; če me slepariš, bi bilo bolje, da nisi prišel na svet. Ni še iznajdena taka kazen, kakršno jaz pripravim tebi!“

„Batjuška, bodi usmiljen! Kaj naj storim, jaz ubogi starec? Kar bom vedel, bom povedal; kaj pa se potem zgodi, to je pa v božji moči. Če pa me hoče tvoja knežja milost kaznovati, potem pa rajši sploh ne začnem ne.“

„No, no, starina, ne boj se, pošalil sem se!“

Prišlec je privezal konja k drevesu. Visok človek je bil in navidez mlad. Mesec se je igral na zaponah njegove suknje. Zlati trepci njegove kape so mahedrli po ramah.

„Kaj pa, knez,“ je rekel mlinar, „ali si se naučil besede?“

„Sem in lastovičje srce nosim na vratu.“

„Ali ne pomaga, bojar?“

„Ne,“ je nejevoljno odgovoril knez, „nič ne pomaga. Zadnjič sem jo videl na vrtu. Komaj me je spoznala, je prebledela, se obrnila in zbežala v sobo.“

„Ne huduj se, knez, prizanesi nedolžni glavi in dovoli, da spregovorim besedo.“

„Govori, starec!“

„Poslušaj, bojar, samo bojim se govoriti.“

„Govori!“ je zakričal knez in zateptal z nogo.

„Čuj, batjuška; ali ne ljubi drugega?“

„Drugega? Koga drugega? Svojega moža? Tistega starca?“

„Če pa...“ je nadaljeval mlinar in se ustavil, — „če pa ljubi koga drugega, ne svojega moža?“

„Ah, ti vrag ti!“ je zakričal knez; „kako pa pride to tebi na misel? Če bi koga le sumil, bi obema iztrgal srce iz telesa!“

Mlinar se je odmaknil od strahu.

„Čarodej,“ je nadaljeval knez in ublažil glas, „pomagaj mi! Premagala me je ljubezen, ljuta kača! Kaj sem že vse poskusil! Cele noči sem premolil pred ikonami (svetimi podobami)! A pokoja nisem izmolil. Pustil sem molitev, začel sem jezdit po polju od jutra do noči, marsikakega dobrega konja sem uničil, a pokoja si nisem prijedil! Začel sem rogoviliti ponoči, popil cele vrče močnega vina, a gorja nisem zapil, nisem našel pokoja v pijanosti! Mahnil sem z roko na vse in šel med opričnike. Posedal sem za carsko mizo skupno z najemniki Grjaznimi in Basmanovimi. Delal sem večje zločine od njih, uničeval sem sela in predmestja, ropal žene in devojke, toda nisem zalil svojega gorja s krvjo! Boje se me kmetje in opričniki, car me ljubi radi moje hrabrosti, pravoslavno ljudstvo me preklinja. Ime kneza Afanasija Vjazemskega je postalo prav tako strašno kakor ime Maljute Skuratova! Glej, kam me je privedla moja ljubezen: pogubil sem svojo dušo! Pa kaj mi je zanjo? Na dnu pekla mi ne bo huje nego tu! No, starec, kaj me gledaš v oči? Ali misliš, da sem znorel? Ni znorel Afanasij Ivanovič; silna je glava, silno je telo njegovo! Saj zato pa je tako grozna moja muka, ker me ne more ugonobiti!“

Mlinar je poslušal kneza in se ga je bal. Bal se je njegove silovite narave, bal se je za svoje življenje.

„Zakaj pa molčiš, starec? Ali nimaš korena ali zeli, s katero bi si mogel pridobiti njeno ljubezen? Govori, naštevaj, kakšne čarodejne trave imaš. Govori vendar, čarodej!“

„Batjuška, knez Afanasij Ivanovič, kaj naj ti rečem? Zelišča so vsake vrste. Eno je bodič, trga se na dan Petrovega posta. Če ž njim podžgeš puščico, ne izgrešiš cilja. In je zelišče, neka trstika, raste na Lisi gori pod Kijevom. Kdor ga nosi pri sebi, ga vse življenje ne doseže carjeva jeza. Pa je še zelišče čibrije, ako iz njegovega korena izrežeš križ in si ga obesiš na vrat — se te bo vse balo kakor ognja.“

Vjazemski se je na glas zasmel.

„Mene se že itak boje,“ je rekel; „ni mi treba tvojega čibrije. Naštevaj dalje.“

„Potem je Adamova glava, ki raste v močvirju: pomaga pri porodih in prinaša darove. Potem je močvirni modriš: ako hočeš iti nad medveda, izpij njegovo vodo in noben medved se te ne loti. Potem rebarbora: ko jo pričneš ruvati iz zemlje, stoka in joče kakor človek, če pa jo nosiš pri sebi, nikdar ne utoneš.“

„In drugega nič več?“

„Kaj bi ne bilo, batjuška, šentjanževka je tudi še; kdor utrga njen cvet, ta gospoduje čez vse zaklade. Potem je še šentjanževa mačeha; kdor ve, kako jo je rabiti, ta jezdi na vsakem kljusetu hitreje kakor na najboljšem dirjalcu.“

„Za tako zel, da bi devojka vzljubila človeka, ki ji je zoprni, za tako pa ne veš?“

Mlinar se je zmedel.

„Ne vem, batjuška, ne srdi se, sam Bog ve, da ne vem!“

„In take, ki bi z njo lastno ljubezen premagala, tudi ne poznaš?“

„Tudi take ne poznam, batjuška; a poznam ‚trgaj-travo‘, ako se z njo dotakneš ključavnice ali železnih vrat, jih raztrga na drobne kose.“

„Vrag vzemi tebe in tvoja zelišča!“ je jezno rekel Vjazemski in uprl mračni pogled v mlinarja.

Mlinar je povesil oči in molčal.

„Starec!“ — je naenkrat kriknil Vjazemski in ga zgrabil za vrat, — „daj mi jo! Slišiš? Daj mi jo, daj, ti hudir! Takoj mi jo daj!“

In stresel je mlinarja z obema rokama.

Mlinar je že mislil, da mu je prišla zadnja ura.

A zdajci je Vjazemski izpustil starca in mu padel k nogam.

„Usmili se me!“ je zaihtel, „ozdravi me! Obdarim te, pozlatim te, tvoj suženj postanem! Usmili se me, starec!“

Mlinar se je še bolj prestrašil.

„Spametuj se, knez! Kaj se godi s teboj? To sem vendar jaz, Davidič, mlinar!... Spametuj se, knez!“

„Ne vstanem, dokler me ne ozdraviš!“

„Knez, knez!“ je rekel mlinar s tresočim se glasom, „čas je, da greva na delo. Čas beži, vstani! Sedaj je tema; ne vidim, kje si. Naglo na delo!“

Knez vstane.

„Začni,“ je rekel, „pripravljen sem!“

Oba sta umolknila. Vse je bilo tiho. Samo kolo, osvetljevano od meseca, je šumelo dalje in se vrtelo. Nekje daleč v močvirju je kričal kosec. Včasih se je sova oglasila v lesni tihoti.

Starec in knez sta šla k mlinu.

„Glej na kolo, knez, a jaz bom šepetal.“

Starec je legel na zemljo in, še vedno tresoč se od strahu, pričel šepetati neke besede. Knez je gledal pod kolo. Minilo je nekaj minut.

„Kaj vidiš, knez?“

„Vidim, kakor da se vsipajo biseri, kakor da se blešče cekini.“

„Bogat boš, knez, najbogatejši boš v Rusiji!“ Vjazemski je vzdihnil.

„Še glej, knez, kaj vidiš?“

„Vidim, kakor da bijejo sablje druga ob drugo, med njimi pa kakor zlate svetinje.“

„Srečo boš imel na vojni, bojar, srečo v carski službi. Samo še poglej, poglej in povej, kaj vidiš?“

„Sedaj se je naredila tema, voda se je skalila. A sedaj se rdeči, pordečila se je kakor kri. Kaj to pomeni?“

Mlinar je molčal.

„Kaj to pomeni, starec?“

„Dostije, knez. Predolgoni dobrogledati; pojdiva!“

„Zdaj se vlečejo škrlataste niti kakor krvave žile; kakor da se odpirajo in zapirajo klešče; kakor ...“

„Pojdiva, knez, pojdiva, dosti je!“

„Počakaj!“ je rekel Vjazemski in odrinil mlinarja, „glej, kakor da teče zobata žaga naprej in nazaj in izpod nje brizga kri!“

Mlinar je hotel potegniti kneza proč.

„Počakaj, starec, slabo mi je, členki me bolé. Oh, bolil!“ Knez je sam odskočil. Zdelo se je, da je razumel svojo prikazen.

Dolgo sta molčala. Nazadnje je rekel Vjazemski:

„Vedeti hočem, ali ona ljubi drugega?“

„Ali imaš kako njeno stvar pri sebi, bojar?“

„Glej, to sem našel pri vratih.“

Knez je pokazal mlinarju moder trak.

„Vrzi ga pod kolo!“

Knez ga je vrgel.

Mlinar je potegnil iz nedrija glinasto posodico.

„Pij!“ je dejal in jo ponudil knezu.

Knez je popil. V glavi se mu je zavrtelo in oči so mu otemnele.

„Poglej sedaj, kaj vidiš?“

„Njo, njo!“

„Samo?“

„Ne, ne samo! Dva sta; z njo je rusolas mladeč v bagrenem kaftanu, a obličja mu ne vidim ... Čakaj! Glej, zlivata se v eno ... vedno bliže in bliže ... Prekletca! O ... Preklet bodi, čarodej, bodi preklet, preklet!“

Knez je vrgel mlinarju pest novcev, odtrgal od drevesa uzdo svojega konja, skočil v sedlo in po gozdu so zazvenele podkve. Potem je peketanje umolknilo v daljavi in samo kolo je žumelo ter se vrtelo dalje.

(Dalje prihodnjič.)

Vihar.

Ali plazovi grmijo čez koče?
Stene drhtijo, potresa se krov.
Tiho neznano za hišico joče
v tuljenje viharja krog mrtvih oglóv.

Mati zamišljena v plamen strmi,
plašno, vse bliže k njej sinček se stiska,
plašno se vpirajo v duri oči,
burja pa žvižga in tuli in piska.

S pipico dedek ob ognju posluša
in se mrmraje in naglo pokriža:
„Poko, mir večni naj bode ti, duša,
ki si umrla brez sveče, brez križa!“

Kaj pa na strehi v vihar se krohoče,
koplje in bije, da nikdar tako?
To so čarovnice — v zboru čez koče
plešejo svoje nečisto kolo.

„Bes vas odnesi, pošasti ve, nore!
Pekel boji se vas, brani se raj.
Zdaj še dva križa! — Tako — in od zore
steze nobena ne najde nazaj!“

Nekdo potrkal je v okna, na dver:
„Si li ti, Marko, pokojnik nesrečni,
ki se podiš kot preganjana zver?
Rad bi že našel svoj pokoj, mir večni?“

Ti si bil, ki si brez srca na cesto
vrgel vdovico, storil zločin,
danes še kaže vsakdo ono mesto,
kjer v snegu sta zmrznila ona in sin.

Zdaj pa prihajaš in trkaš s solzami,
da ti izprosimo blaženi raj?
Nehaj in pojdi! — Jaz molil bom z vami:
Dobri ga Bog nam vsem vekomaj daj!“

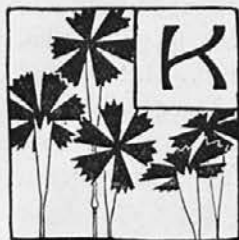
Ded je zadremal, zasnula družina,
v sen se pogreznila trudna je vas,
le sem od hiše soseda Martina
čuje dojenčka ihteti se glas.

Črtomirov.

Pisarna.

F. S. Finžgar.

o sem še jezdil na dedovem kolenu in se je on preko moje skuštrane glave razgovarjal z očaki-sosedi, me je vselej skrivnostno spreletelo, kadarkoli sem slišal med pogovorom besedo „kanclija“. Tuja, daljna, pravljica dežela mi je bila. Toda ded je umrl, z dedom je umrla kanclija, nov rod je prirasel in z njim vred se je rodila „pisarna“. Sam Bog ve, zakaj sem jo takoj ob njenem rojstvu zasovražil? Ali zato, ker se nisem nobenega rokodelstva tako slabo izučil kot pisanja. Kosil sem, da mi ni bil zlepa kdo kos, sedemleten deček sem sešil na roke seženj dolge hodnične spodnje hlače in zaslužil deset krajcarjev (en krajcar je bil za gumb-vrtavko, en krajcar za sukanec), krave sem pasel tako zvesto, da kljub strminam in nevihtam nisem izgubil niti najbolj ne-bogljjenega telička, in vendar so zavrgli vse te moje talente in me siloma spravili v šolo — pisat. Ko sem očetu voščil srečo za god iz prve latinske šole in oče kljub očalom in kljub temu, da je znal nemško, ni mogel prebrati mojega pisma in sem koncem leta prinesel domov izpričevalo, ki smo mu v tistih lepih časih rekli trojka, vsi ti sijajni dokazi niso prav nič zalegli in vnovič so me gnali v rokodelstvo „pisanja“.

Sodim, da se kar nič ne motim, če sem tega prepričanja, da je odtod pognala kal sovraštva do „pisarne“. Ko je pa na svetu življenje tako urejeno, da se ti vselej naprti to, česar ne maraš in česar se bojiš, zato je tudi mene pravično življenje posadilo v pisarno. Tu se je pa razbohotila ona mladostna kal zamrže v trnjevo rožo. Po pravici. Le pomislite, če ni res. Ako imam prijatelja, ki ga na ulici pozdravljam: „Živio, bratec!“ pa ta bratec sedi v pisarni in moram do njega, si gotovo desetkrat po nepotrebnem odrgnem podplate pred vrati in ves plah stopim do njegove mize. In če v pisarni ne sedi „bratec“, ampak višjih pismarjev kdo, ki ima v rokah hlebec, ki se mu pravi oblast in po mili volji reže od tega hleba težke kose in lačne drobtine, tedaj je vstop v tako pisarno naravnost muka. Ponižen pristopiš do vrat. Potrkaš. Odznotraj se razlega smeh. Sluga ti namigne, da bo treba počakati. Ti počakaš. Prebereš vozni red na steni, študiraš kljuko, kamor bi obesil klobuk, nato ponudiš slugu cigareto, ne iz usmiljenja, ampak Bog ve, iz kakšne zahrbtne misli — znotraj pogovor in smeh — ti gledaš na uro, pa nikoli ne vidiš, koliko da prav za prav kaže — nato prihiti oblastnik burno iz pisarne, za tvoj ponižni poklon ti vrne suhi, uradni: „Precej“ in izgine. In ko se ta „precej“ vleče v večnost, ni čuda, da začneš obupan ponavljati: „Da bi bil pač vedno tam gori ostal — in čedo očetovo pasel...“

Ali se drugim godi drugače? Le pogledajte jih na ulici, kjer so napisi: Notar, Odvetnik itd. Iz krčme so prišli: ženin in nevesta, oče in še stric povrhu. Ljutomerec jim sije z lic, glasni so, da je kaj. Pa se bližajo pisarni, glasnost upada, začno šepetati, nazadnje si samo še pomežikujejo in dobro dolgo se obotavljajo, preden najpogumnejši prime za kljuko...

In če sedim sam v pisarni... Naključni se vesela vrzel pri delu. V duši se porodi solnčna misel. Iz misli osnujem stavek, ki bi utegnil biti branja vreden. Naenkrat: tok-tok-tok! K pisalniku sede človek, ki mi popiše čevlje svoje babice, našteje vso žlahto pet kolenov nazaj, obere ljudi, ki jih nisem nikoli videl in jih nikoli ne bom, in nazadnje pove, da bi bilo zelo koristno zanj, če bi se mu s podpisom zlagal na zlagano izpričevalo. Ko se ga odkrižaš, ni ne solnčne misli in ni lepega stavka več.

To je pisarna. Greh bi bil, če bi mučil ljudi še s tem, da bi o njej pisaril.

Ker je pa Bog usmiljen, zato pošilja v pisarno tudi ljudi, ki ne pridejo zaradi pisarne, ampak kar tako. Takele ljudi namreč:

Murčki.

Obstal je za vrati, kamor sem se od naglega dela le površno ozrl. Bil je raztrgan; od hlač mu je visela široka zaplata. Z roko se je opiral na palico, prelomljeni prekli podobno.

Sama od sebe mi je segla roka v miznico. Toda človek za vrati je uganil, kaj to pomeni, in je izpregovoril:

„Nisem prišel za to. Dovolite, da sedem.“

Šepajoč je pristopil k pisalniku in sedel, preden sem izgovoril besedico. Za hip sva posedela čisto tiho in se zazrla drug drugemu v oči. Od neznanca je dahnil vame duh po listju in preperem lesu. Po obleki so bile zatakne tuintam suhe iglice od vrese.

„Kaj mi boste povedali, prijatelj?“ sem ga ogoril in se mu čudil. Duh, ki je napolnil vso sobo, je razodeval, da prenočuje Bog zna kje v stelji, morda v hlevu. Ko je sedel, si je popravil suknjič in ga skušal zapeti prav pod vratom, ko bi imel gumb, seveda, da bi sramežljivo skril gole prsi. Opazil sem, da je brez srajce. Zavoljo tega me je njegov obraz spravil popolnoma s tira. Bled je bil in nežen. Iz oči mu je sevalo dokaj lokavosti, a zaeno so se te oči poredno smehljale. Poznati je bilo, da je bil ves vesel moje male zadrege ob tem nasprotju med obleko in obrazom.

„Obiskat sem Vas prišel. Ali me ne poznate?“ In tedaj so mu zatrepetale v rahlem smehu tudi ustnice.

„Ne poznam Vas. Morda ste bili kdaj moj učenec?“

„Nisem bil.“

„Pa kje sva bila skupaj?“

„Še nikjer.“

„Kako naj Vas torej poznam?“

„Jaz sem Radko Slana.“

„Radko . . . Radko . . . Veliko ljudi je takega pisanja.“

„Že res. Toda, ali se ne spominjate hiše mojega očeta, ko ste službovali pri nas — v naši župniji?“

„Tega sin da ste Vi? Ni mogoče.“

„Prepričajte se!“

Potegnil je iz žepa dokumente, ki niso bili umazani in posvalkani, kot so dokumenti vagabundov.

„No, ali me sedaj poznate?“

„Tudi še ne.“

„Po licu ne, to verjamem. Toda drugače, recimo, po pripovedovanju.“

„Še nikoli nisem slišal o Vas.“

Radko je jezno stisnil ustnice.

Samo za trenutek. Nāto se je pa zasmel s tako bridkim smehom, da me je vsega presunilo.

„Sedaj me poznate. Z oči Vam berem.“

„Ne poznam Vas, toda verjamem Vam. Zato prav takoj pišem očetu, da Vam . . .“

„Očetu ne boste pisali!“ me je naglo prekinil.

„Zakaj ne?“

„Pustiva to.“

„Ali Vam smem jaz ponuditi, vsaj nekaj?“

„Zato nisem prišel k Vam. — Dajte mi cigareto!“

„Prosim!“

„Tudi ognja nimam.“

Prižgala sva si.

„Dragi moj, razodenite mi svojo —“

„Žalostno povest, je li?“

„Morda je bolj zanimiva kot žalostna.“

„Prav zares, da je ne trosim po svetu kot stara klepetulja. Ker me pa Vi niste — takega, kakor sem — pognali iz sobe z drobižem ubogajme, Vam jo povem.“

Po kratkem premolku, ko je potegnil parkrat strastno iz cigarete in si zavil vso glavo v dim, je izpregovoril:

„Troje otrok nas je bilo — prav za prav smo še. Jaz sem bil prvi. Medlo se spominjam, da sem bil prvi dve leti bogec naše družine. Ko sem do dobra shodil, so me starši vznemirjeni opazovali. Oče je grbančil čelo, ko sem tekal po sobi. Z materjo sta se spogledovala: jaz sem namreč šepal, česar se sam nisem zavedal. Starši so čakali, očetov pogled je postajal čezdalje bolj mrk, materino oko je zrla plaho vame.

Nekega dne pa so me zavili v ogrinjalko, posadili na koleselj in me odpeljali v bolnico. Bridko sem jokal, ko smo se ločili. Takrat sem zadnjič jokal v življenju. Od toge bi me bilo konec, da ni prihajala k postelji usmiljenka, ki sem jo imel za angela. Vse druge sem sovražil. Tudi zdravnike, ki so se ukvarjali

z mojo nogo in me mučili. Njo sem pa ljubil. Prihajala je komaj vsak drugi dan. Tenek obrazek ji je medlel pod širokim, belim pokrivalom. Same oči, velike, sinje oči so jo bile. In v očeh je gorela ljubezen, ki sem jo tako grozno pogrešal. Danes vem, da je bila jetična. Bog ve, kdaj je že ugasnila.

Kljub vsemu je bilo tudi bolnice konec in spet smo pridrdrali s kolesljem domov. Ne verjamete, kako sem se postaral. Pet let mi je bilo tedaj, pa bi jih ne bilo petnajst zadosti za moje srce.

„Skaži se in hodi,“ mi je velel oče.

Sprehodil sem se po izbi. Starejša sestra se mi je zasmejala, mlajša je mati tesneje stisnila na prsi, oče se je pa obrnil stran, sedel za mizo, si podprl glavo in bobnal s prsti po polici ob oknu. Jaz se nisem zasmel in nisem zajokal. Zlezel sem na klop k peči in bled obsedel ob vreči žita, ki je stala tamkaj. Mraz me je spreletel in zaželel sem sinjih oči sestre usmiljenke iz bolnice. K meni je prisledla babica, pobožala me po laseh in rekla: „Bog ga je dal, On že ve, zakaj takega.“

„Pokora,“ je zagodrnjal oče in šel iz hiše.

Nisem razumel tedaj niti babičine vere niti očetovega napuha. Toda srce je občutilo obe besedi, ki sta se zapičili kot dva trna v dušo in jih nihče ni več izruval.

Danes razumem očetov napuh bolje kot babičino vero. Zakaj vero sem skoro vso zapravil. Edino na Boga še verujem, pa je tudi ta vera bržkone malo prida. Zakaj njena kal poganja iz maščevalnosti: „Udari jih, krivičnike!“ taka je moja molitev.

Bolje pa razumem očetov napuh. Veljak je bil, bahač. Njegovi konji — najboljši, njegova goved — najbolj rejena, njegova listnica — kakor blazina, njegova politika — edino prava, njegova vera — za ogledalo: nebes je nosil na Telovo. Zato vem, če bi bil njegov prvorojenec, kakor si ga je želel, bi bil bogec v hiši; tako pa je bilo drugače.

Že v prvi razred me je poslal oče v mestne šole. Ni strpel, da bi mu očital bajtar: „Kaj tvoji konji, kaj tvoja goved in še trebušna listnica po vrhu — kruljevega sina imaš!“

Vem, da bi mu v vsej vasi ne bil nihče podrobnil te sirovosti. A tak je bil oče. To pa sem spoznal na tale način.

Ko sem se vrnil na počitnice, so neke nedelje pričakovali gostov iz mesta.

Vse je bilo razburjeno zaradi priprav na sijajni sprejem. Otroke so nas preoblekli v najlepša oblačila. Oče je postajal pri oknu in gledal na cesto.

„Že gredo,“ je vzkliknil, ponosen na svoje goste.

Mati je še enkrat popravila prt na mizi, oče se je ozrl po nas — otroci. Njegov pogled je obtičal mrk na meni.

„Ti, krevlja, pa ven in se ne prikaži!“

Starejša sestra se je zasmejala besedi „krevlja“, mlajša je vtaknila prstek v usta in se nakremžila za

jok. Mati je pogledala očeta, a ni si upala ziniti besedice.

Jaz pa sem odkrevljal v kuhinjo. Tam so švigale dekle sem ter tja. Vsem in vsaki sem bil na poti. Stisnil sem se k babici, ki je sključena v kotu pletla nogavico.

Bled sem moral biti in ves prepaden. Zakaj prestrašila se me je. Spustila je pletenje v naročje, prišla me za tresočo se roko in me vprašala:

„Radko, za božjo voljo, kaj ti je?“

Gledal sem ji nem v njene dobre, rjave oči.

„Radko, moj ljubi, povej!“

In še bolj gorko mi je stisnila roke.

Tedaj sem počasi, kakor bi izpulil prav iz dna srca, šepetaje odgovoril:

„Oče mi je rekel, da sem krevlja!“

Babica je stisnila ustnice, stiskala moje roke, oči so zaplavale in se skalile, dokler se nista utrnili iz njih dve težki solzi. In v teh dveh solzah sem bral in razumel, kar sem že davno občutil v srcu:

„Radko, krivica se ti godi.“

Kolikrat sem še sanjal o teh dveh solzah!

Babica me je prišla nato za roko in me odvedla v svojo sobo. Iz kuhinje mi je nanosila pri-grizkov in slaščic.

Ko so jo prišli klicati, naj gre h gostom, je odločno, skoro osorno odgovorila:

„Ne grem.“

Ko sem se naveličal jesti, me je posadila k sebi in mi pravila pravljičice. Tudi sveto pismo mi je brala. Prav dobro se še spominjam tiste zgodbe o sleporojenem. Dvakrat je prebrala vrstico, ki jo vem še danes:

„In so ga vprašali njegovi učenci: Učenik! Kdo je grešil, on ali njegovi starši, da je slep rojen? — Jezus je odgovoril: Ni grešil ne on ne njegovi starši, temveč, da se razodenejo božja dela nad njim...“

Tega dne se je zasekala med mene in očeta železna zagozda. Ne vem, če sva se še kdaj ljubeznivo pogledala. Vse moje hrepenenje se je zlilo v eno samo misel, v en sam sklep: Proč od doma!

Učil sem se, da je bilo čuda. In ko sem iz četrte realke prinesel domov kar najodličnejše izpričevalo, se je zgodilo, da se je oče naenkrat otajal. Hvala in slava je šla namreč po fari o meni. Ali tedaj sem se zakrknil jaz. Odločil sem se za trgovski tečaj, da bi mogel čimprej od doma. Oče mi je grozil s palico, jaz pa sem vztrajal. Po dveh letih sem izginil v svet.

Vse prelivanje in pretakanje ljudstev koncem vojske me je splavilo v domovino. Tu pa sem zbolel in do zadnjega vinarja porabil vse prihranke, ki niso bili neznatni. In sedaj sem — capin.“

Radko se je bridko zasmel.

„Niste!“

Skomizgil je z rameni.

„Nalašč tako pravite.“

„Prijatelj, to ni res!“

„Dajte mi še eno cigareto in ne prepirajva se.“

„Sprejmite malo pomoč!“

„Hvala! Nočem.“

„Pomnite Zveličarjeve besede, ki ste jih prejle imenovali: Da se razodenejo božja dela nad njim... Če bi vendar očetu pisal —“

„Ne smete! — Ha!“ — planil je kvišku — „se že razodevajo! Naša hiša propada in se ruši — Z Bogom!“

Začel sem hoditi po sobi gor in dol. Vsega me je prevzela ta povest.

Za nekaj časa zopet potrka. Radko se je vrnil. Imel je vse objokane oči.

Spogledala sva se in spoznala, da je on mislil name in jaz nanj.

„Ne zamerite, če sem se vrnil. Tamle na mostu ob rantah sem obvisel in nisem vedel, ali bi zavriskal ali bi se razjokal. Nisem zavriskal, jokal pa sem. Zakaj, Vi ne slutite, čemu sem prišel k Vam! Iz same objesti sem se prišel norčevat iz Vas in iz Vaše pridige, ki sem jo za gotovo pričakoval — od duhovnika. Odpustite mi!“

„Razumem Vas, prijatelj!“

Gledal me je z vprašajočimi očmi, nato segel v žep in mi pokazal listek.

„Če resnično, rešite mi to-le!“

Pogledal sem listek — iz zastavljavnice.

„Ob zadnji stiski sem zastavil babičine murčke, ki mi jih je dala na smrtni postelji za spomin. Tega Vam prej nisem povedal. Niso Bog ve kaj vredni — a zame so zaklad. To sta tisti dve strjeni solzi. — Enajst je ura — ob dvanajstih zapadejo.“

Dal sem mu naglo one krone.

Videl sem ga, kako se je poganjal po cesti in hitel reševati zaklad.

Ko je zazvonilo poldne, je prišel znojen in položil uhane predme.

„Tukaj so!“

„Ne maram.“

„Spravite jih! Revščina je potepuhinja. Ne zaupam si. Toda — pridem ponje!“

Tedaj so se mu oči zablistale, vzravnaval se je in zagrozil:

„Verujte mi, da se vrnem kot gospod, ali pa umrjem. Tedaj Vam plačam obresti in obračunam z očetom.“

Dve leti že čakajo nanj murčki in jaz — morda tudi oče.

Užitkarji.

Kmečka žaloigra v treh dejanjih.* — Alojzij Remec.

Osebe:

Užitkar Anton Podbregar, starec krog 60 let.
Užitkarica Mana, njegova žena.
Snaha Francka, vdova po njunem sinu Tonetu.
Tonček, njen osemletni sin, užitkarjev vnuk.
Sosed France Smrekar, kmet užitkarjevih let.
Peter, njegov sin, Franckin ženin.
Mešetar Janez Srakoper.
Sodnik.
Star kancelist.
Mlada gospodična.
Troje kmečkih žensk.

Prvo in tretje dejanje se vrši v slovenski vasi na užitkarjevem domu, drugo na sodnji v malem trgu. Prvo dejanje v adventu, tretje kmalu za drugim v predpustu.

Prvo dejanje.

Kmečka izba. Na desni v kotu velika peč s klopjo okrog. Na levi med dvema oknom miza s klopjo ob steni in dvojne stolic. Na levi v ozadju vrata iz veže. Med temi vrati in pečjo omara. Na desni vrata v ospredju v užitkarjevo čumnato. V kotu sekira, žaga in drugo orodje.

Mrzel zimski dan v adventu, predpoldne.

1. prizor.

(Ob peči sedita užitkar in užitkarica.)

Užitkar: Lačen sem.

Užitkarica (kašlja): Zebe me, da me slabost obhaja od mraza. Ljubi Bog nama pomagaj!

Užitkar (vstane, gre k omari in potrese vrata, ki so zaklenjena): Kruh nama je zaklenila, izgovorjeni kruh, in šla v vas k tistemu svojemu. O, da je ni sram! (Išče med orodjem v kotu.)

Užitkarica: Potrpi! Jaz imam jabolka v skrinji. Z njimi se odtešča. (Vstane in hoče na desno.)

Užitkar (je izbral izmed orodja sekiro): Nikamor ne hodi! Kaj boš z jabolki, ki so za mlade zobe!

(*Užitkarica* sede zopet k peči, užitkar pa gre k omari in s sekiro odtrga vrata.)

Užitkarica (medtem, ko užitkar lomi vrata): Za Kriščevo voljo, ne bodi tak! Potrpi!

Užitkar: Dovolj sem trpel tri leta. Zdaj ne bom več! (Vzame iz omare štruko belega kruha in krožnik mesa.) Glej, bel kruh peče zase! Midva ga že mesec dni nisva videla. Na moji zemlji je zrastle pšenica, v mojem mlinu se je zmlela moka, ki je bil iz nje zamesen ta kruh, jaz sem zgradil hišo in peč, kjer se je spekel. In bi ga ne smel jesti? (Gre k mizi, sede, si odlomi kos kruha in ga hlastno je.)

Užitkarica: Zadnje dni me je strah pred teboj. Kaj bo z nama? Moj Bog, moj Bog!

Užitkar: Ne jadikuj! Jej in brani svojo pravico, če ti jo ljudje hočejo ukrasti! (Odlomi kos kruha in ga nese užitkarici.) Na, jej še ti!

* Ponatis prepovedan. Takoj, ko bo vsa žaloigra do-tiskana v „Mladiki“, izide v knjigi.

Užitkarica: Ne morem, slabo mi je... Stara sva že. Kmalu umrjeva, morda prej, kakor misliva. Zato ne smeva biti taka.

Užitkar (se vrne k mizi in sede): Zakaj da ne? Ali se nama ne godi krivica? Krvava krivica, pravim.

Užitkarica: Potrpiva! Saj Bog ve za naju.

Užitkar: Že. Ampak kar sam od sebe, če se ne bova ganila, nama ne nasuje polne sklede.

Užitkarica (umolkne, ihti in šepetaje moli).

2. prizor.

(*Užitkar* je z neukrotljivo srditostjo in si reže meso s krožnika. Čez par trenutkov pride skozi vrata v ozadju snaha, ki se pogovarja s Tončkom, seže v žep po ključ in stopi k omari. *Užitkar* ji kaže hrbet.)

Snaha (Tončku): Belega kruhka dobiš, ker si bil tako pridn doma. (Obstane pred omaro in tleskne z rokami, opazivši, da so vrata odtrgana.) Joj, kdo je odlomil vrata!

Užitkar: Lakota. (Je.)

Snaha (užitkarju): Vi ste to storili? Da Vas ni sram!

Užitkar: Tebe naj bo sram, ki nama kruh zaklepaš! Ali naj hodim in te posebej prosim za vsak grižljaj? Še jesti nama ne privoščiš, odkar si začela noreti za sosedovim. Kam je rajni Tone gledal, da je tebe vzel!

Snaha: Pustite Toneta, Bog mu daj dobro! Vem, kaj bi radi: da bi bila Vaša dekla, kakor sem bila prva leta, ko je bil on še živ in ste imeli po-tuho in dobivali priboljšek za priboljškom in ste jedli maslen kruh, jaz pa ovsenjak. Zdaj sem jaz gospodinja, Tone je vse zapustil meni, vama pa pri-tiče kot in užitek in drugega nič.

Užitkar: Užitek imam v hiši pri odprtem kruhu! Tako stoji v pismu: pri odprtem kruhu! In če mi ga ti zaklepaš, si ga smem jaz s silo odpreti. Ni ga človeka na zemlji, ki bi mi mogel vzeti to pravico.

Užitkarica: Za pet ran božjih, ne kregajta se! Pomislita, da bi morala biti kakor oče in hči!

Užitkar (užitkarici): Molči! Če bi bil Tone živ, bi govoril kakor jaz.

Užitkarica (vstane): Jezus, Jezus, kaj bo iz tega! Da se ne sramujeta pred otrokom! (Tončku:) Pojdi z menoj, Tonček, jabolka ti dam! (Prime Tončka za roko in hoče z njim na desno.)

Snaha (potegne Tončka k sebi): Nikamor ne boš hodil. Tudi kruha ne dobiš, ko ti ga je oče pojedel.

Užitkar (plane pokonci): Kaj, ti boš hujskala otroka zoper mene?

Snaha: Moj je, ne pa Vaš!

Tonček (snahi): Ne jezite se, mama, oče so lačni!

Snaha (Tončku): Ali mi boš tiho!

Užitkar (snahi): Vidiš, tvoj sin te uči pravice, ki je ti ne poznaš. Tvoj otrok ve, kaj je prav, ti ne!

Snaha: Le kričite! Ne bojim se Vas. (Zaničljivo:) Še danes Vas prodamo! Pojdi, Tonček! (Odide naglo s Tončkom.)

3. prizor.

Užitkar (strmi za snaho, in ko izgine, se sede na stol:) Kaj je rekla? Prodamo?

Užitkarica (sede k peči:) Saj veš: sosed se žene za našo domačijo. Ko pride Francka k njegovi hiši, prepíše zemljo na sina, ona pa proda naš grunt staremu...

Užitkar (po dolgem premolku:) Prodali naju bodo... S hišo, z gruntom... prodali kakor žival, kakor par starih, slepih konj, ki sta vozila in orala dolga leta in stojita zdaj za milost pri praznih jaslih. Joj! (Zajoče od gneva.)

Užitkarica: Večno ne bo — smrt ni daleč.

4. prizor.

(Skozi vrata v ozadju vstopijo sosed, njegov sin Peter in mešetar.)

Sosed (užitkarju:) Hoj, sosed, dober dan!

Užitkar (dvigne glavo in si potegne z rokavom preko oči.)

(Sosed, Peter in mešetar gredo k mizi.)

Mešetar (užitkarju:) Ognite se, oče, da sedemo in se dogovorimo!

Užitkar: Vam se ne ognem. To je moj stol, moja hiša, moj grunt!

Mešetar (užitkarju:) Ne ustite se! Vi ste užitkar. Če Vi ne vstanete, bomo pa mi sedli!

(Sosed in mešetar sedeta k mizi.)

Snaha (pokliče od zunaj:) Peter, ven pojdi! Dam za vino.

(Peter odide.)

Mešetar (sosedu:) Lepa domačija! Kar udarita, če ti da za dvesto tisoč.

Sosed: Še pol tega ni vredno. Užitkarja sta na hiši.

Mešetar: Kaj, če sta! Saj ste stari sosedje se boste razumeli.

Sosed (ironično:) Res, soseda! In kakšna! Devet pravn sva imela v življenju. Vse mejnike sva obhodila s komisijami. Če je on stopil na moje, sem ga jaz izročil dohtarjem, če jaz na njegovo, sva se stepla, in ko je bila pravda za tepež pri kraju, sva se udarila za pot. (Užitkarju:) Kolikokrat si bil zaprt, ker si me udaril?

Užitkar (sosedu:) Povej, kolikokrat si bil ti! Ali si mi katero dolžan ostal. Sam vrag te mi je dal za soseda.

Mešetar (ju miri:) Pobotajta se! Pod eno streho bosta, če danes sklenemo kupčijo.

Užitkar: Nikoli! Rajši zažgem!

Sosed: Oho, sosed! Če bo gorelo, bomo vedeli, kdo je podtaknil.

Mešetar (sosedu:) To so besede. Pes, ki laja, ne ugrizne!

Užitkar (mešetarju:) Ti boš mene zmerjal, duša mešetarska? Pri konjih mešetari in barantaj, ne, kadar ljudi prodajajo!

Mešetar (malomarno:) To so besede, ki letijo pri enem ušesu noter, pri drugem ven. Še prijatelja postaneta, ko bosta skupaj. Kaj bi tiste pravde! Zdaj bo ena zemlja, en grunt, en gospodar. (Sosedu:) Ali ni bilo škoda vsega, kar si zapravdal? Bi ga bil pustil, naj ti rije v tvoje, bi danes kupil več sveta.

Sosed: Ni samo to! Tudi za ženske sva se, ko sva bila mlada. Ona tamle pri peči bi bila moja, če bi je sosed ne bil odjedel.

Užitkarica: Oh, moj Bog, zdaj še to!

Užitkar (sosedu:) Moja žena je. Kaj nji boš očital?

Sosed (se zasmee:) Nič. Samo to, da me ni hotela, ko je bila še brhka in mlada in bi bil jaz dal vse zanjo. Pa sem ji bil prereven.

5. prizor.

(Peter pride iz ozadja s polno steklenico vina, jo postavi na mizo, poišče v omari kozarce in jih dene pred vse, tudi pred užitkarja.)

Užitkar (vstane, ko zagleda kozarec pred seboj, in gre sest k peči:) Ne bom sedel pri mizi, kjer se ljudje prodajajo in kupujejo.

(Peter sede k mizi.)

Sosed (mešetarju:) Zdaj vidiš, kakšno nadlogo kupim. Še sto tisoč bi človek ne dal, ko mu lahko vsak dan zgori.

Mešetar (Petru:) Francka bo morala popustiti. Nisem vedel, da je užitkar tak! Sto in petdeset tisoč je vredno, več ne.

Peter (sosedu:) Oče, jaz bi se ne mešal v to kupčijo. (Maje z glavo.) Ko pride Francka k nam, naj ostane njen grunt, kakor je! Saj Vas ne bova podila iz hiše. Kót boste imeli in užitek kakor drugi.

Sosed (Petru:) Če tako govoriš, bi skoraj rekel, da nisi moj sin. Nič ne znaš barantati. Francka naj pride! (Pokliče v ozadje:) Francka!

6. prizor.

Snaha (pride iz ozadja:) Kaj je?

Sosed (Francki:) Peter ne zna. Kót mi ponuja in pravi, naj ta grunt ostane tvoj. Povem ti, Francka, da iz tega ne bo nič. Če se hočeta vzeti, mi moraš ti svoj grunt prodati, drugače pojde vajina poroka po vodi.

Peter (Francki neodločno:) Jaz te ne silim, da moraš prodati mojemu očetu. Kaj misliš, če bi se jaz priženil na tvojo domačijo?

Snaha (sede k Petru:) Ali se ti blede, Peter? Jaz nočem užitkarjev v hiši ne enih, ne drugih! (Pokáže k peči:) Glej jih, že devet let sem pod to nadlogo — zdaj si želim proč, iz te hiše, kjer hočejo biti užitkarji gospodarji in s sekirami vrata odklepajo. Zato prodam — in konec besedi!

Sosed (Francki:) In jaz kupim! Vidiš, Francka, ti znaš, Peter pa ne.

Užitkar (snahi:) Če ti da milijon zlatih kron, ne prodajaj, Francka! To je moja zemlja, moja hiša, moji žulji. Ti mi nisi v zlahti, a si bila žena mojega sina, imaš otroka, ki je moj vnuk, moja kri. Če prodaš, pride volk v hišo in bo grizel do smrti mene in ženo in bo tvojemu sinu zemljo požrl.

Snaha (užitkarju:) Ne vtikajte se vmes! Grunt je moj in naredim z njim, kar hočem.

Užitkarica (snahi:) Francka, kakor se Boga prosi, te prosim, ne prodajaj, dokler sva midva živa! Saj ne bova dolgo! Ko umrjeva, stori, kar hočeš!

Snaha (užitkarjema:) Užitek in kót vama ostane, naj kupi Peter ali Pavel. Kdor da dvesto tisoč, dobi grunt in vaju.

Mešetar (snahi:) Nekaj boš popustila.

Sosed (se odloči, snahi:) Sto in sedemdeset tisoč dam, Francka. In prepiše se, ko se s Petrom vzameta.

Užitkar (sosedu:) Nikoli ne boš prišel na moj grunt, če ga tudi z zlatom odtehtaš.

Sosed (užitkarju:) Ti molči! Ti ne prodajaj in ne kupuješ!

Užitkar (sosedu:) Dokler bom živ, se te bom branil kakor gada. Čemu siliš na grunt, ki ni tvoj? Ali nimaš kóta v lastni hiši?

Sosed: Petru dam domačijo in se mu umaknem iz hiše. Nisem tak kakor ti, ki si še mlad dal gospodarstvo iz rok. Tudi jaz bom užitkar, a za kót si kupim cel grunt in ne bom taka užitkarska nadloga kakor ti.

Užitkar (sosedu:) Gad si, do smrti bi me rad pičil, a me ne boš, ne boš...

Mešetar (sosedu:) Še deset tisoč primakni, da bo na obe strani prav!

Snaha (Petru:) Kaj praviš, Peter, ali naj udarim?

Peter (snahi:) Kakor hočeš...

Užitkar (vstane, snahi:) Ne prodajaj zemlje, ki ni tvoja!

Snaha (užitkarju:) Čigava pa je?

Užitkar (pokliče skozi vrata v ozadju:) Tonček! (Tonček se pokaže na vratih in ostane tam.)

Užitkar (kaže na vnuka:) Tégale je zemlja po božji in človeški pravici! (Snahi:) Ko pride v leta, te bo klel, da si mu dom prodala. Tako te bo klel, da še v grobu tvoje kosti ne bodo imele miru.

Užitkarica (snahi:) Res je, Francka! Če se ti midva ne smiliva, naj se ti otrok! Kaj bo, sirota, brez domačije?

Snaha: Ne delam mu krivice. Doto bo imel in jaz sem gospodinja. Da bi mi omare sekali in otroku kruh izpred ust jedli, ne pustim. (Sosedu:) Prodam!

Užitkar: O, ti kača!

Snaha (sosedu:) Sto in sedemdeset tisoč in Tončku tisoč za darilo! Ko se poročim, se prepiše.

Mešetar: Udarita! (Naliva vino v kozarce.)

Sosed (udari snahi v roko:) Velja! (Petru in mešetarju:) Vidva sta priči. Jutri pojdemo delat pismo in po poroki sedem na grunt.

(Sosed, mešetar in snaha trčijo in pijejo.)

Sosed (Petru:) Kaj se tako žalostno držiš? Pij!

Peter: Ta kupčija me ne veseli...

Sosed (Petru:) Vesel bodi, fant, da boš dobil tako ženo!

Snaha (objame z roko Petra krog vratu:) O, Peter, neumni Peter! Samá bova na gruntu, ali slišiš, samá! Tako sem vesela, da se rešim te puščobe in pojdem iz te hiše, ki je bila devet let moj pekel! (Sosedu:) Že danes lahko začnete gospodariti!

Užitkar (vpije:) Ni res, še sem jaz tukaj! Pogodba ne velja. Tuj grunt ste prodali in kupili! (Kaže na Tončka:) Tégale ni nihče vprašal, kaj on misli. Zato kupčija ne velja!

(Užitkar hiti k vratom, izmed katerih Tonček izgine.)

Užitkar (vpije skozi vrata:) Hoj, ljudje božji, na pomoč! Tukaj se tuj grunt in krščeni ljudje prodajajo!

(Vsi vstanejo v razburjenju od mize, sosedi gre in potegne užitkarja od vrat.)

Sosed (užitkarju:) Ali boš tiho, nadloga! Svojo sramoto kričiš v svet! (Pahne užitkarja v kot proti peči, kjer sloni sekira.)

Užitkar (zgrabi sekiro:) Ven, proč z mojega, razbojniki, neverniki!

Sosed (se postavi pred užitkarja:) Kaj boš ti? Zdaj sem jaz tukaj gospodar in tebi pritiče kót in drugega nič. (Pokaže na peč:) Na peč!

Užitkar (dvigne sekiro:) Ven, razbojnik, volk! (Snaha zavrešči in zbeži skozi vrata v ozadju, užitkarica stopi od peči in hoče med užitkarja in soseda. Mešetar jo odmakne in s Petrom vleče soseda nazaj.)

Peter (prigovarja sosedu:) Oče, pustite ga! Ves je zbegal!

Sosed (besno Petru in mešetarju:) Pustita me! (Se otrese obeh, plane proti užitkarju, zgrabi za sekiro in mu jo izvije iz rok. Jo grozeče poševno vihti:) Boš ti svojega gospodarja napadal? Na peč!

Mešetar (Petru:) Pojdiva!

Peter (sosedu:) Pojdim, oče!

(Mešetar in Peter odideta počasi proti ozadju.)

Užitkar (sosedu:) Ne bojim se te! Še imam pomoč zoper razbojnice in roparje.

(Užitkar odhiti na desno, odpre vrata v čumnato in vstopi. Ko je za vrati, zažene sosedi sekiro skozi vrata za njim. Tisti hip užitkar zavpije, sosedi odide naglo za Petrom in mešetarjem skozi vrata v ozadju.)

Užitkar (prišepa od desne in se prijema za mečo:) Joj, joj, v nogo me je zadel! (Šepa do odprtih vrat v ozadju in vpije skozi vrata:) Razbojnik, volk! Do krvi si me! Tožil te bom!

(Užitkarica se je sesedla k peči in ihti v dlani.)

(Zavesa pade.)

Prehlad.

Poljudno-zdravstveno razmišljanje. Spisal dr. Ant. Breclj, zdravnik za notranje in otroške bolezni, v Ljubljani.

Presikoga spreleta zona po vsem životu že ob samem imenu tega nepridiprava, saj vidi v njem nepregleden izvor vsakovstnega gorja. Prehlad je strašilo odraslih in starejših ljudi, ki so imeli kdaj opraviti z njim in prestali kako njegovo posledico. Kogar je pičila kača, se boji zvite vrvi.

Kaj pa je prehlad?

Ta je sedel na kamen ali v travo, oni je vroč pil čašo mrzle pijače, tretji je stal na prepihu ali v senci, četrti je pomolil jeseni golo glavo skozi okno, peti je stopil pozimi bos na tla, šestemu so se spomladi zmočili črevlji, sedmi je govoril v vetru ali megli — vsak izmed njih je obolel na prehladu, a vsak po svoje. Kdo drug napravi to ali ono neprevidnost izmed naštetih ali pa tudi vseh sedem ali še več skupaj ali zaporedoma, pa se vendar ne prehladi in ne — oboli!

Kako se javlja prehlad?

Največkrat pomeni prehlad nahod ali, kakor mu pravijo Vipavci in Goričani, pošast, ki je več ali manj hudo vnetje nosne dupline in gorenjih dihal. Časih se pojavi prehlad nižje v dihalih kot vnetje grla, sapnika in sapnikovega vejčja. Časih pa nastopi prehlad kot pljučnica, to je vnetje pljuč samih ali tudi pljučne ali prsne mreže. Vnetju te mreže pravijo zarebrnica.

Drugekrat se prehlad loti golta, kjer se vna mejo drgalke. Navadno premine vnetje drgalk brez posledic, katerikrat pa se izcimi iz njega vnetje srca, srčne in prsne mreže, mnogokrat vnetje sklepov (sklepni revmatizem), časih vnetje obisti ali ledvic.

Neredkokrat se pojavi prehlad kot trganje po glavi, raznih delih trupla in udov. Trganje je neko vnetje mišičja ali živčevja ali obojega hkrati. Trganje v ušesih pomenja navadno vnetje, ki se je iz nosne dupline razširilo do ušesa.

Prehlad provzroča časih hude krče v črevesu, časih tudi drisko. Ženske se rade pritožujejo o raznovrstnih boleznih motnjah, ko so se prehladile o posebnih časih.

Vse te najnavadnejše, pa kdo ve koliko drugih bolezni imenujejo ljudje kar na kratko prehlad. Zastarel pljučni katar jim je istotako prehlad v prsih, sklepni revmatizem in trganje je prehlad udov, vnetje obisti prehlad krvi in tako še dolga vrsta bolezni je po ljudskem mnenju izraz prehladov.

In vendar ni še razvidno iz dosedanjega razmotrivanja, kaj bi bil prehlad. Kaj pa pravijo o njem zdravniki?

Starejši zdravniki upoštevajo prehlad kot močnega provzročevalca raznih bolezni, mlajši dvomijo o tem, nekateri ga pa sploh ne priznavajo, trdeč, da

je podoben strahu, ki je sam na sebi prazen nič in škoduje samo tistemu, ki se ga boji.

Vsa ta navidezno različna mnenja o prehladu se dajo zlahka spraviti do soglasja, ako gremo stvari bolj na dno.

* * *

Kot mlad zdravnik sem nekoč blizu Bovca opazoval Čezsočane, kako so po Soči plavili drva. Bilo je zgodaj pomladi, narasla voda-snežnica ledeno mrzla. Karih deset mož, razvrščenih poševno po strugi, je stalo do koraka ali do pasa globoko v deroči vodi in s cepini spravljalo plavajoče hlode h kraju. Delo je trajalo več ur zaporedoma in več dni. Smilili so se mi ti možje. Izpraševal sem pri vaščanih o zdravstvenih posledicah takega opravlja. Zatrjevali so mi, da je zaslužek v primeri s tako težavnim delom res prepičel, da pa nimajo ti ljudje vsled vsakoletnega dela v mrzli vodi več prehladnih bolezni ko drugi, ki so vedno na suhem. — Videl sem tudi nekaterikrat ljudi, ki so pozimi padli v vodo, ker se jim je udril led ali po kakih drugih neizgodi, a čudno, posebnih prehladnih posledic nisem opazoval pri njih.

V teh primerih je dovolj zunanega razloga — mraza in mokrote — za prehlad (to je toliko shlačenje telesa, da oboli). In vendar ne provzročajo tolikanj izredne toplotne neugodnosti pri vseh ljudeh prehlada in bolezni, dočim pri mnogih drugih nastopi „prehladna“ bolezen že pri neznatnih izpremembah zunanje toplote in vlage. Iz tega je pač razvidno, da nižja zunanja toplota ali vlaga, pa tudi veter ali preprih, ki pospešujeta izhlapevanje in zato hladita, ne provzročajo sami po sebi prehlada; da se kdo prehladi, treba torej poleg zunanjih shlačevalnih okoliščin še nekaj, kar tiči v posameznem človeku samem.

* * *

Človek ima v svojem telesu neko stalno toploto, ki je nujno potrebna, da se more vršiti telesno življenje brez motenj in škode. Toploto si telo proizvaja iz prebavljenih hraniv. Hraniva se v našem telesu razkrajajo kakor gorivo na ognjišču ali v peči, v obeh primerih se razvija toplota. Razkranje se vrši v živem telesu neprestano, neprestano se razvija v njem toplota. Razkranje hranivnih snovi je vir vse telesne moči in toplote. Če gibljem in da gibljem, porabim hranivo, ki mi daje hkrati moč in toploto. Ne glede na zunanje toplotne razmere, ki se zelo menjajo, se vzdržuje naše telo v svoji notranjosti na stalni toplotni višini. Ako se nam ta telesna toplota znatno zviša ali zniža, trpimo manjšo ali večjo škodo. Uravnava nam pa telesno toploto koža. Ako se nam

v telesu nabira preveč toplote, odvajajo jo koža s tem, da se napolni s krvjo (zardi in zabrekne), ki pride na ta način v večji množini iz notranjosti na telesno površje, kjer se lahko ohlaja. Ohlajanje kože in v nji nabrane krvi in ž njo vsega telesa pa pospešuje še potenje, ki mu je namen, kožo ovlažiti ali celo namočiti, ker izhlapevanje vode izdatno pospešuje ohlajenje.

Če se pa telesna toplota znižuje, preprečuje koža nadaljno shlajanje s tem, da kožne žilice skrči (koža zbledi in se zgrbanči); kri se umakne bolj v notranjost telesa, kjer ni več toliko izpostavljena izhlajevanju, in drži vse drobje v zadostni toplotni višini. Ako grozi navzlic temu še nadaljno shlajanje, ki bi utegnilo škodovati, nastopi trepet, krčevito tresenje vsega života in udov. Tresenje je delovanje našega mišičja, ki proizvaja toploto in segreva telo. Ko se telo s pomočjo takega dela segreje, preneha trepet.

Koža nam je varuhinja in urejevalka toplote. To za zdravje in življenje prevažno opravilo nam opravlja koža točno in zanesljivo, če je temu opraviu vajena. Če pa je nevajena, po nespametnih navadah, obleki in obutvi pomehkužena, ne zmore dovolj svoje naloge; ko nastopi kaka večja zahteva uravnavanja toplote navzdol ali navzgor, se telo v takem primeru dejansko preveč segreje ali shladi.

Toplotne izpremembe so v naših krajih znatne in časih nagle, vendar ne škodijo ljudem, ki imajo kožo vajeno, da se primerno in sproti prilagodi vsaki izpremembi.

Poleg toplote je odločilnega pomena tudi vlaga. Ako je zrak okoli nas suh, ne vpliva na nas, naj bo vroč ali mrzel, tako močno kakor vlažen zrak. Vlažno vročino občutimo kot neznosno soparico; vlažen mraz je skrajno zoprno, ker nam sili „do kosti“.

S tem spoznanjem umevamo vrednost suhega in vlažnega bivališča.

Komur je koža vajena, da se smotreno prilagodi zunanjim izpremembam v toploti in vlažnosti, je utrjen in ne pozna prehladov, ne zlih prehladnih bolezni. Kogar pa koža ne varuje zadostno zunanjih toplotnih izprememb, oboleva o vsaki priliki na ti ali oni bolezni. Nekateri prinašajo že na svet večjo občutljivost do toplotnih izprememb, dediščino svojih prednikov. Velika večina ljudi pa oslabi vsled pomehkuženja že v otroški dobi.

Odgoja otrok je dandanes nespametna, ker je mehkužna. Skrbno, časih smešno pretirano jih varujemo vsakega resničnega ali dozdevnega shlajanja, obleki, odeji, obuvalu in pokrivalu izročamo delo in opravilo kože, ki se tako odvadi svojemu naravnemu poslu. Ko nastopi resna zahteva na telo, da se z lastnimi močmi brani proti shlajenju, pa ni kos svoji nalogi in se dejansko shladi.

Taka slabotnost ali nezanesljivost v obrambi proti škodljivim zunanjim vplivom se redoma pojavlja

po hujših boleznih tudi pri ljudeh, ki so bili dotle dovolj utrjeni. Tekom okrevanja se izgubljenega ravnotežja v telesnem delovanju polagoma vpostavlja, prejšnja utrjenost se vrača.

V vnetnih boleznih je nevarnost shlajanja dokaj manjša kakor se obično sodi. Kot dijak sem obolel na škrlatici s hudo vročino in vročinsko zmedenostjo. V zmedenosti sem ušel iz bolniške sobe na vrt in v sami srajci obležal v snegu, ko je bil mraz 15 stopinj pod ničlo. Našli so me nezvestnega v snegu, a ta vendar znatni „prehlad“ ni vplival škodljivo na potek moje bolezni.

Zato je nespametno bolnike z vročino močno odevati ter jim sobo kuriti, da je v nji vroče ko v razbeljeni krušni peči. Bolniška soba za bolnike z vročino naj bo zmerno topla, tudi odeja naj bo rajši lažja ko preobilna. Ko pa vročina pojenjuje ali ko nastopa potenje, takrat treba opreznosti, da se okrevajoči bolnik ne prehladi, takrat je dejansko nevarno njegovo razpoloženje za prehladne bolezni. Seve, vse ravnanje bodi pametno, pretiranosti so zelo škodljive.

* * *

Kako pa je umeti dejstvo, da vsled prehlada, nastalega pod enakimi okoliščinami, nastopijo pri različnih ljudeh tako različne bolezni?

Prehlad, dejansko shlajenje našega telesa v celoti ali pa posameznih delov, ni še bolezen, ako ne nastopi v toliki meri, da ogroža življenje oz. ustavlja za življenje potrebno delovanje posameznih udov ali delov. Vsled mraza mnogokrat otrpnejo oziroma premrejo udi prav tako, kakor če bi jim na kak drug način ustavili dotok in odtok krvi. Če ne traja tako stanje premrlosti predolgo, dajo se časih tudi ledeno mrzli udi s pametnim ravnanjem spraviti k življenju. (Ogrevanje oz. oživljanje otrplih udov naj se vrši v nekurjenem prostoru, telo in ude treba drgniti s snegom ali z mrzlo vodo. Vročina je skrajno škodljiva!)

Navadni prehlad ustvarja v telesu samo neko bolešno razpoloženje, neko pripravljenost za razvoj različnih bolezni. Te bolezni se v prehlajenem telesu razvijejo, ako so kali zanje v njem. „Prehladne bolezni so ponajveč bolezni, ki jih povzročajo razne glivice, ki jim pravijo bakterije. V zdravem krepkem telesu se ne morejo razvijati in zato ne delajo bolezni. Ko se pa vsled prehlajanja pojavi nered v krvnem obtoku, morda tudi v sestavi krvi in telesnih sokov, v delovanju živčevja, mišičja in drugih organov, zmanjša se telesna odporna sila proti mnogoterim sovražnikom — bolezenskim kalem.

V suhem prostoru ni plesni. Ako isti prostor ovlažiš (z vlago napolniš), razvija se v njem plesen, ki je razrast neke glivice (podobne bolezenskim glivicam). Zaman pokončuješ plesen v vlažnem prostoru, ko pa prostor izsušiš, izgine plesen sama po sebi, ker ne more uspevati brez vlage.

Tako nekako je tudi s prehladom. Prehlad je samo pogoj, da se razvijejo razne bolezenske kali v našem telesu. Teh kali je vedno obilo v nas, dobivamo jih v sé po zraku, jedi in pijači, posebno pa o času kužnih bolezni. Zato je prehlad o takih časih posebno nevaren. Po nekaterih boleznih, kakor je udnica (sklepni revmatizem), ostanejo tudi po prestani boleznih bolezenske kali v telesu, ki zopet oboli o najmanjšem prehladu.

* * *

Iz tega dolgovoznega razglabljanja nam menda vsem že svetlika spoznanje, kaj nam je soditi o prehladu in prehladnih boleznih. Zunanje okolnosti, nizka toplota ali mraz, vlaga ali megla, preprih ali veter, povzročajo znatno shladenje pri ljudeh, ki imajo nedostatno varovalo — občutno ali pomehkuženo kožo, ki jih ne varuje zadostno toplotnih izprememb. Shladenje pa je samo bolezensko razpoloženje za razvoj bolezenskih kali, ki se začno ob zmanjšani odporni sili telesa v njem razvijati in ga napravijo dejansko bolno. Brez bolezenskih kali pa tudi znatno shladenje telesa nima bog ve kakih posledic.

To spoznanje nam je pa tudi odgovor na vprašanje, ki je imamo vsi na jeziku: Kako se obvarujemo prehlada in prehladnih bolezni?

Prvo vodilo je: Varuj se prehlajenja po pameti! Ne izpostavljal se nepotrebnemu razhlajenju nikdar, zlasti ne po kakem naporu ali bolezni, ki te je oslabil, posebno ne o letnih časih, ko so vsakdanje toplotne razlike velike, kakor spomladi in jeseni. Varuj se prehlada tudi o času epidemij (pogostih nalezljivih bolezni). Jeseni bodi letno oblečen čimdalje, istotako ne sleci zimske obleke pred sv. Jurijem. Če se pa občutno shladiš, ko vendar ne moreš ves čas živeti zavarovan kakor tujezemsk rastline v toplo kurjenem rastlinjaku, glej, da se čimprej segreješ. Ako si pil vroč mrzlo vodo, ne bo ti škodila, ako greš čvrsto naprej; zakaj hoja te dovolj segreje, da te mrzla voda ne prehladi. Ako te potnega zaloti mrzla burja ali preprih, hodi ali gibljí, da se izdatno segreješ, pa ne bo zlih posledic. Mrzla ploha ti je zmočila obleko in obuvalo, ti pa nimaš ne zavetišča ne suhe obleke. Ne obupuj in hiti naprej in gibljí, kar moreš! Seve, toplo zavetišče, kjer dobiš suho obleko, gorko postelj in toplo pijačo, mleko, čaj ali kaj podobnega, vse to ti je dobrodošlo in koristno.

Opraviš pa v sili brez vseh teh lagodnosti in brez škode, če si le pameten. Ne zanašaj pa se nikoli na opojne pijače, ki dozdevno segrevajo, dejansko pa razhlajajo.

Drugo, važnejše vodilo proti prehladu pa je: Utruj se po pameti! Marsikdo se hoče utrjevati, toda uspeh je nasproten, vsled nezmislne ravnanja je čedalje bolj občutljiv in dostopen prehlajenju. — O utrjevanju napišem svoj čas posebno poglavje. Zdaj, ko se je vselila zima, ni čas, da bi se moglo pričeti z uspešnim utrjevanjem, ker je v navadnih razmerah preveč nevarno. Z utrjevanjem treba pričeti poleti, ko je povsod in v vseh razmerah lahko izvršljivo.

Zunanjih vremenskih prilik ne moremo izpremeniti, kužnih bolezenskih kali, zlasti onih v zraku, se ne moremo vedno ubraniti, moremo pa in moramo si tako utrditi vse telo in posebno njegovo površje, kožo, da bo vajena smotreno se prilagajati vsem izpremenom toplote in vlage in nas varovati vseh prehladov in prehladnih posledic. Utrjeni moramo biti vsi, čim preje tem bolje. Doseči se da utrjenje tudi pri odraslih in bolehnih ljudeh. O tem pričaj tale resnična zgodba.

Mestni inženir, znanec moj, je bil v mestu vzgojen mehkužno in zato vedno bolehen. Vsak mesec mu je bilo kaj, skoraj vsako zimo je bil resno bolan, poleti se je zdravil po raznih kopališčih in zdraviliščih. Zdaj ga je napadla huda bronhita, zdaj revmatizem, zdaj pljučnica, enkrat smrtno nevarna zarebnica, dve rebri so mu izrezali, da mu je mogel izteči gnoj iz prsi. Vse to se je vršilo tik pred vojno. Ob izbruhu vojne je bil tudi ta bolehavi inženir poklican v službovanje. Navzlic vsem ugovorom in izpričevalom, da je sposoben komaj za pisarniške posle, je moral kot graditelj utrdit na visoko goro. V razpadli kapelici je prebival poleti in pozimi; v dežju in vročini, burji in snegu je opravljal svoje posle ponajveč zunaj. Koncem vojne sva se videla; komaj sem spoznal v krepkem možu cvetočega zdravja nekdanjega bledorumenega hiralca. „Sreča, velika sreča je bila zame vojna,“ mi je pripovedoval. „Tam gori sem se po sili, kar si poprej nisem upal želeči v sanjah, tako utrdil, da mi ne škodi nič več. Tudi če ležem spat ves premočen in če mi ponoči curlja dež naravnost v nos, ne dobim niti nahoda več!“

Iz te zgodbe si pameten bravec sam razbere ves nauk o prehladu.

Božična noč.

Na mrzli slami Dete leži,
dve rajski očesci žarita;
o tisti ljubezni, ki v srcu gori,
očesci v noč govorita.

Strmi v višavi božična noč,
v razkošnem zlatu svetlika,
v daljave piše plamen žgoč:
„Ljubezen, kako si velika!“

M. Elizabeta.

Otroci pri jasliah.

Dete Jezus in Marija,
ki v plenice ga povija,
blažena se smejeta.

In še Jožef v dolgi halji
zre, kak sveti trije kralji
k njim v obisk prihajajo.

On pa jemlje njih darove
in jim vrača blagoslove
s svetimi ročicami.

z materami in očeti,
da ga zdaj v tej uri sveti
milosti poprosimo.

Zraven sivi še osliček,
volek, dobrodušni striček,
ga pobožno grejeta.

S sabo nosijo kadilo,
mire in zlata obilo,
Jezusu jih dajajo . . .

O, še mi v tej zimi hudi
k Jezusu prišli smo tudi
z bratci in sestricami,

Pa smo prišli z golo roko
in ljubezen le globoko
v svojih srcih nosimo.

Jezus, bodi dober z nami!
Daj življenje dolgo mami
in še očku zdravja daj —

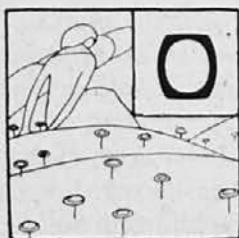
Ko pa ju pokličeš k sebi,
da na nas pozabil ne bi
in nas vzel v nebeški raj!

Janko Samec.

To je moje ceste pesem . . .

Ivan Pregelj.

d Kranja do Brezij sem hodil in od
Kranja do bele Ljubljane sem šel
in čez Petrovo brdo do škofljih
v Loki sem prišel in do Kamnika
sem bil in še do Kroke sem zablodil
in nekajkrat sem se v Emavsu na
Visokem spočil. Vsaka pot je bila

pesem, vsaka rajša povest. Povest in pesem nad
pesem in povest pa je cesta mojega hrepenenja z
Mosta čez Kozmerice in Poklon Pod seli in Ročinj
in Kanal in Plave in Dolgo njivo. Povest moje ceste
je večna žeja iz domotožja, ki ga ne uteši nobena,
še božja pot ne, še pesem ne, še pijača ne, ki po
njej seže človek iz Savlovega duha. V ozke bregove
se je zvila tista cesta iz Gorjanov v Brice in Kra-
ševce. Iz leškovja in volovjega jezika drži v oljke
in jasin cesta velikega Šimna* in njega prijatelja
Kraglja z Modrejca, ki je eno solnce ljubil in je bilo
solnce tisto — Homer. In še je cesta voznika Jer-
mola. Vsak četrtek ponoči je tam popotoval in pel
eno samo pesem in jo verno znal:

„V Kotu se mota,
za Tminom grmi . . .“

Preden je ženo Mico prisnubil, je pel takisto.
Pel je, ko mu je bridka vzrastla in ga pijanega zmer-
jala in mu vse žepe pretaknila, ko je spal, da ni
vedel zjutraj, ali je denar izgubil ali zapil.

„V Kotu se mota,
za Tminom grmi . . .“

Potem je Mica umrla in je Jermol vedel, da
nič več denarja ne zgubi, a je pel slej ko prej s
strašno žalostjo vdovca in mu je pesem vse več
pomenila kot prej.

* S. Gregorčiča.

„V Kotu se mota,
za Tminom grmi . . .“

Saj je le lep na svetu in Bog je dober in je
dal bolest in še bridkost, a je dal tudi pesem. Dal
jo je Šimnu, da je eno samo devo ljubil, dal jo je
Kraglju, da mu je sijalo solnce Homer, dal jo je
Jermolu, da jo je pijan rjul v samotah od Ročinja
do Podsela od polnoči in da je ura odbila tri. Dal
je pesem še meni, da svojo sanjo imam in sem
mlad, mlad, mlad . . .

* * *

„Študent! Ali se popelješ s pošto?“

„Ne, gospod profesor, pojdem peš.“

Sopihal je s svojim hripavim glasom, da se mu
je težko telo stresalo in mu drhtela redka kozja brada.
Kdor ga je poznal Štefajevoga gospoda niz Modrejce,
kogar je kdaj opsoval in kogar je kakor mene vzel
na svoj voz, ta ve.

„Ob dveh čakaj pri Botgarju, se popelješ z me-
noj. Ali si razumel?“

„Sem, gospod profesor.“

Prikimal je rezko in zasopihal:

„Ob dveh.“

Deset let je bolehal in iskal solnca, a hripavosti
grla mu ni vzelo. Solnce pa, ki mu je v žalost telesa
svetilo, je bilo „nesmrtno solnce to — Homer“.

Bil sem Lovrčev študent in mi je ena bridkost
živela iz razreda v razred: latinščina . . .

Še slovo sem vzel in mi je župnik potisnil lično
Gregorčičevo knjigo v žep. Kuharica Pepa mi je
skrila pet kron v roko, da bom priden in novo mašo
pel. Stara mati mi je zadržala prste v svoji stari,
pegavi roki:

„Ivane, priden bodi, lepo se uči.“

Ob dveh pa je naju s Štefajevim gospodom
potegnil voz preko strahotnega mostu proti Kozar-

ščem in Ušniku. Profesor je velel vozniku hripavo, zadirčno:

„Pri Mihcu se ustavi. Ali si slišal?“

Voznik je prikimal, profesor pa je spraševal:

„Kaj pa naš? Ali še kvarta?“

Voznik se je ozrl in ni vedel, kaj bi odgovoril. Ali mu je bilo prav tako tesno kot meni, ki sem užival dobroto profesorjevega voza, pa bi bil srečnejši sam sredi pota z ožuljeno peto.

„Ali si gluhi? Naš. Mladi Štefaj, če še kvarta?“ se je ugreval profesor. In je voznik odgovoril, da ni imelo ne žime ne ščetin. Štefajev gospod pa je srdito sopihal iz svoje bolečine in bolezní.

„Hišo bo zapil. V dolgove leze, potep. Sporočil sem mu, da sem na Mostu, pa ga ni bilo zraven. Ima slabo vest.“

Pred Mihcem je voznik ustavil.

„Strica pokliči,“ mu je velel Štefajev in je tisti trenutek stopil iz hiše nekakšen „gospod Mirodolski“ in sta s Štefajevim slovo jemala, kakor da se kregata:

„Samo za pečjo ležiš.“

„Prosim, pravkar sem prišel od studenca.“

„Ga še piješ? Voda je voda.“

„Ni; poskušaj! Zdravilen je.“

Segala sta si v roko.

„Ob petih boš v Gorici.“

„Prej.“

„Malo, malo.“

„Hudiči!“

„Koga si pa na voz vzel. Ali je Lovrčev študent?“

„Smrkavec, kakor so dandanašnji vsi. Gnoj.“ —

Voz je potegnil, nemo smo vozili do Kanala.

V Kanalu so konji počivali. Profesor je naročil vina na voz. Zadiral se je v natakario:

„Terana daj, čeča, pa kruha in salame.“

Ko ga je postregla, je sunil name:

„Jej!“

Tudi vina mi je nalil, a ko je nalijal, je spraševal:

„Ali tudi kadiš že?“

Zardel sem; a bil bi tajil. Pa je rekel sam prej:

„Španjoleti, — smrkavec, so smrt. Zpomni si.“

Plačeval je pa je zabavskal v natakario:

„Krono obdrži zase. Fantuješ pa tudi gotovo že, babal!“

Nad voznikom, ki je napajal, je zarohnel:

„No, ali sva že v Gorici, da mudiš? Pol litra izpij, ali pa si ga že.“

„Ga pa bom, gospod.“

Ničemurno sem vzel Gregorčiča iz žepa. Ozrl se je po knjigi in del rahlo vedreje:

„Zlata knjiga. Ali si že videl kdaj Šmona?“

„Še ne.“

Kogar je ogovoril, mu je bilo, kakor da ga je z mrzlo vodo polil, natakario, voznika in študenta. A ono solnce mu je sijalo, „nesmrtno solnce to — Homer“. Enega prijatelja nad prijatelje je imel in mu je veliki Šmon rano gomilo v pesmi objokoval. Trdost besede pa mu je zrastle še iz prijatelja Franceta Levstika. Preden je umrl, se je še zgodilo, da je Lovrčevemu študentu naloge hvalil in deklamacijo, a mu glas grajal, zagriženost, ki jo je samo še njegova lastna presegla:

„Glas pa kakor ubit lonec. Kakšen pridigar bo to neki?“

V sedmi šoli ni več tikal in ker vikati ni znal, je nekam spretno onikal.

„Fant naj bo pameten, kadi naj ne, pa matematika. Ali je razumel?“

V sedmi nekoč, nekaj mesecev pred smrtjo, se je dvignil veder za šolsko mizo. Strašno tih mu je že bil glas. Besede je že le bolj sopel nego govoril. In je bral prejšnjo uro ves prevzet:

„Kako je vrtec ta krasan,
kako krasan, kako miran,
posvetni hrup mu ni poznan.“

Zdaj pa je rekel:

„Poslušajte. Včeraj sem bil s Šmonom. Joba je prevedel. Pri „treh kronah“ sva sedela do mraka.“

Nato je pripovedoval:

„Tudi Levstik je bil moj prijatelj. Takrat je prišel Šmon v Ljubljano pa sem šel klicat Franceta. Vstal je, z menoj pa pri priči. Levstik je bil lenoba. Nikoli ni napravil stopinje iz Ljubljane. Takrat pa smo šli do Šiške, kjer je Vodnik doma.“

Tisto uro nismo ne brali ne deklamovali, samo pravil je in sanjal in vodil naše duše k lepemu edinemu solncu svojemu in svojim vzorom. Štefajev gospod ... Ko je umrl, mu je Lovrčev študent zaplakal prvo pesem na grob. Nekaj vrstic iz pesmi je natisnil Primorski List ...

* * *

To je moje ceste pesem. Saj sem le eno kitico zapel. Vse druge so podobne, ubranejšje sicer od edine Jermolove, a prav tistega sladkega trpkega vonja, ki mi je v dušo vzrastel iz žalosti dedov in tolminskih grap in še iz sladke Šmonove besede in še iz hripave rezkosti profesorja Andreja Kraglja niz Modrejce, ki mu je solnce sijalo, „nesmrtno solnce to — Homer ...“

Božični zvonovi.

France Bevk.

Sredi teh neskončnih bojov in vsega hudega, ki ga je zagrešil v nebo vpijoči greh poboja, se zasveti tu pa tam iskra kot spomin iz daljne človeške mladosti: prazniki. In ni več tistega bleska na njih, ker je človek oskrunjen in v dno blata povaljan, tak, da se sebi gnusi. Zato jih gleda le kot daljne znance in ne more več najti prave zveze med seboj in med njimi; odkrita beseda ljubezni ne gre z jezika, lepa pesem se ne dotakne srca.

Kakor družina so, v kateri umrje en član, ki je vezal vse druge skupaj. Razvezana je na vekomaj in kot drobci begajo vsi in se ne morejo nikoli več najti. In če se slučajno dobé za hip, ne strnejo se nikoli več. Njih razmerje enega do drugega je vse drugačno; kakšno, ne morem popisati.

Tako je tudi z Božičem danes... Božični zvonovi vabijo vse člane ene družine, da se vsaj za hip povrnejo k domačemu ognjišču, da se pozdravijo, da si pogledajo v oči in povedo, koliko umazanosti je svet natresel vanje, da so si odkriti in si povedó vse, tudi najtežje; ta dan je za človeka dan obsodbe samega sebe in vseh.

In v posebni uri, ko se je dvignilo iz srca kot motna gošča iz dna posode in nisem vedel, ali spim ali bedim, sem mislil, da stojim na eni izmed konic onih piramid, ki nemo kraljujejo sredi mrličev na vrhu tiste gore, katere slednja ped je odkupljena z legijo dragocenih življenj. Videl sem goré na desni in na levi in vsaka gora je nosila tak spomenik sredi strohnelih, le od src nesrečnih mater ne pozabljenih mrličev.

Potem se je dvignil odnekod glas zvona, kakor iz strašne morske globočine. Bil je zamolkel in pri-tajen, nato močnejši, kot da je vstal od Sv. Ignacija v Gorici, se razživel v silno melodijo vseh zvonov, ki so padli v osnovni glas in se vzbočili nad menoj. Bil je tako ogromen glas, tako strašna melodija, da sem blaznel v prepričanju, da se giblje nebo nad menoj in niha od enega konca do drugega in sem jaz kembelj v njem.

Zvenelo je vse, od Porezna po baški in od Krna po soški dolini, od Sv. Gendre čez Brda in od Nanosa čez Vipavo in Kras, ter od morja in Učke gore sem.

Velika družina je slišala glas in da bi bila ob velikem prazniku enega, očiščenega srca, se je oglašila. Vstale so vasi s holmov, posnele so se z ravnin z vrtovi in polji vred in vse se je gnetlo pred menoj v neizmerni gneči. Vsi tisti, ki sem jih kdaj žalil in ki so mene žalili, vsi zdravi in pohabljeni, vsi, ki so po nedolžnem trpeli v ječah, ki so bili tepeni, opljuvani, ki so izgubili zdravje in ki so bili varani za

najsvetejša upanja, matere in otroci, zapeljane deklice in device, delavci in koloni... Ni bilo razločka med njimi, vsak je hotel biti eno. Vsi so iztezali roke v ono točko, kjer je nihal ogromen kembelj in izbijal glas, kateri je prodiral najbolj trda srca.

Vse nas je družila velika bolečina, po nji smo bili ena družina. Bili smo, kot da stojimo v Rdečem morju same srčne krvi: valovi so se nam za hip razgrnili. Nismo poznali druge besede kot brat in sestra...

In glej, še ni bilo vseh. Še se je vzpel nekdo na prste in razširil prsi: Na tisoče jih manjka.

Nebo je zopet zanihalo od vzhoda na zahod in udarilo na kembelj s tako silo, da se je stresla zemlja v svojem drobovju in poklicala še zadnje, ki so mogli priti...

Videl sem jih, ki so prihajali k nam, v našo, tolažbe žejno družino od vsepovsod in brozgali kri naše bolečine in pretakali svojo vanjo...

Bili so šklepetajoča kost in lobanja, ki so vstajali iz grobov daljne Rusije in Sibirije, iz Rumunije, z galiških ravnin, raz bregov Karpatov, iz globin Tirolske, od Piave in od Soče, s Svetega Gabriela pod nogami, s Svetega Mihaela, s Svetega Marka in Oslavja, s Kalvarije in od vsepovsod...

Niti eden ni manjkal. Oči živih so se poljubile z mrtvimi votlinami lobanj in hvaležnost, ki je plapolala v njih, je bila neizmernejša kot bolečina.

Še se je dvignila glava iznad morja teles in v vsa srca je zaječalo: Kod hodijo, da jih ni.

To je bila tožba in obsodba obenem. Nebo pa se je zdelo, da bo padlo iz tečajev; zajokalo in zaprosilo je do zvezd, ki so se utrinjale in padale v naše naročje, zvon pa je pel strašno pesem, ki je zato lepa in bridka obenem, ker je resnična:

„Bratje, čemu ste na nas pozabili, zakaj ste nas zapustili? Naročje mater, ki vas je pestovalo, in prsi, ki so vas pritiskale nase, vas kličejo: dolgujete jim. Žulji vaših očetov pečatijo pisano pogodbo z zemljo, kateri pripadate, vi verolomni! Vode, ki jih pijete, niso vode, solnce, ki vam sije, ni solnce in vas je ogoljufala bojazen in dala vam kamen za zlato. Šole pa so prazne in otroci se uče za gade in rastejo kot robidje. Kmet se muči pred vrati pisarn in kolne spomin na vas, ki ste se bali bosonogi po trnjevi poti, svetilniki naroda... Še je solnce in vode za vas in nehaite nam peti iz dalje, ko še papagajev pesem to ni. Tu je drugačna pesem, srčna kri razmešana z žolčem, a iskra kot ogenj, ki se s smrtjo bori...“

Pesem je udarila v jok in umolknila, kot da je od bolečine sebe ubila.

Nikogar ni bilo. Glas je prinesel popevko, kvanti podobno, ki ni bila naša, in še ta je utihnila.

Vseh oči so se zrlle kot družina pri eni luči: vsi so prišli, le enega ni. Kod hodi, kako se mu godi,

da je pozabil... Čez praznik visi žalost, bolečina je težja.

Drugačne pesmi ne moremo zapeti... Še prevesela je.

Tam so domovi.

Tam so domovi vse lepši —
prav majhne so ribiške koče,
ribiči zdravi so v njih...
Rad bi bil kdo izmed njih!

Bela obal, zagoreli obrazi,
jasnost je v duši in jasnost v očeh;
vsak je v delo zatopljen in srečen in tih...
Rad bi bil kdo izmed njih!

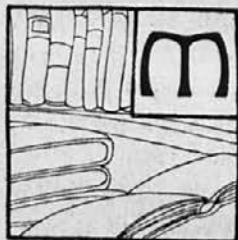
Morje je belo in barke so nove,
kot jadri ptiči gredo čez valove,
nad njimi gre solnce in boža jih...
Rad bi bil kdo izmed njih!

Srečko Kosovel.

Pregled naše umetnosti.¹

Viktor Steska.

ladi prijatelj! Sporočam ti, da si bil na zgodovinski razstavi slovenskega slikarstva, ki jo je priredila „Narodna galerija“ v Ljubljani v obrtni srednji tehnični šoli od 3. do 25. septembra 1922, da pa sam s seboj nisi popolnoma zadovoljen, češ, da si imel za razumevanje razstavljenih umetnin premalo podlage; zakaj v šoli se o predmetu nisi učil in tudi ne veš, kje bi dobil knjige, ki bi te o tem poučile.

Prijatelj, če hočeš malo potrpeti, Te spremim na zgodovinski poti skozi našo umetnost. Potrpljenje Ti pa zato priporočam, ker je vsak začetek težak. Ne smeš se torej ustrašiti vsakega imena in vsake številke, saj veš, da brez teh ni mogoča nobena zgodovina; številke so pač okna v zgodovini.

Idiva torej pogumno na pot!

1. Slovestva v tem oziru res ne obilujemo, nekaj ga pa vendarle hranimo in to nam podaja še dosti jasno sliko o naši umetnosti in o naših umetnikih.

O našem stavbarstvu imamo pregled v knjigi J. Flis: Stavbinski slogi. Več člankov, zlasti o gotičnih stavbah na Gorenjskem, je spisal Ivan Franke za

„Ljubljanski Zvon“, 1891, str. 31 itd.: Črtice iz zgodovine slikarstva, zlasti slovenskega. Listi „Novice“, „Zgodnja Danica“, „Zvon“, „Dom in svet“, „Slovan“, „Izvestja Muzejskega društva“, „Voditelj“ itd. so prinašali mnogo podrobnega gradiva, posebno življenjepise domačih umetnikov. V zgodovinah župnij je nagomiljenega mnogo dragocenega blaga iz te stroke. Temeljiti so zlasti spisi umrlega prof. dr. A. Stegenška: Gornjegrajska dekanija, Konjiška dekanija in Ljubitelj krščanske umetnosti, 1914. Zanimiv je pregled P. pl. Radicsa v Letopisu Mat. Slov., 1880, 1—58: Umetelnost in umetelna obrtnost Slovencev, v „Slovanstvu“, str. 194—198, v Orožnovi „Vojvodini Kranjski“, v Grudnovi „Zgodovini slovenskega naroda“ in v njegovi knjigi: „Cerkvene razmere med Slovenci v 15. stoletju in ustanovitev ljubljanske škofije“, str. 115—120.

V hrvatskem jeziku je znamenita knjiga: Ivan Kukuljevič-Sakcinski: „Slovník umjetnikah jugoslavenskih“, Zagreb, 1858—1860. V tem delu je Kukuljevič zbral življenjepise vseh slovenskih in hrvatskih umetnikov do njegove dobe. Žal, da je delo izšlo samo do imena Strahinjić.

V nemškem jeziku so spisani spisi: Eduard R. von Strahl: Die Kunstzustände Krains in den vorigen Jahrhunderten, 1884; Die österr. Monarchie in Wort und Bild, Kärnten und Krain, 1891; A. Dzinski: Laibach und seine Umgebung, 1860. Mnogo podatkov se nahaja tudi v „Mittheilungen der Zentral-Kommission“ in v „Mittheilungen des Musealvereins für Krain“. Natančno slovestvo do l. 1906. je nanizal Josip Dostal v „Četrtem izvestju Društva za krščansko umetnost“.

¹ Opozarjamo zlasti vse bralce po deželi na ta pregled. Koliko dragocenosti so izvili iz rok naših ljudi tujci za majhen denar in jih odpeljali izven domovine. Mnogo so celo pokradli, zlasti iz podružnih cerkva. Znan je slučaj, ko so taki „imenitniki“ prišli kar z vozom in odpeljali iz podružnice cel kos starega, lepega oltarja. Čuvajmo naše lepe starine po hišah in cerkvah, naučimo se jih ceniti, kot jih cenijo tujci, ki gledajo to z drugačnimi očmi kot mi. Ur.

2. Naša umetnost se ozira kakor vsaka druga na tri razne panoge: na stavbarstvo, kiparstvo in slikarstvo.

Ker so bile na zgodovinski razstavi izpostavljene le slike, hočeva tudi midva pričeti z našim slikarstvom.

Naše najstarejše slike, narejene na les in na platno, ne segajo nad 400 let nazaj. Izjem je le malo. Zakaj pa? Zato, ker so imeli v starih časih drugačne

Vhod v zgodovinsko razstavo slovenskega slikarstva.

oltarje kot dandanes in niso rabili slik na oltarjih. V starih dobah so ljudje bolj ljubili kiparske izdelke, zato so na oltarje rajši postavljali sohe, lesene ali kamenite. Teh imamo nekaj, ki imajo častitljivo starost 600 let.

Toliko stare so pa tudi nekatere stenske slike po naših cerkvah. V podružnici sv. Nikolaja pri Žužembergu so našli pred leti na steni tri plasti slik drugo vrh druge. Najnovejše so bile iz 16. veka, naj-

starejše iz 14. veka. V „Zborniku za umetnostno zgodovino“ l. 1921., str. 7, je dr. Fr. Stele omenil nad 500 let stare stenske slike v Velečevu (1378), na Selu (Totlak), v Turnišču (1383—1393), v Martjancih (1392), v Murski Soboti na Prekmurjem, kjer je slikal Johannes Aquila de Rakerspurga.

Iz 14. veka imamo krasne miniaturne slike kartuzijanskega brata Nikolaja iz Bistre v knjigi: Augustinus, De civitate Dei (1347), ki se nahaja v licejski knjižnici v Ljubljani.¹

Župna cerkev v Kranju je lastnica raznih rokopišnih knjig, ki so okrašene z miniaturnimi. Tri izmed teh „Libri moralium b. Gregorii“ (1410), misal in sv. pismo (1412) je spisal in iluminiral Jakob Chatzbeck, prijatelj tedanjega kranjskega župnika Kolomana de Manswerd. Knjiga sv. Gregorija šteje 12 lepih vinjet in mnogo inicijal (okrašenih začetnih črk).²

Iz 15. veka pa imamo celo kopo gotičskih fresk po naših podružnicah. V župnih cerkvah so zato redkejšje, ker so te cerkve ali nove ali vsaj temeljito prenovljene in so zato stare slike izginile. Gotičske freske se še nahajajo n. pr. na Visokem pri Igu (1443), na Muljavi (1453), v Crngrobu (1453), v Mačah (1467), pri Sv. Ožbaltu na Jezerskem (ok. 1490), v Bodežicah, v Žirovnici, na Gostecah, na Suhi pri škofji Loki, v stari kapeli na Turjaku, pri Sv. Joštu nad Kranjem, v Pijavi gorici, v Spodnji Besnici, na Križni gori, pri Sv. Janezu v Bohinju, pri Sv. Petru nad Begunjami, pri Sv. Miklavžu pri Ihanu, v Iški vasi, pri Sv. Petru na Vrhu nad Želimljami itd. Nahajale so se tudi v stari župni cerkvi na Bledu.

Vse te stenske slike so bile dobro zavarovane pod beležem. Treba je le bilo belež odpraviti, kar ni težko delo, in slike so se prikazale na dan.

Kako pa so prišle te slike pod belež? Oglejski očak je poslal l. 1621. kot svojega namestnika v ljubljansko škofijo škofa Siksta Carcana. Ko je pregledaval ta vizitator naše cerkve, je zagledal v njih tudi gotičske freske. Kot olikan Italijan je bil tako zavzet za nove renesanske slike, da so se mu zdele gotičske freske prave spake. Nejevoljen je zapisal v dekret:³ Ineptae picturae deletur! Neprimerne slike naj se uničijo! Župniki so morali slušati in ukaz izvršiti; dali so slike prebeliti. In glej, vprav to je slike rešilo in do danes nedotaknjene ohranilo!

(Dalje prihodnjič.)

¹ Mittheil. d. h. V. f. Krain, 1862, 7.

² Zgod. Zbornik (str. 71 in 131).

³ Blätter aus Krain, 1865, 43.

Roparji na slovenski zemlji.

Zgodovinske drobtine. Zbral Leopold Podlogar.

Odkar biva slovenski rod stalno na svoji zemlji, je dočkal in prestal veliko „žalostnih in revnih“ časov. Strašne nadloge so ga obiskovale in hudo tlačile. Neštete vojske so s potoki domače in tuje krvi namakale slovensko zemljo. Naša zemlja je kakor krčma ob veliki cesti. Od severa in vzhoda na jug in zapad je vodila ta cesta narode in njih vojske mimo nas: ob tej „krčmi“ so hodili Rimljani, drevili Huni in Obri, Longobardi, Madjari, Turki. Le prežal, da so mnogi teh narodov stopali v „krčmo“ naše domovine in našega rodu, pa so plačevali z ognjem in mečem našo gostoljubnost. In kar je roparjem ostalo, je pojedel tujec-graščak dolga stoletja. Zgodovinski čudež je, da smo mi, mala peščica, še ostali in nismo bili zbrisani z obližja zemlje.

Razen tega so gospodarili: Črna smrt (kuga), strašni potresi, povodnji, kobilice, lakota. — Koliko pa je še „rev in nadlog“ prišlo nad naš rod, o katerih nimamo nobenega poročila, pa zato niso bile nič manj bridke.

Huda, za nekatere kraje strašna nadloga so bili tudi roparji. Naša kulturna zgodovina bi bila nepopolna, ako se ne bi ta temna stran v naši domači povestnici malo bolj osvetlila. Ta popis ne izčrpa vsega. Drobtinice so, paberki, nabrani iz knjig in letopisov, ki naj obude med narodom zapisovalce ustnega izročila o teh dogodkih, med zgodovinarji pa vse spretnejših raziskovalcev.

Prva doba.

I. Obri.

Narod Slovencev je prebival takrat, ko so Rimljani gospodovali v naši domovini (l. 14—452 po Kr.), vzajemno z drugimi slovanskimi rodovi po širnih planjavah južne in zahodne Rusije. Menda jim je postala ta prvotna domovina pretesna ali pa so jih tiščali drugi narodi naprej — v drugi polovici šestega stoletja (568—584) so bivali že po sedanjem slovenskem ozemlju, po goratih alpskih deželah.

Tu nastopijo Slovenci v družbi z Obri. Sorodstvo po duhu ali krvi ni družilo teh dveh narodov k skupnemu osvojevanju novega ozemlja, ampak medsebojna korist. Že v jugovzhodni Rusiji, med Volgo in Karpati, sta živela oba naroda vzajemno v popolni enakosti in ravnopravnosti. Obri so živeli le za boj in rop, Slovenci pa za poljedelstvo in kupčijo. Takih ljudi pa so rabili Obri po opustošenih zemljah, katerih so se polastili. Slovenci so jim služili za hranitelje in oskrbovatelje njih zemlje, nasproti pa so imeli v njih mogočne zaveznike proti sovražnim sosedom. Obema je donášala enakopravnost in dobrohotnost korist.

Kmalu pa so hoteli Obri gospodovati nad Slovenci; pričeli so jih kruto zatirati. Zavezništvo se je spremenilo v hlapčevsko odvisnost. Po zimi so prihajali Obri v deželo Slovencev, so tam živeli in se redili na njih stroške. S silo so jim jemali žene in hčere in nakladali še druge davke. Kaj čuda, če se je ljudstvo slednjič uprlo in se skušalo otresti žulečega jih jarma.

Vsi Slovenci od Labe do Posavja in do Adrije so se združeni vrgli pod vodstvom Samovim l. 623 nad Obre, katerih je neštevilno obležalo v boju.

Petintrideset let (623—658) so združeni Slovenci kljubovali Obrom. Po Samovi smrti pa je ta velika država Slovenov razpadla in začela se je stara hlapčevska odvisnost. S pomočjo Bavarcev so pozneje pač pregnali Obre, pa postali so odvisni od Bavarcev in morali priznati nadoblast frankovskih kraljev. Ti so v hudih bojih l. 791, 795 in 796 Obre popolnoma iztrebili. Izginili so brez sledu iz zgodovine. Slovenci pa so se pod frankovsko vladjo, dasi po trdovratnem odporu (Črtomir), pokristjanili in tako stopili v krog kulturnih narodov. Ni dvoma, da je bilo krščanstvo ena glavnih sil, ki je otela sredi toliko sovražnikov slovenski narod, da se je ohranil do danes.

II. Ogri ali Madjari.

Sredi devetega stoletja so dobili Slovenci nove sosedje, Ogre ali Madjare, ki so z njimi prav tako ravnali, kakor prej Obri. Priselili so se, kakor njim plemensko sorodni Huni in Obri, izza sedanjega Urala in Kaspiškega jezera: najprvo v močvirnate ravnine med Donavo in Dnjeprom, pozneje pa v nižave ob Tisi in njenih pritokih po sedanji Ogrski.

Komaj so se Madjari udomačili v novi domovini, so pričeli ropati po bližnjih in daljnih pokrajinah. Dvajsetkrat so napadli Nemčijo, sedemkrat Italijo, štirikrat so prišli na sedanja francoska tla in enkrat prekoračili celo Pireneje. Pot v te pokrajine, posebno v Italijo, je vodila preko slovenske zemlje. Pri svojih pohodih v Italijo so Madjari uporabljali staro rimsko cesto, ki je vodila iz Panonije čez Ptuj, Celje, Ljubljano, Hrušico in Vipavsko dolino. Od Vipavske doline naprej so jo udarili po takozvani „Ogrski cesti“. Pokrajine ob tej rimski cesti: Spodnja Štajerska, Kranjska, Goriška so pred njimi največ trpele. Madjarska povodenj je drevila skoraj leto za letom čez naše kraje, puščajoč za seboj razvaline in pogorišča.

Zunanost Madjarov ni bila prikupljiva, zato so mislili krščanski narodi, da je Bog poslal take človeške spake med nje za kazen in pokoro. Bili so grdi in divji obrazov, globoko vdrtihi oči in nizke postave. Na glavi so imeli po tri kite, ostali del glave pa je bil gladko obrit. Kristjanom se je zdel

zvok njih nerazumljivega jezika zoprni, podoben tuljenju volkov.

Kamor so Madjari prišli, tam so vse požgali; pobili vse, kar se jim je ustavljalo. S seboj so tirali plen, ki so si ga nabrali na tujih tleh. Radi so si naropali živine in mladih žensk. Živino so pojedli, ženske pa odvedli v sužnost. Ujete ženske so včasih za lase privezavali drugo k drugi ter jih napol gole z otroki vred gonili kakor živino. Kakor poprej Obri, so zanesli sedaj Madjari sramotno kupčijo s slovenskimi sužnji na adrijansko obalo.

Leta 895 ali pa 896 so se Madjari stalno naselili po veliki ogrski nižini in napadali leto za letom sosednje pokrajine: Panonijo, Karantanijo (ki je obsegala razen sedanjega Koroškega tudi večino Štajerskega in Kranjskega), Moravsko in Bolgarsko.

Leta 898 se je spustila, menda prvič, preko naše zemlje v Italijo truma konjnikov, ki naj bi si ogledala, kje bi se dobilo več plena. Prišli so do Brente na Beneškem.

Po zimi leta 898—99 so se Madjari pridno pripravljali, da bi iznova napadli Italijo. Meseca avgusta 899 so že lomastili proti Italiji. Pri Brenti se jim je ustavil italijanski kralj Berengar, a bil je premagan. Vsuli so se po Beneškem in Lombardiji ter prišli celo do gore Velikega sv. Bernarda. Požgali in oropali so brez števila vasi in mest.

Spomladi l. 901 so Madjari napadli Karantanijo, pa sreča jim ni bila mila. Na velikonočno soboto, dne 11. aprila, so bili premagani.

Leta 919 je stala madjarska vojska pred Ljubljano. Ustavili so jo Korošci, pa so bili premagani. Kranjski je prišel na pomoč oglejski očak (patriarh)

Friderik I. (900—921). Tudi njegova vojska je veliko trpela; očak sam si je komaj rešil golo življenje.

Letopisci poročajo o madjarskih napadih na Karantanijo še v letih 948, 950 in 951. Morda so uspehi pri teh napadih naredili Madjare še bolj predrzne, da so z vso silo navalili na Bavarsko, Saško in ogrožali prav resno nemško državo. Leta 955 pa jih je zadel strašen udarec. V tridnevni bitki na Leškem polju pri Avgsburgu je nemški cesar Oton njihove čete popolnoma potolkel. Madjari tega udarca niso mogli preboleti. Spoznali so, da sredi evropskih narodov ne bodo mogli več živeti od ropa in nasilstva, temveč se bodo morali vdati mirnemu in stalnemu življenju. Njihovi vladarji (Geza, sv. Štefan) so jih napeljevali na to pot. Toda mongolska divja kri in narava se dolgo časa ni mogla umiriti. Leta 1028 so izvršili Madjari silen napad na Kranjsko. Oglejski očak Popon (1019—1045) je osebno pripeljal močno vojsko in Madjare popolnoma porazil. Še iz štirinajstega stoletja imamo poročilo, da pustošijo Madjari z ognjem in mečem po slovenski zemlji. Ohranila se nam je listina oglejskega očaka Pogana della Torre (1318—1333) iz l. 1331, v kateri toži očak, da je vsa Dolenjska, posebno kostanjeviška okolica, popolnoma uničena zaradi madjarskih napadov.

Spomin na boje z Obri in Madjari se je trajno vtisnil tudi ljudski duši. V pesmih in narodnih pripovedkah o „pesoglavcih“ in „polkonjih“, ljudeh, ki imajo zgoraj človeški, od pasu pa konjsko podobo ali pa živalski obraz, še žive spomini na drzne jezdece „s spačenimi obrazi, golo glavo in dolgimi kitami, ki so lovili kristjane, jim trgali srce iz prsi in pili njihovo kri“.

(Dalje prihodnjič.)

Življenje.

Prihaja dan. V desnici meč
in ostrega trnja krono bodečo,
v levici najdražje nebeške dari,
vso zemeljsko srečo.

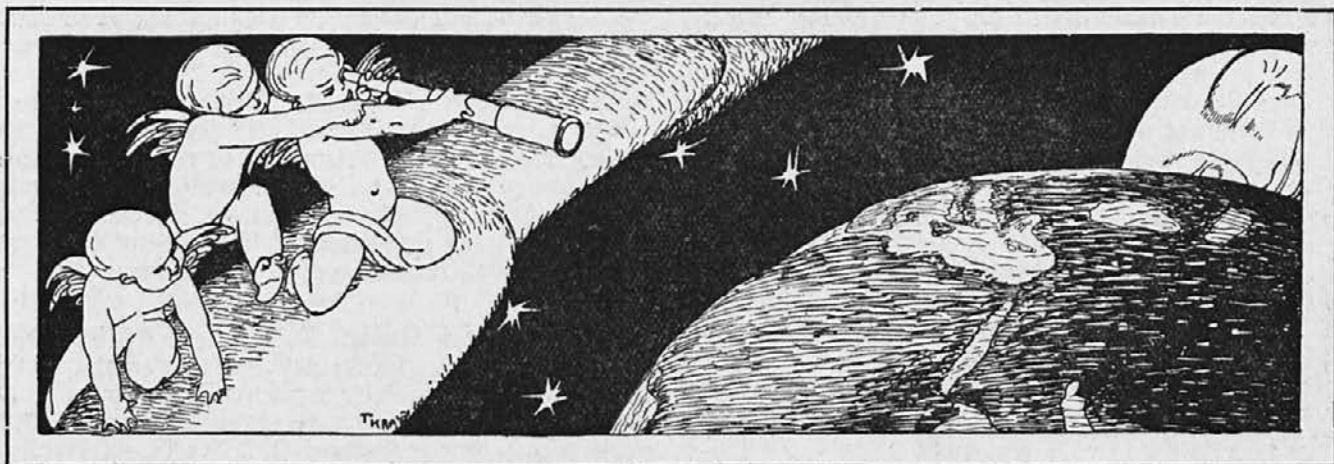
Delil bo vsem z radodarno roko.
Kako?

Morda ti na glavo krono pritisne,
da solza v očeh ti zablisne;
morda ti strese sreč v naročaj,
na ustna tvoja pričara smehljaj,
morda!

Naj bo kakorkoli! Darove vzemi,
bridkost in srečo hvaležno objemi,
saj v kroni bodeči
in v tihi sreči
je Bog.

M. Elizabeta.

Po okrogli zemlji.

Razgled po svetovni politiki. Težišče svetovne politike trenutno leži v Lausanne (Lozán), mestu v Švici ob Genfskem jezeru. Tam so se zbrali državniiki vseh pomembnejših evropskih držav, da se posvetujejo, kako ukrotiti Turke, ki so prvi vrgli težke mirovne pogoje svetovne vojske raz sebe in z orožjem prisilili evropske države, da se sklene za Turke ugodnejši mir.

Turki, ki so bili zvezani v svetovni vojski z Nemci in Avstrijci, so morali po porazu osrednjih velesil sprejeti po mirovni pogodbi v Ševres (10 avg. 1920) zelo težke pogoje. Najbolj jih je bolelo, da so izgubili oblast nad morskimi ožinami med Črnim in Sredozemskim morjem ter več kot dve tretjini najbogatejšega ozemlja. Saj si je samo Anglija prisvojila več kot polovico ozemlja prejšnje turške države (51,2%), med temi v prvi vrsti Mezopotamijo, ki je na žitu in petroleju ena najbogatejših pokrajin na svetu. Sultan je sicer ostal v Carigradu, toda v angleškem varstvu. V tem ponižanju je Turke nahujala Rusija, da pograbi za orožje in se otrese evropskega jarma. Iz pametne previdnosti pa se ni obrnila proti močnim Angležem niti proti Francozom, dasi ji le-ti najtežje leže na tilniku, temveč proti slabotnejšim Grkom, ki so od nekdaj znani kot strahopetni vojaki. Grčija je tudi v ševreški pogodbi dobila znaten del turškega ozemlja — vse otoke v Egejskem morju, ozemlje v Evropi (Tracijo) skoro tik do carigrajskih predmestij, v upravo pa velik kos okrog obrežnega mesta in pristanišča Smirna v Mali Aziji.

Turki so dobivali orožje iz Rusije in Nemčije ter so pod vodstvom Kemal-paše in generala Izmet-paše Grke tako hitro podili iz Male Azije, da so le-ti izgubili skoro vso svojo armado in doživeli popoln poraz. To je vplivalo tudi na Angleže kot polivek ledene vode. Zakaj z grškim porazom se je obenem okrepila turška moč in za ravno toliko je padel angleški vpliv v Mezopotamiji, veliki svetovni žitnici in še skoro nič izčrpani zalogi petroleja; z grško-angleškim porazom se je dvignila zavest pri mohamedancih v Egiptu in Indiji, kjer mohamedansko ljudstvo z vedno večjo nejevoljo prenaša angleško gospodstvo in čaka samo na pobudo in pomoč iz Turčije.

Francozi pa so bili na tihem prav veseli grškega poraza. Dobro vedo, da so njihovim interesom v Aziji Angleži mnogo nevarnejši kot Turki, od katerih sku-

šajo zlepa doseči vedno več ugodnosti, zlasti pa, da se v Siriji (obmorski pokrajini severno od Palestine) trdno in za vedno usidrajo.

Turki so dobro izrabili svoje zmage nad Grki ter so zasedli Carigrad, pregnali zavezniške čete na Galipoliju (polotoku, ki tvori z obrežjem Male Azije morsko ožino Dardanele) ter pomaknili svoje čete do Odrina. Prva mirovna pogodba iz svetovne vojne je s tem padla po preteku dveh let. Evropske države in Turčija so se zbrale v Lausanne, da tam sklenejo novo, za Turke ugodnejšo mirovno pogodbo.

Turki zahtevajo svobodo morskih ožin ter pri tem zlasti mislijo na Ruse, svoje zaveznike, katerim je s tem odprta pot v svetovna morja, zahtevajo Tracijo (prejšnje turško ozemlje v Evropi) ter bodo gotovo tudi na Angleže nekoliko pritisnili, da bodo v Aziji svobodneje dihali kot dosedaj.

Zanimivo je, da se je na konferenci v Lausanne po dolgem času zopet pojavil zastopnik ameriških Združenih držav. Vse je pričakovalo, da se hoče Ame-

Kemal-paša.

Izmet-paša.

rika zopet udeleževati dela na pomirjevanju Evrope, končno pa se je pokazalo, da so ameriške Združene države po svojih kapitalistih znatno prizadete tudi pri petrolejskih vrelcih v Mezopotamiji. Kapital je žal še vedno povsod prvi in zadnji razlog.

Zelo se zanimajo za turško vprašanje balkanske države, ki bodo zopet dobile Turke za sosede, če docela zmaga turško stališče. V prvi vrsti Jugoslavija in Bolgarija.

Jugoslovanski zunanji minister dr. Momčilo Ninčič, ki sedaj dejansko vodi malo antanto, je mnenja, da naj se razglasi svoboda morskih ožin, v ostalem pa podpira v prvi vrsti Bolgarijo, ki se ji je z grškim porazom ponudila izredna prilika, da zahteva prost dohod do Egejskega morja. Zato naj bi se v Traciji pas zemlje ob reki Marici od bolgarske meje do morja nevtraliziral, pristanišče Dedeagač pa naj bi dobili Bolgari. Radi dr. Ninčičevega stališča se je napeto razmerje med Jugoslavijo in Bolgarijo nekoliko oblažilo in je upati, da polagoma pride vsaj do odkritega prijateljstva, če ne do popolne zveze.

Grki iščejo povsod krivce za svoj poraz. Obdolžili so v prvi vrsti vlado, ki je napovedala vojno, in generale, ki so jo vodili. Postavili so jih pred sodišče, obsodili na smrt ter sodbo takoj izvršili. Tako so bili ustreljeni bivši ministrski predsednik Gunaris, ministri Stratos, Baltazzi, Theodokis, Protodakis in vrhovni poveljnik Hadianestis; dva generala pa sta šla v dosmrtno ječo.

V Italiji je prišel na površje voditelj fašistov, Benito Mussolini. Fašisti so stranka, ki obstoji komaj par let in ki se je ustanovila z namenom, da prepreči vlado komunistične in socialistične internacionale. Z nekrvavo revolucijo se je fašizem polastil državne oblasti in krmilo državne ladje je prišla v roko fašistovska vlada z Mussolinijem na čelu. Prvi vtisi Mussolinijevega nastopa niso bili slabi. Poudarjal je v prvi vrsti red in zakonitost. Njegov program je, nacionalno Italijo gospodarsko in moralno dvigniti ter ji tudi v inozemstvu pridobiti večji ugled. V veliki samozavesti poudarja, da sta mu pri tem delu parlament in senat dobrodošla, a da more dovršiti svojo nalogo tudi brez njih.

V Jugoslaviji sta trenutno najvažnejši dve težki in dalekosežni vprašanji. Prvo je gospodarsko: kako izboljšati vrednost dinarja in s tem ublažiti neznosno draginjo — drugo je politično: kako doseči sporazum med Srbi na eni strani ter Hrvati in Slovenci na drugi strani. Oboje je za nadaljnjo bodočnost države največjega pomena.

Pomočnik finančnega ministra Plavšić se je z vso vnemo lotil dela, da izboljša vrednost dinarja. Z ameriškim dolarskim posojilom je hitel kupovati dinarje na inozemskih borzah, s strogimi deviznimi naredbami je zabranil vsak izvoz dinarjev v inozemstvo, obenem pa čim bolj omejil uvoz blaga. Vsled tega se je dinar na tujih borzah res znatno dvignil, draginja se je nekoliko zmanjšala. Vendar gospodarski krogi nič kaj ne zaupajo. Zakaj ameriški dolarji ne bodo vedno na razpolago, in tako stroga omejitev uvoza tujega blaga se ne more za stalno držati. In res je v zadnjem času dinar zopet znatno padel.

Razmerje med Srbi na eni strani ter Hrvati in Slovenci na drugi strani je postalo nevzdržno. Zato na obeh straneh iščejo potov, kako najti srednjo pot, po kateri bi mogli hoditi vsi trije bratski narodi v prijateljstvu ter skupno delati za procvit države. Hrvatski blok — ogromna večina hrvatskih poslan-

cev — se ne udeležuje dela v skupščini, večina slovenskih poslancev je v opoziciji. Zato se sedaj v prvi vrsti dela na to, da pridejo hrvatski poslanci v narodno skupščino v Belgrad. Ker je na srbski strani vedno več treznih politikov, ki uvidevajo težko škodo, ki jo povzroča državi ta nesporazum med tremi plemeni, je upati, da se bo sporazum dosegel in s političnim sporazumom bo vzrastel ugled države na zunaj, kar bo zopet na državno gospodarstvo mnogo blagodejnejše vplivalo kakor vse sedanje devizne naredbe. *Zabret.*

Fašizem v Italiji. Ko je v letih 1919 in 1920 moč socialistične stranke tako silno narastla, da je bilo pričakovati vsak hip revolucije, je organizirala skupina moč okrog Benita Mussolinija oborožen odpor proti socialistom in komunistom. Svoji organizaciji je dal ime „Fascio del combattimento“ (Bojevniška zveza). Fašist pomeni prvotno „zvezar“. Prvi cilj organizacije

Fašistovski pozdrav po starorimskem običaju.

je bil, braniti z orožjem slabotno državo pred revolucijonarnim socializmom. Zato je vrela pod fašistovsko zastavo početkoma le meščanska mladina. Nasproti socialistom, ki so sramotili armado tako, da si v industrijskih vele mestih častniki niso več upali v uniformah na cesto, so fašisti slavili italijansko vojsko.

Posledica je bila, da so v armadi dobili močno zaslombo. Fašizem je skrivoma podpirala država, denar pa so mu prožili kapitalisti, ki so našli v njem izbornega branitelja. Pod temi ugodnimi pogoji se je fašizem začel bujno razvijati; število pristašev je narastlo posebno še potem, ko se je vse gibanje organiziralo maja 1921 v enotno stranko.

Fašizem je izrazito bojno gibanje. Z bombami, revolverji in ognjem je razrušil socialistično moč. Dve leti so fašisti nepretrgoma vdirali v socialistična društva, v uredništva, požigali so delavske domove, zadrage, konsumna skladišča. Zasledovali in pretepali so socialistične voditelje, dva poslanca so tudi ubili. Z nasiljem so dosegli, da se jim nikdo ni mogel več postaviti po robu. Revolucijonarni socializem so udušili in vsi vodilni politiki so bili mnenja, da je fašizem s tem izpolnil svojo nalogo. Takrat pa je Benito Mussolini vliil v posodo fašizma novo vsebino. Napovedal je boj slabotni in cincavi vladi demokracije in proglasil za cilj fašizma, zavzeti državo. Začel je

smotreno pripravljati glavni napad na vlado. Še tesneje se je strnila politična organizacija. Naskočni oddelki so se združili v fašistovsko vojsko, ki je razdeljena na 10 con z armadnimi poveljniki; cone se delijo v legije s konzuli na čelu, v centurije in oddelke. Da zajame široke vrste kmetskega in delavskega prebivalstva, je Mussolini ustanovil narodne strokovne zveze (sindikate). Cele organizacije socialistov so prestopile v fašistovsko sindikalno zvezo. Na čelu politične, vojaške in strokovne organizacije stoji Mussolini z diktatorsko močjo. — Ko se je mreža organizacije utrdila, so se začeli velikanski pregledi čet. Prvi je bil v Vidmu, kjer je Mussolini govoril pred 12.000 četniki, drugi v Cremoni, zadnji največji pregled čet, združen s kongresom stranke pa se je vršil sredi oktobra 1922 v Napolju. Tam je Mussolini napovedal, da bo v kratkem bila ura zmage in boja. In 28. oktobra opolnoči so bili mobilizirani vsi fašisti Italije. Zasedli so vse urade, pošto, železnice, vse javne naprave. Upiral se jim ni nihče. Kralj Viktor Emanuel je naprosil Mussolinija, naj sestavi ministristvo. Mussolini je to napravil in „revolucija“ se je veselo končala.

Ker so fašisti vojaško organizirani, imajo tudi uniforme. Najznačilnejša je črna srajca s črnim pasom, hlače imajo do kolen, široke, iz vojaškega blaga. Na glavi jim čepi črna čepica z dolgim čopom. Nekateri imajo vsite mrtvaške glave v srajco ali pa svoj znak, sveženj palic s sekiro na sredi. Za pasom jim tiči brovning, v rokah pa nosijo pol metra dolgo, trdo, včasih okovano, na enem koncu debelejšo gorjačo. V času boja nosijo čelade, karabinke in tudi bombe.

Benito Mussolini, sedanjí predsednik italijanske vlade, je star 39 let. Rodil se je v Predappio kot sin delavca-kovača. Postal je ljudskošolski učitelj,

pa je kmalu učiteljjevanje obesil na kol. Posvetil se je politiki. Izbral si je socialne revolucionarce. Je zelo razburljivega značaja. Ko ni uspel pri nekih volitvah, je razbil volilne žare. Nato je bil izgnan iz Italije. Šel je v Švico, kjer je bil nekaj časa pri zidarjih kot nosač. Zaeno je bil urednik nekega lista, nato je odšel v Pariz, od tam na južno Tirolsko, kjer je bil spet urednik. Ko se je vrnil v Italijo, je postal voditelj levega krila socialistov. Na kongresu v Ankoni je nastopil z vso odločnostjo zoper Bissolattija in Bonoma in zlasti zoper framasona. Bil je nato glavni urednik lista „Avanti“ do izbruha vojske. Ker je bil on za vojsko, delavska stranka pa proti njej, je osnoval nov list: „Popolo d' Italia“, ki je bil glasilo narodnih socialistov. Pri vojaki je bil korporal in v vojski je bil težko ranjen. Mussolini zna poleg laščine tudi nemško in francosko. V Švici je študiral na vseučilišču in postal doktor.

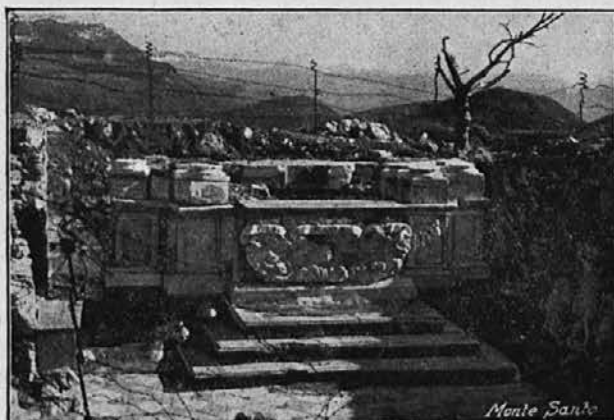
Svetogorska božja pot. Tri imena — tri gore groze! Kdo jih ne pozna? Sveti Valentin, Sveta gora, Sveti Gabriel! Vso peklensko silo moderne vojne tehnike so zbrali na eni točki, ki je s pogledom nimaš kaj obseči, in so bruhali smrt in uničevanje drug v drugega. Na Sv. gori so bili Avstrijci, nato so prišli nanjo Italijani. Obstreljevana je bila prej in slej, besno in neprestano. Katedrala in samostan sta izginila popolnoma, nastala je ena sama, ogromna groblja, pod katero je ležalo milijone vzdihov našega ljudstva. O Sveti gori, kot jo je poznalo naše ljudstvo, ni bilo sledu. Po svetovni vojni so začeli kopati in izkopali so obhajilno mizo glavnega oltarja, žalostni ostanek prelepe cerkve. Darovi so prihajali od vseh strani, želja, da naj se božja pot obnovi, je postala vsak dan bolj živa v ljudstvu. Po skromnih močeh so sezidali kapelo in hišo za stanovanje. Sliko svetogorske Matere božje so prepeljali z velikimi slavnostmi iz Ljubljane v Gorico in še z večjimi slavnostmi dne 2. oktobra iz Gorice na Sveto goro, ko jo je spremljalo nad 50.000 ljudi. Danes je Čudodelnica zopet na svojem starem kraju na Sveti gori; božja pot se obnavlja, ljudje hite iz vseh krajev k Materi-Begunki, ki je z njimi delila isto usodo. Upanje je, da se Sveta gora kmalu zopet dvigne v tistem sijaju kot je bila poprej.

Spomenik neznanemu junaku na Avali.

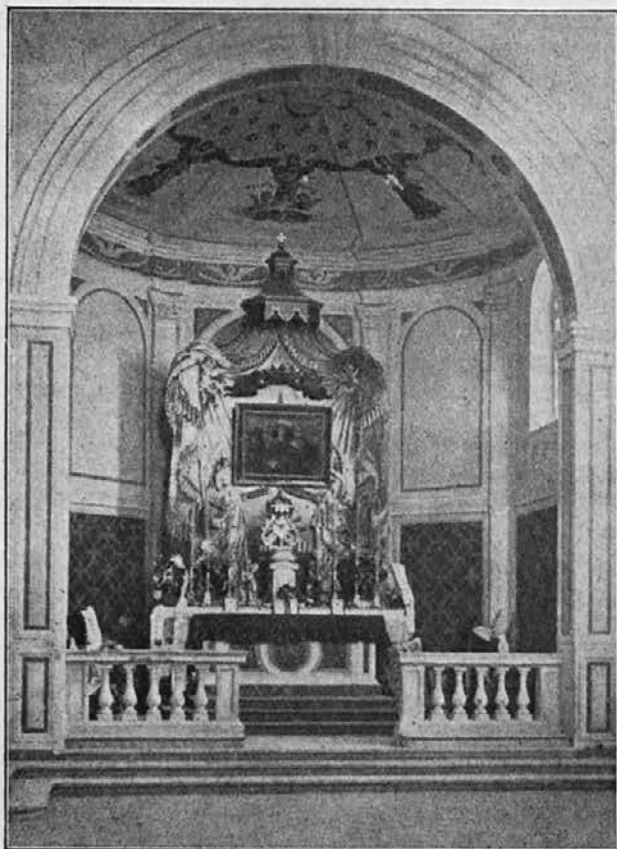
Avala, nekoliko nižja od Šmarne gore pri Ljubljani, leži kake tri ure peš hoda jugovzhodno od Belgrada. Na ta najvišji hrib v belgrajski okolici vodi dobra

Benito Mussolini.

Razvaline starega oltarja na Sveti gori pri Gorici.

Nova kapelica na Sveti gori.

cesta, da se lahko peljete na vrh z avtomobilom. Hrib je zarastel z mladim gozdom. Z vrha je lep pogled na Belgrad, Zemun, Srem in Banat kakor tudi po valoviti Srbiji. V bližini prastare ogromne razvaline na vrhu hriba je označeval preprost križ mesto, kjer sta bila pokopana dva neznana vojaka, padla v svetovni vojni.

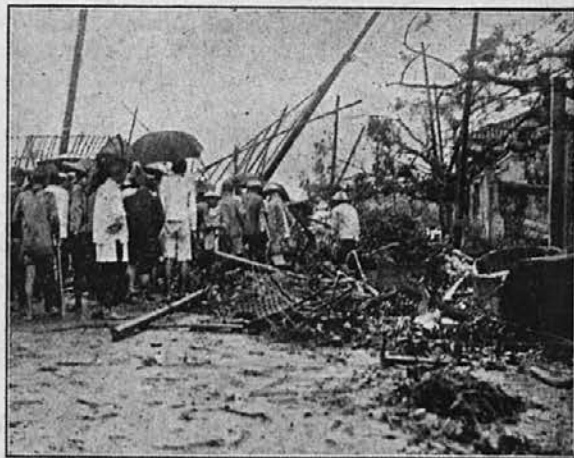
Ko so razne evropske države, predvsem Francija, začele postavljati spomenike „neznane mu junaku“, da shranijo kosti neznanca pod ogromnim spomenikom in da tako odlikujejo one stotisoče junakov, kar meč, kar srel jih je pomoril, se je sprožila tudi v Belgradu misel, postaviti spomenik neznane mu junaku in pokopati pod njim kosti neznanca z Avale. Odkopali so ga in kdor je bil ob kraljevi poroki v Belgradu, je lahko videl v zbornici razstavljene vse izkopanine, ki so se našle v grobu razen kosti, ki so pokopane pod spomenikom: čevlje, kos granate, ki ga je očitno ranila, patrone, pas, denarnico z nekaj kovanega denarja itd. (Glej sliko.)

Tajfun. Hudi nalivi in viharji so že pri nas večkrat strašni in povzročijo ogromno škodo. Vendar se niti primerjati ne dajo z onimi ob ekvatorju in ob njegovi bližini. Tako je na primer v tropični Avstraliji padlo nekoč en sam dan 91 cm dežja, ko ga v Ljubljani vse leto ne pade poldrugi meter, in Ljubljana ima vendar dosti vlage. Najstrašnejši so pa tropični viharji. V prostor, kjer je malo zraka, drevijo z vseh strani vetrovi velikanske brzine in izredne moči, povzročujoč škodo, ki se pogosto pozna več let. Umevno je, da razburkajo morje ob obali tako, da preplavi breg in uniči vse, kar doseže. Zdi se ti, da si zašel v neizmerno razburkan kotel, kjer prekipeva voda do

Divjanje tajfuna.

vrha in si ti v njem nič. Ta kotel ima pa svojo začrtano pot in se pomika naprej, uničujoč na svoji poti in razdirajoč vse. Na Kitajskem imenujejo take viharje tajfune; bolj na severu se pojavljajo predvsem od julija do oktobra, bolj na jugu pa od decembra do marca. Trajajo poprečno pol dneva do

Razdejano mesto Svatov.

enega dne, včasih tudi dalje; pomikajo se pa naprej s hitrostjo petih do petnajstih morskih milj — milja = 1852 m —, torej okoli 10 do 30 km na uro. Ker ima kotel tri milje do trideset milj v premeru, torej 5 do 50 km, in je vihar najhujši ob robu, prideš lahko iz najljutejšega viharja v mirno sredino, misliš, sedaj je pa končano, pa prideš naenkrat v ravno tako ljut vihar, če hočeš ob nasprotnem robu ven. Na suhem je ta mirna sredina samaobsebi nenevarna, a je življenje v njej vihar prvega roba že uničil; kar je ta zamudil, popravi drugi rob. Moderni čas je s svojimi telefoničnimi, brezžičnimi i. dr. napravami posledice teh viharjev vsaj toliko omilil, da si rešijo ljudje življenje. Pota tajfunov so navadno znana; če vidimo, kako se orkan ali vihar premika, sporočimo hitro v označeni črti naprej in ljudje rešijo, kar se rešiti da, v prvi vrsti sebe. Ladje na morju, opremljene z modernimi aparati, sedaj vselej pravočasno zvedo za nahajališče, smer in hitrost tajfuna in se znajo nevarnosti ogniti, vožnjo pospešijo ali pa zakesnijo ali pa gredo tudi nazaj, če treba. Drugače je pa seveda v kraju, kjer tajfun nastane, tam ni nobene pomoči, ker ne moremo nikogar pravočasno obvestiti. In tako se je zgodilo

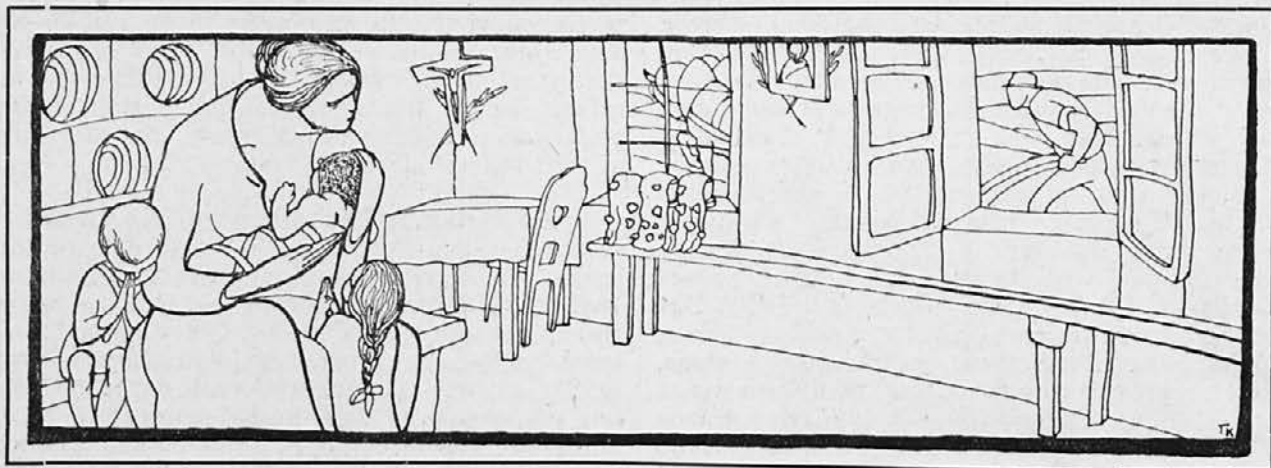
tudi mestu Svatovu na južnem Kitajskem, kjer je letos meseca avgusta razsajal tajfun. Mesto Svatov leži tik ob severnem povratniku, vzhodno od Kantona, severovzhodno od Hongkonga, nasproti južnemu delu otoka Formoza. Naš rojak dr. Razlag, ki živi tamkaj že trideset let, je poslal v Ljubljano pismo s podrobnimi podatki o strašni katastrofi, ki je zadela mesto in okolico. Tudi slike nam je poslal, katerih par vidite tu in po njih grozno razdejanje. Dr. Razlag poroča: „Strašen vihar je zadivjal ob 12. uri ponoči in je trajal do 6. ure zjutraj. Morje je bruhnilo 3 m visoko čez obrežje in zalilo, zrušilo in poplaknilo vse, kar je doseglo. Razsvetljava je bila takoj uničena, mesto je zagrnila strašna tema. Vse, kar je bilo živega v pritličju: ljudje in živina, vse je bilo žrtev grozne noči. Tretje nadstropje moje hiše se je zrušilo, posteljo mi je zdrobilo in sam ne vem, kako sem si otel golo življenje. Pomoči nismo mogli priklicati, ko so bile vse brzojavne zveze raztrgane. Tri dni smo bili pripušчени samim sebi. Vse mesto in okolica sta bila pokrita z mrličmi in živalskimi trupli. Samo ljudi je poginilo nad 100.000. Kaj šele živali! Neznosen smrad je napolnjeval vse ozračje. Uničene so bile vse zaloge živil. Veliko parnikov se je potopilo, nekaj

so jih valovi treščili na obrežje in jih razbili. Nobe-nega letavca ni bilo mogoče dobiti. Vsak se je ukvarjal sam sabo. Grozil nam je stradavec. Rib nismo mogli uživati, ker je bilo morje vse polno gnijočih trupel, polja vsa uničena, vasi razdejane, da se v mnogih ni rešil niti en človek.“

Postanek nekaterih vojaških imen. Husz se pravi madjarsko dvajset in ker je dalo po 20 hiš enega vojaka, zato ime huzar. Prvič nastopijo leta 1547 v bitki pri Mühlbergu. — Dragon se pravi zmaj in vojake, ki so imeli zmaja v zastavi, imenujemo dragonce; prvič beremo o njih za časa Henrika IV. (1589—1610). — Grenadirji so bili vojaki, ki so metali granate, prvo stotnijo so napravili l. 1634 pri obleganju Regensburga. — Ulan je najbrž tatarska beseda, pomeni: hraber, priden. Tako so imenovali Tataři svojo lahko konjenico, ki je nadlegovala poljsko granico, in to ime so dali potem tudi Poljaki svoji lahki konjenici. Poljski ulani so kot posebna četa torej prvi v Evropi, l. 1790 in 1791 jim sledijo avstrijski in pruski. — Infanterija je bila spočetkoma telesna straža španskih princev, ki so jim rekli infanti.

Spomenik neznanemu junaku na gori Avali pri Belgradu.

Gospodar in gospodinja.

V sadovnjaku. Sadno drevje je najlepši kras vsake hiše, vsake vasi. Razveseljuje nas od rane pomladi do pozne jeseni. Kolika pa je šele gmotna korist od sadnega drevja! To smo videli zopet minulo leto, ko je prirastlo v Sloveniji do 5000 vagonov sadja. Še veliko večji in rednejši pa bi bil pridelek, ako bi se nekoliko bolj brigali za sadno drevje in njega obdelovanje. To bi bilo letos še posebno potrebno, ko se je tako temeljito izrodilo.

Zima je najugodnejši letni čas za obdelovanje sadnega drevja. V sadovnjak torej z žagico, strguljo in jekleno ščetjo! Najprej dol s suhimi, polomljenimi in pregostimi vejami! Potem pa s strguljo in ščetjo nad veje in deblo in dol z mahom, lišajem in staro skorjo! Ko je drevje na ta način očiščeno, tedaj pa pripravite apneni belež in temeljito pobelите debelejšje veje in deblo! Čudili se boste, kako se bo pomladila koža in koliko manj bo škodljivega mrčesa. Pri teh opravilih boste naleteli na gosenična gnezda in razna druga skrivališča, ki jih je treba uničiti.

To pa še ni dovolj! Drevje potrebuje tudi hrane, kakor vsaka druga kulturna rastlina. Zato je nujno potrebno, da sadovnjake gnojimo zlasti po dobri sadni letini. Za to delo je zopet zima kaj ugodna. Najprimernejše gnojilo v to svrhu je gnojnica. Razvažamo in polivamo jo po sadovnjaku lahko celo zimo, bodisi po kopnem ali po snegu. Kdor sadno drevje redno gnoji, ima izvečine tudi reden pridelek.

Mlado sadno drevje, zlasti jablanovo, ima pozimi hudega sovražnika — zajca. Ako še niste zavarovali mladih nasadov, storite to nemudoma. Škoda, ki jo naredi zajec, je tako velika, da se nikdar ne da popraviti popolnoma.

Kdor namerava spomladi saditi sadno drevje, naj se takoj ogleda, kje ga bo dobil. Za drevje je dandanes velika stiska in kdor prej pride, tisti prej melje. Počasnež ne dobi nič ali pa kvečjemu izbirke. Tudi jame za drevje je treba izkopati pozimi, pripraviti kole, kompost in sploh vse, kar je treba, da gre spomladi delo hitro in dobro od rok.

Gotovo imate nekaj drevja, ki je nerodovitno ali ki rodi slab sad. Tako drevje boste spomladi precepili. Cepiče morate pa narezati pozimi januarja in februarja meseca, in sicer na odraslem zdravem in rodovitnem drevju. Spravite jih v mrzlo klet v vlažen mah ali pesek. Tako shranjeni čakajo lahko prav do maja brez škode.

Dokler je kopno, lahko še sejemo sadno seme (pečke in koščice). Jesenska in zimska setev je najugodnejša.

Pozimi je treba nabrati smrekove smole za cepilno mažo. Na 1 kg raztaljene čiste smole $\frac{1}{8}$ l čistega vinskega cveta in nekoliko loja ali lanenega olja, pa imamo izvrstno mažo, ki bi jo moral imeti vsak sadjar vedno nekoliko v zalogi.

V sadni shrambi naj bo red in snaga. Sadje večkrat pregledajte in odberite, kar je nagnitega, da se gniloba ne bo širila na zdrave plodove.

Sadjevec je treba pretočiti in hraniti v polnih sodih, ker le tako se ohrani do poletja stanovitna in dobra pijača.

Na vrtu. Ko pritisne huda zima, navadno mislijo, da prenehajo vsa dela na vrtu. Marljiv vrtnar pa tudi v tej dobi ne počiva. Kopna zima je najugodnejši čas za globoko prekopavanje zemlje (rigolanje). To delo naši vrtnarji vse premalo poznajo in upoštevajo. Baš zelenjad hoče imeti globoko prerahljano zemljo, ker se le v taki zemlji razvije do največje popolnosti glede množine in dobrote. Kdor pa ne more ali noče rigolati, naj pa vse prazno vrtno zemljišče pozimi vsaj kolikor mogoče globoko preštira in obenem pognoji ter pusti v kepah. To velja posebno za težko, mrzlo zemljo, ki se na ta način odpre, da more vanjo zrak in voda in da jo laže predela mráz. Gnoj se čez zimo v zemlji razkroji, da ima spomladanska setev takoj dovolj godne hrane. Tako pozimi obdelana zemlja daje veliko boljši pridelek nego ob spomladnem obdelovanju.

Tudi potem, ko zapade sneg, vrtnarju ne zmanjka posla. Ko je količjak ugodno vreme, dovaža na vrt gnoj, poliva grede z gnojnico in straniščnikom, premetava kompost, popravlja gnojne grede itd. Kadar pa na planem ni mogoče delati, popravlja orodje, čisti semena, trebi zelenjad v shrambi, naroča semena, prebira vrtnarske spise in izdeluje načrt za bodoče leto.

V čebelnjaku pozimi ni nikakega opravila. Čebela hoče imeti pozimi mir in ako je preskrbljena s potrebnim živežem in zavarovana pred mrazom, ničesar drugega ne potrebuje. Čebelar ima kljub temu pozimi dovolj dela. Sedaj je čas, da pripravlja panje, čebelarsko orodje, satnike, kuha vosek in da čita čebelarske knjige in časopise. M. H.

Po čemu varčevati! „Po čemu varčevati“: te besede slišimo vsak dan. Saj je, pravijo, denar vsak dan manj vreden; kdor varčuje, izgublja. Vse to je na prvi pogled res. Res je, da se vrednost denarja vsak dan menja, in sicer, kot smo dosedaj navajeni, vsak dan na slabše.

In vendar je treba kljub temu varčevati! Po čemu? Ne bomo tu obravnavali onih vzrokov, ki jih navadno navajajo: varčnost je lepa čednost, varčnost vzgaja človeka in njegovo voljo, varčnost ga privadi razumnemu, previdnemu delu in naposled: z varčnostjo si človek nekaj pridobi, vsaj pravijo na kmetih: Pri-varčevano je pridelano. Vse to je že davno znano, toda mi vsi živimo v sedanjih časih preveč pod vplivom dnevnih dogodkov, vsakdanje življenje pa bije preveč v obraz tem resnicam. Zato pozabljamo nanje.

Ogledati si hočemo tu nekaj drugih stvari, ki so posledice premajhnega varčevanja in ki so kvar nam vsem, tistim, ki vseeno varčujejo, kot tistim, ki ne varčujejo. Videli bomo, da tepemo s premajhnim varčevanjem sami sebe po obrazu.

Najprvo poudarimo, da varčuje samo tisti, ki prihranjenega denarja ne drži pri sebi, ampak ga posodi onemu, ki ga rabi v proizvodilne namene. Kdor torej drži privarčevan denar v svojih žepih, ta slabo varčuje, kajti tak denar mu leži brez prometa: sam ga ne porabi, kar je prav, drugi ga ne morejo rabiti, kar je napačno. Tak varčevalec je podoben kmetu, ki sam ne obdeluje svojega sveta, drugim ga pa noče dati v najem. Njegov svet je seveda zanj premoženje, toda koristi od njega nima ne on ne drugi.

Prihranjeni denar je torej treba dajati na posodo, toda komu? Rekli smo: onemu, ki ga rabi za proizvodilne svrhe. Oglejmo si to na zgledu: Brat Joža je prodal gozd, brat Peter bi si rad sezidal hlev, ki ga še nima na svojem posestvu. Ako brat Joža drži ves izkupiček za prodani gozd v svoji denarnici, recimo 10 let, nima po teh letih nič več in nič manj, kot je imel onega dne, ko so mu plačali za prodani gozd. Brat Peter nima seveda tudi ničesar od bratovega prihranka. Recimo pa, da brat Joža posodi denar bratu Petru, tedaj more brat Peter postaviti hlev, zarediti živino in od letne prireje pri živini prodati toliko vsako leto, da lahko vrne bratu Jožu po 10 letih vso posojeno vsoto z obrestmi vred. Dobiček imata oba: brat Joža obresti, brat Peter pa hlev. Kdor postopa kot brat Peter, pravimo, da porabi denar v proizvodilne svrhe: vzame denar na posodo, naredi z njim kaj koristnega zase, kar mu nekaj nese, potem pa iz tega novega vira dohodkov odplačuje dolg z obrestmi vred. Zapravljivcu torej ni treba posojati, kajti on ne zna rabiti posojenega denarja.

V vsakdanjem življenju seveda ne gre vse tako lahko, kot v našem čisto preprostem slučaju. V življenju človek mnogokrat ne ve, kdo rabi denar in kako dolgo; pa četudi ve, morda ne pozna onega, ki rabi denar, po njegovem značaju, morda ga pozna tudi od te strani, pa mu ne zaupa in ne ve, kako bi zavaroval denar, ki bi mu ga rad posodil. Za posojevanje denarja je treba imeti torej potrebne skušnje, ki jih daje življenje, šola in glava. Zato človek posodi denar samo onemu, ki vanj zaupa. Tisti „oni“ pa ponavadi ni ena sama oseba, ampak podjetje, ki ga vodi več njemu poznanih ljudi, ki jim zaupa in ki se bavijo v tem podjetju s tem, da jemljejo denar na posodo in ga posojujejo naprej. Pri nas vršijo to nalogo banke, predvsem pa hranilnice in posojilnice.

Tja nosi vsakdo denar z zaupanjem, kajti prepričan je, da ga dobi lahko zmeraj z obrestmi vred nazaj.

Kaj pa delajo ti zavodi z denarjem, ki ga dobijo na ta način? Posojajo ga naprej, in sicer takim podjetnikom, trgovcem, obrtnikom in podjetjem, ki jih dobro poznajo in za katere vedo, da bodo tako dobro z njim gospodarili, da bodo lahko svoje dolgeve v dogovorjenih obrokih povračevali. Da taki zavodi lahko posojujejo denar, morata biti dana dva pogoja: 1. razumeti morajo ta posel, 2. dobivati morajo prihranjen denar v obliki vlog. Ako odpove eden iz teh pogojev, je z njihovim delom pri kraju.

Pa bo rekel kdo: „Podjetja, obrtniki, trgovci, tovarnarji so vendar tako bogati, da lahko delajo samo s svojim lastnim denarjem.“ Toda motil bi se zelo, kdor bi tako mislil. Ni ga dandanes podjetja ali podjetnika, ki bi ne rabil vsaj od časa do časa denarja na posodo. Da, ponavadi je še celo tako, da ga zmeraj rabi, pa naj bo malo, precej ali zelo bogat. Vsakdanje kupčije se včasih tako presučejo, da podjetju zmanjka lastnega denarja in da mora jemati na posodo. Zgledov bi lahko napisali cele knjige; kdor stoji v vrtincu gospodarskega življenja, jih ve tudi povedati na stotine.

Gospodarska podjetnost je torej navezana na izposojen denar. Ako ga ne more dobiti, se mora omejiti v svojem delu, mora manj proizvoditi, mora torej ponujati manj blaga odjemalcem, t.j. konsumentom. Ker pa konsumenti morajo imeti blago, se vsak žene za blagom in mu tako navijajo cene. Zveza med varčevanjem in cenami je torej jasna: čim manj ljudje varčujejo, tem manj dobe podjetja denarja na posodo, tem manj morejo razviti proizvodnjo blaga, tem manj blaga pride na trg; čim manj blaga je na trgu, tem več mora po splošni konkurenci plačati zanj oni, ki ga hoče imeti. — To je ena stran varčevanja.

Je pa še druga stran varčevanja, ki ni nič manj važna: kdor varčuje, ne kupuje, kar se mu ravno zljubi. Varčen človek zna omejiti svoje potrebe, ne potrebuje toliko blaga kot razsipah ali zapravljivec. Ako tako varčuje ves narod in ne samo posameznik, tedaj tudi ves narod potrebuje manj blaga, povpraševanje po blagu je torej manjše kot pri potratnem narodu in povpraševanje po blagu ne žene s tako silo cen kvišku kot pri razsipnem ljudstvu.

Vidimo torej, da varčevanje vpliva na dva načina na cene: na eni strani omogočuje veliko proizvodnjo, na drugi strani zmanjšuje povpraševanje po blagu. Uspeh obeh načinov je isti: cene vsaj ne gredo kvišku, ako se že ne znižujejo.

Tak je torej gospodarski pomen varčevanja. Kdor danes tarna o visokih cenah, naj med drugim išče vzroka tudi v sebi. Morebiti bo videl, da je deloma tudi sam kriv tega pojava, četudi v zelo majhni meri. Zmeraj pišejo in govorijo pri nas, da je treba „produkcijo dvigniti“. Toda, kako jo je pa mogoče dvigniti, ako si noben podjetnik ne more dobiti denarja na posodo, saj kreditni zavodi, t.j. banke ter hranilnice in posojilnice, venomer tarnajo, da ljudje ne prinašajo vlog, narobe, da še celo dvigajo prihranjen in naložen denar. Prav na tem polju je pri nas velika kriza. Ker bankam in hranilnicam manjka privarčevanega denarja v obliki vlog, morajo terjati nazaj denar, ki so ga posodile podjetnikom. Podjetniki ne morejo dobiti posojil drugod in morajo skrbeti ali celo ustaviti svoja podjetja. Posledica pa je: naredi se manj blaga za konsum, delavci takih podjetij pa ostanejo brez kruha.

Zato pa naj pomisli vsakdo, ki mu ni mar varčevanje: Privarčevan denar množi blago, znižuje cene in redi ljudi.

J. A.

Koline. Riževe klobase. Operi en liter riža ter ga skuhaj napol mehko. Kuhanega stresi na rešeto, da se nekoliko ohladi. Posebej pa kuhaj v $1\frac{1}{2}$ l vode $\frac{1}{4}$ prašičje glave, srce in pol pljuč. Kuhano vse dobro zreži in seseklaj. Nato stresi v skledo riž, seseklano meso, eno žlico drobno zrezane in v masti precvrte čebule, žlico drobno zrezanega zelenega peteršilja, polno žlico majaronovih plev, ščep cimeta in dišave („gvirca“), majhno pest soli in juho, v kateri se je kuhala glava. (Pazi, da ne bo kakšne kosti notri!) Vse skupaj dobro premešaj in napravi klobase, kuhaj v vreli, neslani vodi kakih 10 minut (vreti morajo počasi). Kuhane klobase polagaj na desko, da se ohladi.

Krvave klobase z žemljami. Namoči štiri zrezane žemlje v enem litru mrzlega, nezavretega mleka. Namočene žemlje stresi z mlekom vred v skledo in jih z rokami dobro stlači, prida pol litra precejene krvi, četrt kuhane in sesekljane glave, eno žlico majaronovih plev, katere stresi v žlico razbejljene masti in z mastjo vred stresi k žemljam; prida še žlico soli, ščep cimeta in dišave. Prilij še prav malo juhe, ki se je v njej kuhala glava. Vse skupaj dobro premešaj in nadevaj čreva. Klobase kuhaj narahlo v vreli vodi; vro naj počasi toliko časa, da se ne pokaže, če jo prebodeš s špiljo, kri, ampak juha. Ohladi jih kakor riževe, speci in postavi s kislim zeljem in krompirjevimi krlji na mizo.

Krvave klobase s kašo. Dva litra kaše z vrelo vodo polij, odcedi jo in še z mrzlo oplakni. Kuhaj narahlo v par litrih vode samo napol; nato jo stresi na rešeto, da se ohladi. Posebej pa kuhaj četrt prašičje glave, polovico pljuč, srce in če imaš kaj špehovih kož. Kuhano vse dobro seseklaj, stresi v skledo kašo, seseklano meso, razgrej par žlic ocvirkov in ko so vroči, jim prida žlico drobno zrezane čebule, zelenega petršilja in eno pest majaronovih plev, en liter krvi, katero poprej stlači in precedi, in $1\frac{1}{2}$ litra juhe, v kateri si kuhala glavo; osoli, vse skupaj dobro premešaj in nadevaj kakor prejšnje in skuhaj.

Ječmenčkove klobase. Skuhaj 1 l opranega ječmena (ričeta), skuhanega pa stresi na rešeto, da se ohladi. Ohlajenega stresi v skledo in mu prida kuhane, sesekljane glave, kože, nekoliko pljuč, prav malo nastrganih jeter, 1 l precejene krvi, juhe, v kateri se je kuhala prašičja glava, v masti precvrte čebule, pest majaronovih in ščep metenih (meta) plev, osoli, dobro premešaj in delaj kakor prejšnje s kašo.

Jetrne klobase (jetrnice). Skuhaj pol prašičjih jeter. Posebej pa četrt glave v 1 l vode. Ko zavre, prida peteršilja, pol čebule, strok česna. Kuhano meso z zelenjavo vred dobro seseklaj. Jetrna nastrgaj. Skuhaj tudi $1\frac{1}{2}$ l riža, napol kuhanega stresi na rešeto, da se ohladi; ohlajeni riž, meso, jetra, vse to stresi v skledo; prida še eno majhno pest majaronovih plev, žlico v masti precvrte čebule, ščep cimeta in dišav, osoli, prilij juho, v kateri se je kuhala glava, vse dobro premešaj in nadevaj ter kuhaj kakor riževe. (Opomba. Kadar pripravljáš klobase, moraš paziti, da črev ne napolniš docela.)

Stisnjen prašičji želodec. Skuhaj četrt glave z ušesom vred, $\frac{1}{2}$ kg kož od špeha, če jih imaš, in $\frac{1}{4}$ kg bolj pustega mesa; kuhano vse zreži na majhne kosce, prideni $\frac{1}{8}$ l krvi, za ščep majaronovih plev, drobno zrezanih limonovih olupkov, eno žlico v masti precvrte čebule, osoli in napolni s tem nadevom osnaženi svinjski želodec in ga dobro zašpili ali zašij. Kuhaj na ohlapno v vreli vodi, kateri prida par žlic kisa, $1\frac{1}{2}$ ure. Med kuhanjem ga enkrat obrni. Kuhanega položi na desko in na želodec položi desko in na desko kamen. Tako ga pusti kakih 10 ur. Kadar ga daš na mizo, ga olup in nareži na tenke rezine (plošče); na mizo ga postavi z oljem in kisom ali s hrenom.

Cenene božične potice. Testo za potice. Nalij najprej v lonček 3 žlice mlačnega mleka in mu prideni kepico sladkorja, 2—3 dg kvasa; vse zmešaj z žlico in postavi v stran, da vzide. Nato zmešaj v večji skledi $\frac{1}{2}$ l toplega mleka, soli, za 1 jajce surovega ali kuhanega masla ali masti, eno polno žlico sladkorja, $1\frac{1}{2}$ l ali $\frac{3}{4}$ kg moke; narahlo zmešaj, prideni pripravljeni kvas in na kvas ubito jajce. To vse močno s kuhalnico raztepi. Stepeno testo povrh potrosi z moko, ga pokrij s prtičem in postavi na gorko, da vzhaja. Ko testo vzide, ga stresi na desko, potreseno z moko, potresi ga z moko in razvaljaj za mezinec na debelo. Razvaljano testo pomaži z nadevom, zvij precej na tesno in položi v kožo, potlači ga v kozi z roko in prebodi na več mestih z nožem, da ne bo potica luknjasta. Kožo s testom postavi na gorko, da vzide; potico pomaži po vrhu z mlekom, smetano ali jajcem in končno speci v precej vroči peči ali pečici. Pečeno stresi na desko in potrosi s sladkorjem.

M. R.

Nadevi za potice. Rožičev nadev. Nastrgaj $\frac{1}{2}$ kg rožičev, izberi peške in popari z $\frac{1}{4}$ litra mleka. Primešaj jim še 1 žlico sladkorja, ščep cimeta in par žlic smetane.

Rozinov nadev za potice. 5 žlicam smetane (ali za jajce masla) primešaj celo jajce ter s tem namaži razvaljano testo. Povrh natresi $\frac{1}{4}$ kg izbranih in opranih rozin, pest stolčenega sladkorja (sipe) ščep cimeta in pest krušnih drobtin.

Orehov nadev. Najprej zmelji ali stolči $\frac{3}{4}$ litra izbranih orehovitih jedrc, jih popari z $\frac{1}{4}$ litra vrelega mleka ter jih postavi v stran, da se napojé in ohladi. Shlajenim primešaj nekoliko zrezane limonove lupine, ščep stolčenih nageljnovih žbic in cimeta, dve žlici topljene ali kisle smetane ali za jajce surovega masla in eno celo jajce. S tem nadevom enakomerno namaži razvaljano testo ter je potresi še z $\frac{1}{4}$ litra zmletih orehovitih jedrc, z dvema pestema sladkorja in s pestjo drobtin.

Medeni nadev za potico. Zavri v kozi $\frac{1}{2}$ litra medu, ki naj vre 5 minut. Potem ga odstavi in mu takoj primešaj za oreh masla, dve žlici ruma, nekoliko drobno zrezane limonove lupine, ščep cimeta in nageljnovih žbic in $\frac{1}{4}$ litra zmletih orehovitih jedrc. Kadar se med ohladi, mu primešaj še eno drobno jajce. Ta nadev enakomerno razmaži na razvaljano testo, ga potresi z več kot $\frac{1}{4}$ litra zmletih orehovitih jedrc in eno pestjo krušnih drobtin.

Božično pecivo. (Št. 1.) Zgneti na deski testo iz $\frac{1}{4}$ kg moke, iz 3 dg surovega masla, iz

3 žlic kisle smetane, iz 1 jajca, iz $2\frac{1}{2}$ grama ($\frac{1}{4}$ dkg) jedilne sode, iz 12 dkg sladkorja ter nekoliko drobno zrezane limonove lupine. Nato testo razvaljaj za pol mezinca na debelo in zreži razne oblike, katere peci v precej vroči pečici. Če rabiš pecivo za drevesce, ga lahko zrežeš s krofovim obodcem in v sredi z naprstnikom, da dobiš v sredi luknjico.

Božično pecivo. (Št. 2.) Deni v lonec $\frac{1}{8}$ l mleka, 12 dkg sladkorja (sipa), par zrn soli, 6 dkg surovega masla ali masti, $\frac{1}{2}$ dkg strte jelenove soli. (Jelenova sol se dobi v lekarni in se mora z lesom streti.) Ko se to nekoliko segreje, zamesi na deski z $\frac{1}{2}$ kg moke. Dobro zgneteno testo razvaljaj za pol mezinca na debelo in zreži z modelčki različne oblike. Deni jih na pomazano, z moko potreseno pekačo (pleh) in peci v hudi pečici le malo časa, da zarumené.

Medeni piškoti (karte). Napravi na deski testo iz 60 dkg moke, 30 dkg surovega masla, 25 dkg sladkorja, 25 dkg orehov (zmletih), 2 dkg stolčenega cimeta, 1 dkg nageljnovih žbic, 3 polnih žlic medu, 1 jajca in drobno zrezanih olupkov cele limone; testo razvaljaj za $\frac{1}{2}$ cm na debelo, ga razreži s koscem v poševne kose (karte) in jih pomaži z raztepenim jajcem. Vsakemu položi na sredo polovico oluščene mandeljne, vse zloži na pekačo. M. R.

Negovanje lepote. (O kosmetiki.) Slovenci ljubimo lepoto. O tem pričajo naše bele vasi, naše staro pohištvo, stare posode, slike, vezenine, krasne narodne noše. Z izrazom „lepo“ zaznamuje Slovenec vsoto vseh dobrih lastnosti — duševnih in telesnih. Če rečemo: „To je grd človek,“ ne mislimo pri tem samo na zunanost, še večkrat na njegove dušne lastnosti. Zakaj prevelikokrat je grda zunanost samo odsev grde notranjosti. Brez telesa se duša ne more uveljavljati in zato vpliva duša na telo, pa tudi telo na dušo. Vsa zanemarjena zunanost je navadno samo dokaz, da je tudi v duši vse narobe: glej pijanca posvaljkanega, glej gospodinjo — vdano alkohololu!

Kako lepo pa odseva lepota z lic dobrega starčka in otroka: tu nedolžnost, tam ublaženje vseh strasti, mirna priprava na pot — k večni lepoti — k Bogu. Zakaj vse naše skoraj nenavadno iskanje in hrepenenje po lepoti, vsa ta naša žeja po njej je samo žeja po Večni Lepoti.

Kakor je torej nalepotičena zunanost, ki kar kriči, brezmiselnost in navadno ni izraz zbrane in urejene duše, tako pa tudi pametna nega lepote in čistoče ni prazna ničemurnost, ampak dolžnost, zlasti ženske.

Omika zahteva, da se pokaže človek v družbi v dostojni in prikupljivi zunanosti. Pa ne samo v družbi zunaj. Ženska, žena ima najlepšo družbo doma — v družini. Tudi tam mora od nje odsevati lepota, ki vzradosti moža in vso družino — pa naj je še tako preprosta. Koliko deklet se lepotiči tako dolgo, da dobe moža. Ko ga imajo, pa se zanemarijo, da ima mož v hiši namesto lepe žene pravo strašilo.

Ženska, ki uvene hitreje kakor mož in ki ima od narave bolj razvit čut za čistočo in lepoto, veliko bolj občuti tudi potrebo, če je modra, da si jo ohrani

in okrepi. V vseh časih in pri vseh narodih so si ženske pomagale na različne načine, da ohranijo svojo lepoto z mazili, kopanjem, trenjem (masažo), umivanjem in uživanjem čistilnih rož. Seveda je bilo mnogo pretiranega, poganškega in nenravnega. Toda pametna skrb za ohranitev lepote — je dolžnost vsake ženske. Zato bo „Gospodinja“ govorila tudi o negovanju lepote.

L. F.

Pomen gospodinjstva za državo. Red v malem vzdržuje red v velikem. Vsako gospodinjstvo je država zase; ako ni reda doma, ga tudi v javnosti ni; zakaj dom, gospodinjstvo izžariva žarke sreče, ki osvetlujejo moža in otroke, tudi izven doma. Bodisi kmet, umetnik, uradnik ali trgovec ali obrtnik, nikdo iz pridobitvenih stanov ne more delovati uspešno, ako nima v ozadju mirnega zavetja, kjer ga čaka skrbna gospodinja, ki deli z njim težo življenja.

Zato je pomen gospodinjstva za državo velik. Ti žena poljedelca, ki se trudiš sama v žgočem solncu na njivi, ti mala mestna gospodinja, ki hodiš s skromno košarico na trg, obračaš s skrbjo vsako kronico, — bodita ponosni pri svojem na videz tako neznatnem delu. Tudi to je kamen v zgradbi države, ki je ravno tako potreben kakor delo veleposestnice, kakor gospodinja, ki vodi velik obrat.

Na ženi sloni hiša, narod, država.

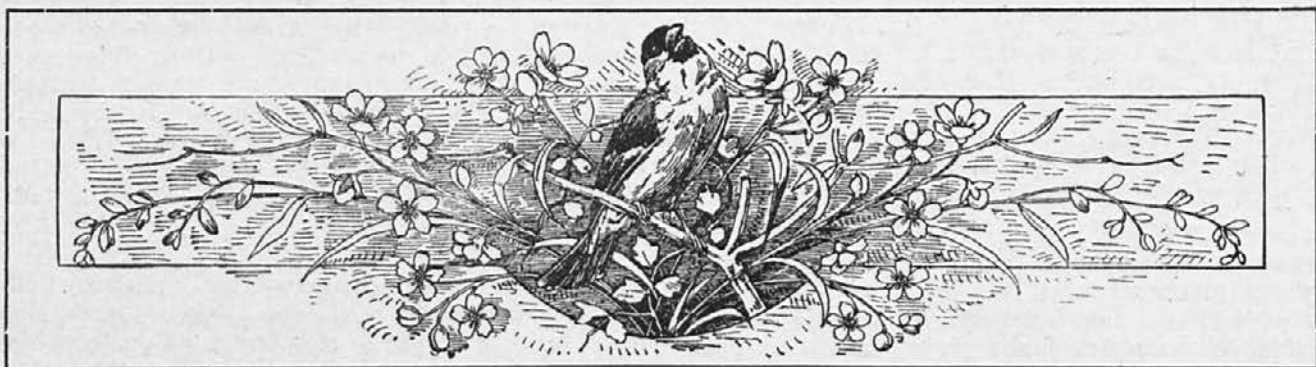
Žena oživlja otroku prve misli, mu daje prvo dušno in telesno hrano; žena uravnava moževe dohodke v prosep hiše, žena skrbi že po svoji naravi tudi za druge. V ženski naravi je, da varčuje in varuje. Zato je treba, da dobi ženska gospodinja čim dalje večji vpliv v javnem gospodarstvu. Videli smo v povodnji nesrečne vojne, koliko živeža se je pokvarilo po nevednosti. Vojaki so klali in zametali drob živine; gore sira, moke, mesa, krompirja in drugega so šle na gnoj. Bi li bilo to, ako bi bilo pri teh kupčijah, spravljanju in uporabi zaposlenih nekaj razumnih gospodinj? In vse to vojno gorje, bi li bilo izbruhnilo, da sede v ljudskem zastopstvu žene, matere, sestre, hčere? Kje je žena, ki bi tirala svoje ali druge otroke na morišče? Nova doba miru in blagoslova napoči za izmučeni svet samo s sodelovanjem žene, gospodinj, matere.

Povsod po svetu stremi žena za izpopolnitev svojega gospodinjkega poklica. Različni novi in stari izumi, stroji, omogočujejo gospodinj, da ji gre delo hitreje in brez truda iz rok in da uporablja tako prihranjeni čas za svojo izobrazbo. Ravno gospodinja, mlada ali stara, mora biti vedno v stiku s svetom, da ne zaostaja, da more biti voditeljica otrokom, možu družica in svetovalka. V vsaki hiši naj bi bil gospodinjski list, ki seznanja z novimi gospodinjstvi potrebnimi in svetuje, kako se obrne vsaka stvar v prid.

Pravilna gospodinjstva, kjer se krije dohodek s stroškom, so trdna podlaga države; iz njih bodo izšli varčni možje, ki bodo znali obračati v velikem, kar so se naučili doma v malem.

Slovenska gospodinja, prihodnost je še vsa polna težkih skrbi. Delajmo vsi, vsak po svoji moči, da se uredi človeška družba, da postane tudi rod Slovencev širom sveta znan po svojih vzornih gospodinjah, po svojih značajnih možeh.

L. F.

Pisano polje.

Sličice iz Belgrada.

Piše prof. Iv. Dolenc.

Pot v Belgrad.

Precejkrat sem že prevozil tistih 567 kilometrov, ki so med Ljubljano in Belgradom, a skoro vedno sem lahko dobil v vagonu slovensko družbo. V Belgrad ne hodijo samo naši poslanci, tudi ne samo visoki uradniki, da pospešijo rešitev kakenga akta ali se udeležijo posvetovanja, konference itd. V Belgrad zahajajo naši trgovci, večji in manjši, od veletržca z žitom in vinom, z živino in prašiči pa do Ribničana, ki tudi že stalno prodaja na belgrajskem trgu svojo suho robo. V železniškem vagonu se seznaniš s splavičarjem (flosarjem) s štajerskega, ki se vrača po dvajsetdnevni in daljši odsotnosti nazaj domov. Nekje v Savinjski dolini se je vkrcal na splav. Morebiti je bilo prvotno 8 manjših splavov, na katerih sta bila po dva moža. Že v Celju se jih je nekaj lahko vrnilo domov; kajti čim večja je reka in čim manj je na njej jezov, tem večji so lahko splavi. Zvezeta se po dva, po trije skupaj, dokler se pri Roguljici pred Siskom ne združijo vsi manjši splavi v enega samega. Razen treh do šestih mož se vrnejo vsi drugi domov. Ostali pa plovejo proti Belgradu. Če je voda ugodna, rabijo za pot od doma do Belgrada dobrih 14 dni; če je pa n. pr. Donava narastla razmeroma mnogo bolj kot Sava, se to močno občuti v dolgem toku Save in splavičarji morajo pridno veslati. Naši splavičarji so zahajali v Belgrad tudi že pred svetovno vojno. Neprijetno živahnejši je pa ta promet sedaj, ko imamo v Belgradu tudi slovenske lesne trgovce.

Pot po železnici traja danes 14 in pol ure z brzim vlakom. Ob štirih popoldne se usedeš v Ljubljani v vlak in ob pol sedmih zjutraj si — pardon! bi moral biti — v Belgradu. Lepa je vožnja do Zagreba. Srbom ugajajo predvsem romantične soteske ob Savi do Zidanega mosta, na kakršne njihovo oko ni vajeno. Mi pa gledamo rajši prijazne vinograde z lepimi vasicami in cerkvicami, ki se vrste med Zidanim mostom in Zagrebom. Ko dospemo v Zagreb, imamo skoro natančno četrtno vožnje za seboj: 140 kilometrov. Pričenja se te pollaščati zaspana utrujenost, spremljevalka na daljših železniških vožnjah. Dolgočasna ravnina med Zagrebom in Siskom te malo zanima. Pač pa je veselje gledati med Novsko in Brodom na levi strani ne daleč od proge nizko gričevje, po-

rastlo z gozdovi in vinogradi, ob čigar pobočju se belijo prijazne vasi z lepimi cerkvami. Proga sama pa teče vedno po ravnini. Nepregledna polja, pšenica, koruza, črede živine, prašičev, gosi — vse hiti mimo tebe.

Zemun! Hvala Bogu! Že se vidi onstran Donave in Save Saborna cerkev, manjša sicer od cerkve Srca Jezusovega v Ljubljani, a vendar največja v Srbiji; že gledaš ponosni hotel Moskvo, s katerim se Belgrad res lahko ponaša, čeprav so ga sezidali Rusi. Še četrte ure, da te potegne vlak preko savskega mostu — in rešen si prostovoljne ječe v železniškem kurniku.

V Belgradu.

Poslanec Pavle Andjelić je rekel sredi novembra 1922 v skupščini, da je pri zgradbah, ki se zidajo v Belgradu to leto ali ki so projektirane za prihodnje leto, po mnenju strokovnjakov investiranega kapitala kakih devet milijard dinarjev, torej dobro milijardo manj nego znaša dvojna vsota vsega papirnatega denarja, kar ga je izdala Narodna banka.

Ali je ta račun točen ali ne, ne vem. Gotovo pa je, da se v Belgradu zida toliko, kolikor se je še redkokdaj v kakem mestu zidalo v enem letu. Človek bi ne pretiraval, če bi rekel, da Belgrad — če izvzamemo dobo obstreljevanja l. 1914 in 1915 — še nikdar ni bil tako grd kakor spomladi in poleti 1922. Po vseh ulicah so odvažali prst in ruševino, dovažali pa novega gradiva. To blago se je stresalo po ulicah in povzročilo tako silen prah, da ti je zastrlo pogled, če se je hudoben veter zakadil v zalogo prahu po ulicah in ga razmetal po drevju, po sobah skozi odprta okna in po ljudeh, ki jih je zalotil na cesti.

Današnji Belgrad ti nudi res nenavadno sliko: po stranskih ulicah, zlasti če so malo bolj oddaljene od središča, naletiš na tako preproste hiše, da ne dvomiš, da je Krjavelj udobneje stanoval, zlasti če se pomisli, da je v njegovi bajti neki čas stanovala poleg dveh koz še Urška. Toliko prebivalcev bi v marsikateri hišici skoro ne imelo prostora. Poleg takih hišic pa stoje proti sredini mesta in tudi drugod sijajne palače. V stranskih ulicah razpolagajo hišni posestniki dostikrat z razkošjem prostora. Belgrajske otroke zaviđaš za obširna dvorišča, po katerih žive družno z domačimi živalmi, in za vrtove, po katerih se lahko igrajo „ravbarje in žandarje“. Proti središču mesta je pa prostor tako izrabljen, da rije podjetnik globoko v zemljo in visoko v zrak: kar čutiš, kako drag je bil vsak kvadratni meter.

Belgrajski Slovenci poznajo po ogromni večini te sijajne stavbe samo od zunaj. Kajti če slišiš, da stane stanovanje z dvema sobama v novi hiši kar 2400 Din, s tremi pa 3500 Din mesečno, potem kar zbršiš stanovanje v novi hiši iz svojih želja. Čudom se vprašuješ, kako morejo hišni posestniki toliko zahtevati. Pa čuješ, da plačujejo hišni posestniki po 24–30% obresti od izposojenega denarja. Vse je pričakovalo, da bo denar le padal v vrednosti, blago pa rastlo. Zato je vse samo spreminjalo denar v blago, denarja je zmanjkalo, postal je od dne do dne dražji. Sedaj pa vlada med hišnimi posestniki druga skrb: kaj bo, če bo denar raste, vrednost hiš pa padala? Vrv imamo za vratom! Zato se pa hitro znebimo dolga! Najemnina naj bo tako visoka, da bo hiša vsaj v desetih letih — plačana. Optimisti med „bezučniki“ pa pravijo: denar bo v vrednosti raste, hiše pa padale; marsikaka hiša bo prišla na boben in bo poceni kupljena; s tem se bodo stanarine znižale — in mi pridemo po znosni ceni do čednejšega stanovanja. In tako se tolažijo eni s padanjem cen, drugi pa z dviganjem.

A kdo bo plačeval tako najemnino, ki presega pri ogromni večini uradništva vso plačo z rodbinskimi in draginjskimi dokladami vred? Jasno je, da uradnik ne. In teh je našel dr. Miloslav Stojadinović v januarju 1922 v Belgradu 6830 poleg 6888 častnikov. (Gl. „Beogradski dnevnik“ z dne 22. januarja 1922!) Vak osmi človek v Belgradu je torej uradnik ali častnik. Pri tem nismo niti upoštevali uradniških in častniških rodbin, ki štejejo tudi skupaj morebiti 20.000 glav. (Stojadinović ceni samo pripadnike uradniških družin na 19.000 glav.) Tako imamo v Belgradu danes čuden pojav — prazna stanovanja v novih hišah! Trgovina in obrt se sicer v Belgradu sijajno razvijata, a vendar ne toliko, da bi zastopniki teh stanov, v kolikor nimajo lastnih hiš, napolnili vsa nova prazna stanovanja. In naj bo tudi advokatov v Belgradu 300 — Stojadinović je napravil pri tej številki vprašaj —, tudi vsi advokati ne skujejo iz pravnih dovolj rumenjaka za taka stanovanja.

Nekaj pa je dala narava Belgradu, za kar ga zavida marsikako svetovno mesto: sijajno lego. Ni sicer treba baš priseči na to, kar trdi „Ilustrovani Vodja po Belgradu“, da imajo samo Carigrad, Stockholm in Lissabona lepšo lego nego Belgrad. Že vsak berač svojo malho hvali. A če gledaš s Kalemegdana pred seboj sotok Donave in Save tako kakor n. pr. z ljubljanskega Grada stolnico, če gledaš na živahni rečni promet po Donavi in Savi, če spremljaš z očmi ladjo, ki vozi skoro vsake pol ure v Zemun, če se diviš zvečer tisočerm lučim, ki ti zaznamujejo lok, v katerem spira Sava vzhodje topčiderskega brda, boš razumel, zakaj je Kalemegdan ob lepih večerih podoben mravljišču spomladi. Ogromne procesije se pomikajo preko Terazij in skozi Mihajlovo ulico proti Kalemegdanu, tako da se komaj izogibaš v množici. To romanje opraviti parkrat na dan je predvsem dolžnost tistih, ki bi v Ljubljani opravljali isto pobožnost v Šelenburgovi ulici. Toda tudi oddiha bolj potrebni svet nima iti drugam nego v Kalemegdan, ker je sicer Belgrad tako reven, kar se tiče parkov v mestu (razen Kalemegdana namreč ni niti enega!) in lepih izletov v bližnji okolici.

Kalemegdan z Mihajlovo ulico, Terazijami in Kralja Milana ulico so naravno središče vsega Belgrada. To je najvišji del mesta, ki naj ga primerjam poti na ljubljanskem Gradu proti ostanku trdnjave nad

Hribarjevim gajem: na eni strani pada svet proti Savi, na drugi proti Donavi. Ob teh ulicah imate vse najlepše trgovine, imate dvor, imate prve hotele. Na trgu Terazijah se lahko razvije največja vojaška parada. Po teh ulicah imate tudi dober tlak, da se ob deževnem vremenu kar oddahnete, ko priskakate po „človeških glavah“ (kakor imenujejo hudobneži belgrajsko kaldrmo v stranskih ulicah, sestavljeno iz okroglih skal) od savske ali donavske strani in se prepričate, da se tudi najboljši skakalec ne reši izrazitih sledov belgrajskega blata.

Letos, v nedeljo 19. novembra, je imelo društvo za opleševanje Belgrada javno predavanje o predmetu: belgrajsko blato. Kdor ima kaj srca za svoje čevlje in hlače, je želel društvu na tem polju najlepših uspehov.

Vojaški grobovi.

S Kalemegdana, iz ulice Miloša Velikega, izpred Moskve in od drugod zagledaš na vrhu Banovega brda nad Savo dve veliki beli piki: spomenika nemškimi vojakom, ki so padli v oktobru pri prehodu preko Save pred zavzetjem Banovega brda. V dobri uri si tam peš, če se nočeš do Topčidera peljati z električno. Pot te vodi preko deloma še nezastritih kritij in jarkov. Na njivi, ki se razprostira med spomenikoma in Savo, tudi večletno obdelavanje še ni čisto zasulo granatnih lijakov. Na vrhu pa počiva 630 nemških vojakov, med njimi 23 častnikov, tako da pride povprečno na 27 vojakov en častnik. Poleg Nemcev je pokopanih 36 srbskih vojakov. Vsak vojak, čigar ime je bilo znano (in to je bilo pri skoro vseh Nemcih in pri 18 Srbih), počiva v posebnem grobu, vsak ima grobni spomenik iz umetnega kamena s svojim imenom. Dva ogromna mramorna spomenika ti povesta, da sta ju postavila „Seinen treuen Kameraden das dankbare 22. Reserve-Corps“ in „Das preuss. Reserve Infanterie-Regiment 208 seinen gefallenen Helden“. Grobove porašča bršljan in od jeseni 1922 se tudi pokopališče oskrbuje. Prvotno se za „Heldenfriedhof“ ni brigal skoro nikdo. Redko si našel tam izletnike, dasi je po mojem mnenju to najlepši sprehod v belgrajski okolici; razgled s klopi iz umetnega kamena proti Belgradu in Zemunu in po Sremu in Banatu se lahko kosa z razgledom s Kalemegdana. V zadnjem času pa redkokdaj najdeš i srbske i nemške grobove brez zelenja ali cvetja, dokaz, da je sočutna duša mislila na one, ki se morebiti sedaj v grobu začudeni sprašujejo: čemu smo se sovražili?

Morebiti pride kdaj tudi iz Nemčije mati, da obiše grob svojega sina; žena, da pogleda, kje je mož mislil poslednjikrat nanjo. Z veličastno-otožnega mesta ponese prepričanje, da je nemška država skušala izraziti svojo hvaležnost onim, ki so zanjo padli.

Slike tega pokopališča ne moremo objaviti; v Belgradu se še ne prodajajo, menda ni še prišel čas zato. V Nemčiji poznajo to pokopališče po fotografiji Hermana Wendela, ki jo je objavil v knjigi „Von Marburg bis Monastir“, kjer je bila tudi najprej objavljena slika Krekovega groba.

A kje so pokopani Avstrijci? Baš na nasprotni strani mesta, nad novim belgrajskim pokopališčem ob Donavi. Tam imate „Militär-Friedhof“, „errichtet im Jahre 1918 durch das k. u. k. Milit. Gen. Govmt Serbien.“ Tu imajo kamenite spomenike samo častniki — kakih 30 jih je; grobove navadnih vojakov prerašča trava, ime je od leta do leta težje čitljivo na velikem križu iz hrastovega lesa. A tudi mojster,

ki je zamislil to pokopališče, je skušal pokazati sorodnikom in prijateljem padlih vojakov, da se je poglobil v njihova čustva, ko bodo iskali svojega draga. Postavil jim je na vzvišenem mestu belo kapelico v istem slogu, v katerem je sezidana malo spodaj srbska pokopališka kapela. Na pročelju je mramornat kip — Matere božje, ki gleda na mrtvega sina v naročju. Vtis kipa podčrta še napis: „Höchste Liebe bringt höchstes Leid.“ (Največja ljubezen rodi največje trpljenje.) V kapelici je pa velika slika bojišča z belgrajsko okolico v ozadju: goreča poslopja, mrliči, ogenj in dim; iz dima se pa vije doprsna podoba Kristova z razpetimi rokami in trnjevo krono na glavi. Okrog kapelice je nekaj stebrenik. V sredi je postavil Gindert Peter dva reliefa: zgodovinarja, ki piše „Historia 1914—19.“ (roka mu piše baš številko 9); in goslarja, ki opeva padle vojake s spremljevanjem srbskih gosli.

Pri nemškem spomeniku prevladuje monumentalnost in masivnost, pri avstrijskem prisrčnost, verski čut in poezija. Eno prednost ima pa nemško brezdvomno pred avstrijskim: v spomenikih skoro ni razlike med častniki in moštvo; častniki niso pokopani ločeno od moštva, ampak njemu na čelu ali v sredi. Na nobenem pokopališču se ne dela razlika med sovražnikom in prijateljem, samo da imajo na avstrijskem pokopališču Srbi napise v srbohrvaščini (v latinici), na nemškem pa v nemščini.

Med mrtvimi Avstrijci jih je mnogo, ki niso padli v boju, ampak umrli v onih treh letih, ko je bil Belgrad pod avstrijsko okupacijo. Morebiti je bil tudi to razlog, zakaj so določili posebno mesto, kjer bodo pokopavali častnike.

Še eno pokopališče hrani kosti avstrijskih in srbskih vojakov, padlih v bojih za Belgrad. Tako rekoč sredi živahnega prometa z drvmi, ki prihajajo v Belgrad po rečni plovbi, je ob Donavi ob koncu belgrajske trdnjave ograjen prostor z mramornatim križem v sredini. „Evigilabunt“ (Zbudili se bodo!) tako oznanja napis. Kdo? V treh jezikih (v srbohrvaščini, nemščini in madjarščini) lahko bereš: „Ovdje počivaju ujedineni u smrti 260 c. i k. avstro-ugarskih i 246 kr. srpskih ratnika, poginulih u borbama oko Beograda 1914 i 1915 godine.“ Štirje veliki skupni grobovi krijejo kosti 115 in 145 avstrogrških in 95 in 151 srbskih vojakov.

Iz modernega sveta. Roman. Spisal Fr. S. Finžgar. (Zbranih spisov Finžgarjevih III. zvezek.) Str. 280. V Ljubljani 1922. Založila Jugosl. knjigarna. Cena?

Precej let je že minilo, odkar smo bili dobili I. in II. zvezek Finžgarjevih Zbranih spisov (Pod svobodnim solncem I., II.). Slednjič smo vendar pričakali III. zvezek; prinesel nam je Finžgarjev socialni roman „Iz modernega sveta“. Roman je bil l. 1904 izhajal v Domu in svetu. Starejših letnikov Doma in sveta pa že davno ni več dobiti, zato z veseljem pozdravljamo ta ponatis.

Vsebina je ob kratkem tale: Dr. Vinko Sluga, mlad zdravnik, je dobil službo tovarniškega zdravnika v neki tovarni železa blizu Ljubljane. Ob nastopu se mora kajpada predstaviti vsem uradnikom tovarne in njihovim gospem. To dr. Sluga stori z veliko vljudnostjo in spretnostjo; takoj se prikupi ravnatelju in njegovi gospi, ki že prvi dan na tihem začne upati, da bo

vzel njeno sanjavo, čisto moderno vzgojeno hčerko Pavlo, dočim vzbudi v mladem doktorju takoj velik vtis tudi nekoliko mlajša hčer ravnateljeva, Alma, ki je živo nasprotje sestri Pavli, vse bolj preprosta, ljudomila, vnemarna za prazne fraze in komplimente. Precej prve dni zapazi dr. Sluga, da vladajo zelo žalostne razmere v tovarni in zelo žalostno razmerje med uradniki in delavstvom. Zlasti eden med uradniki, tovarniški nadzornik Egon Seme, se odlikuje po surovosti proti delavcem: vede se napram njim kot turški paša, jih klofuta, za vsako malenkost kaznuje z denarno globo, utrguje zaslužek, delavci so mu živali, ne ljudje, zmerja jih s „psi“ (str. 28). S pretvezo, da dela le za „red in disciplino“, ustrahuje v neki meri celo ravnatelja in druge uradnike, ki bi bili morda sami po sebi nekoliko boljši do trpinov. Verem pomočnik mu je vratar Klešman, podla, pijanska duša, ter v začetku — delavka Korta, žrtev Semenove pohote. Kaj čuda, če delavci gledajo svoje predstojnike mrko, sovražno! Njih stanovanja so bedna, leglo davice in sušice. Nezaupni pa so delavci napram vsem uradnikom. „Kar nima žuljavih rok, je vse zoper nas,“ se glasi njih sodba (str. 59).

Tu nastopi mladi dr. Vinko Sluga. Poleg medicine je v dijaških letih pridno študiral tudi socialno vprašanje. Zdaj hoče v praksi vršiti, kar je prej čital v knjigah. Največje veselje mu je, pomagati bolnikom, ne samo tovarniškim, ampak tudi v bližnji okolici; prijazno govori z delavci; kjer vidi bedo, pomaga tudi dejanski. Delavci izprva kar verjeti ne morejo, da je eden izmed višjih z njimi prijazen in dober. Ob istem času začne izhajati krščansko-socialno glasilo „Naša moč“. Delavec Peter Rožman, najrazboritejši med njimi, jo skrivaj prebira in študira. Odpre se mu nov svet: le z organizacijo si bodo delavci pomagali. In Peter začne zbirati okrog sebe tovariše... Medtem je nadzornik Seme zavohal človekoljubne namene zdravnikov in ga začel smrtno črtiti, mu po življenju streči. Ko se delavci skrivaj zbirajo, da bi priredili prvi delavski shod, obdolži nadzornik zdravnika kot glavnega hujskača; posreči se mu, ko spet poudarja važnost discipline in reda, nakuriti zoper zdravnika tudi imejitelja tovarne, barona Pinkelesa. Toda delavci so medtem svojo organizacijo dogradili, njih sloga in zavest je nezrušljiva, pridružile so se jim tudi delavke. Končno sprevidi tudi baron upravičenost njih zahtev; krutost in lažnivost Semenova je razkrinkana: doleti ga zaslužena kazen v mrzlih valovih Save. Dr. Vinko Sluga pa se veseli zmage delavstva, čigar ljubezen in zaupanje si je pridobil v najvišji meri.

To je glavno dejanje romana; vmes pa se pleče še stransko dejanje: Med uradniki je tudi kontrolor Butalič, dobra duša, ali zaletel; njegovi ženi Luci, materi treh otrok, vsiljivo dvori Egon Seme; a ko ta vidi, da gospa hvali in ceni izobraženega in večšega zdravnika dr. Vinka Slugo, postane še bolj besen na zdravnika, tako da pride do dvoboja med Vinkovim prijateljem Prosencem in Semenom, pri čemer se Seme do kosti osramoti.

Pripovedovanje je vseskozi — kakor je pri avtorju znanih dramatskih del pač popolnoma naravno — dramatično. Kakor velikanski oder vidimo pred seboj: v ozadju tovarna in delavstvo, v sredi med njimi voditelj Peter Rožman; spredaj pa se borita na eni strani zastopnik brezsrčnega kapitalizma (nadzornik Egon Seme), na drugi strani pa zastopnik krščanskega socializma (dr. Sluga). In kakor imajo

drame svoje akte (navadno 5), svoj začetek, svoj višek in svojo katastrofo, takó gledamo tudi tukaj, kako se ta boj med kapitalizmom in delavstvom prične, kako raste, kako doseže višek (ko Petra odpuste iz tovarne), kako potem kapitalizem že misli, da je vse spet dobro in da je delavce ugnal — ker navidez veselo naprej delajo — toda naenkrat, nenadoma zapiska piščal in stavka se prične.

Že iz te kratke navedbe se torej vidi, da je vsebina tega romana velevažna; saj je še danes socialno vprašanje nad vse pereče in najvažnejše in katoličani vseh dežel se prav s tem vprašanjem — že od časa velikega Leona XIII. najbolj bavijo. In v romanu se tudi kar vidi, da je pisatelj prožet idej socialnih enciklik Leonovih.

Ko sem po 18 letih danes zopet prečital to lepo delo, sem se z veseljem spomnil, s kakšnim navdušenjem so takrat šli tudi med Slovenci naši prvi socialni delavci pod vodstvom nepozabnega dr. Kreka v boj zoper mednarodni kapitalizem. Dá, v besedah zdravnika dr. Sluge in Petra Rožmana še danes slišim našega dr. Kreka . . .

Tak umotvor, rojen iz globokega doživetja, ostane aktualen za vse čase; in tako se mi še danes, ko so se po vojni razmere tako zelo spremenile in z njimi tudi naše čustvovanje, vključ vsemu temu zdi ta roman pisan ko nalašč za naš čas: na eni strani grmi Egon Seme za red in disciplino, t. j. železni, brezsrčni centralizem, na drugi strani pa se bori ves narod za svoje človeške pravice.

Zato ne najdem v tej dobi primernejšega be-rila za naš narod.

J. D.

Ksaver Meško: **Volk spokornik** in druge povesti za mladino. Ilustracije (13) izvršil Francé Podrekar. V Ljubljani 1922. Tiskala in založila „Zvezna tiskarna“. Cena broš. 25 Din.

Čudapolna knjiga! Otrok-čitatelj ne bo nehal čuditi se in strmeti. Pisatelj nas vodi v gozd, kjer star volk, prepasan s pasom spokornosti, dela očitno pokoro za vse svoje grehe toliko časa, dokler niso zbrani okrog njega vsi gozda prebivalci, zamaknjeni in ginjeni ob takó čudežnem spreobrnjenju, in tedaj — spet hlastne in šavsne po prvi žrtvi, ki se mu je približala. Str. 3—27. V gozd, v čudovito njega življenje nas vodi tudi št. 3 („V kresni noči“), str. 39—50, kjer s starčkom doživljamo prečudno kresno noč. — Da je tudi med živalmi dosti bahanja, nam pripoveduje „Zgodba o junaškem petelinu“ str. 86—90 ter „Moderni vrabčič“ str. 91—94. — „Zgodba o trdosrčni deklici Svileni“, str. 28—38, lokalizirana na Sv. Jošt nad Kranjem, nam govori o deklici, ki v življenju ni marala za cvetlice, za lilije, in je sploh bila trdega srca napram siromakom; po smrti trpi njena dušica v liliji eno celo poletje in jesen. — Pretresljiva, skoro prehuda kazen je zadela deklico, ki je materi zamerila, da je bratca ljubila bolj ko njo; za eno trdo besedo napram dobri mamici: „Če bi se venomer cmerila kakor Vi, je bolje, če solnca nimam!“ Koliko pokore, koliko trpljenja! Str. 95—110. Ali pa tista zgodba o ptičici, ki je morilca preganjala, str. 111—117: prekrasna ilustracija, kaj je — vest. — Nekaj posebnega v knjigi pa so pisateljevi mladostni spomini, ki jih pripoveduje ali kot sanje („Klopko“ t. j. klopčič, str. 51—79) ali naravnost: Pámetiva (t. j. tepežkanje), str. 124—131.

V knjigi je torej za domišljijo otrokovo, pa tudi za srcé dovolj dragocenega gradiva. Otrok se bo

učil od novih strani motriti naravo, pa tudi socialno življenje. Lahko rečemo: pisatelj, ilustrator in založnik so se potrudili, da so podarili slovenski deci prekrasno božično darilo.

Sklepni pesmi pisateljevi se iz vsega srca pridružujemo: naj bi presunila vse tiste pisateljske talente, ki v brezdelju počivajo.

J. D.

Noč v Jerihi. Neizbrisno mi ostane v spominu julijska noč v Erihi, 600 duš broječi ubožni, neznatni vasi ob razvalinah nekdanjega slavnega in starodavnega mesta Jerihe, ki se v sv. pismu tolikokrat imenuje. Razen dveh hotelov, ruskega hospica in seraja (vladne hiše) ni poslopja po evropskih pojmi, ampak le male, nizke, iz prsti narejene kolibe. Prenočili smo v hotelu Bellevue. Vročina je bila neznosna. Saj je Mrtvo morje 400 metrov in Eriha sama 250 metrov pod morsko višino, dočim je Jeruzalem 800 metrov nad njo. To in tropično podnebje vobče povzroča, da je cela ta okolica za Evropejca kakor velikanski ognjeni kotel. Sicer smo se popoldan dvakrat kopali, v Mrtvem morju in v Jordanu, a te kopeli ne ohladijo človeka. Saj je voda v Mrtvem morju naravnost topla. Kopel pa je tembolj prijetna, ker človek ne more utoniti. Voda Mrtvega morja ima namreč 24 do 26 odstotkov mineralnih snovi v sebi, med temi devet odstotkov kuhinjske soli. Zato je specifično težja ko človek. V vodi sem lahko dobesedno sedel ali pa se vlegel na hrbet ter se dal s prekrižanimi rokami na prsih zibati od lahnih valov, ki se mirno zaganjajo v ravno obrežje. Kopel v Jordanu, kjer se človek iznebi solnatih snovi, ki se primejo kože v Mrtvem morju, je nekoliko hladnejša. Komaj pa sem se po njej oblekel, sem se že zopet potil kakor v parni kopeli.

Pri pozni večerji smo si gasili žejo z različnimi pijačami, ki smo jih pili pomešane z ledom, s seboj pripeljanim iz Jeruzalema. Ko sem se vlegel v postelj, ni nehalo potenje. K temu je še tulil ne daleč od okna moje sobe nemiren šakal. Zato sem moral zapreti okno, da me ne bi obiskal ta ponočni razgrajč, ter sem pustil samo vrata odprta, dočim sem v sličnih slučajih v orijentu spal na prepihu. Zatrema sem le kaj malega, v presledkih. Opolnoči grem na hodnik pred hišo, kjer najdem nekaj tovarišev, ki so tam ždeli in se pretezali na klopih, ker v sobah istotako niso mogli zdržati radi vročine.

Z mojim spanjem je bilo celo pri kraju. Okoli druge ure poiščem na dvorišču našega arabskega kočijaža in sirskega vodnika ter ju s primernim bakšišem pregovorim, da me že ob tej nočni uri spravita k razvalinam stare Jerihe. Čez nekaj časa drdramo proti zapadu po ozki stezi. Krasna je bila ta vožnja! Mirna je bila noč, šakali so utihnili, vsa narava je počivala. A nebo je bilo tako gosto pokrito z zvezdami in zvezde so se zdele tako velike in tako blizu, kakor da bi se hotele približati zemlji. Še nikdar prej nisem videl te čarobne orijentske prikazni na nebu.

V pol ure smo bili pri Elizejevem studencu, imenovanem tako v spomin preroka, ki je napravil njegovo vodo pitno; zdaj se imenuje 'Ain el-Sultan, sultanov studenec. V velikem, z nizkim zidom obdanem zbiralniku se steka ta voda, ki namaka tudi bližnjo okolico. Ob studencu je šotorila družba Angležev. Pet konj je začelo nalahno porezgetavati in ravno toliko oseb je vzdignilo glave z ležišč pri konjih. Po arabskem, mir si želečem pozdravu se je družba spet umirila.

Vsedel sem se na studenčni obzidek in užival hlad ob studencu. Pri prvih žarkih vzhajajočega solnca sem si umil obraz ter povžil hladne vode iz tega zgodovinskega studenca. Potem sem pa šel na delo, radi katerega sem zlasti prišel v Jeriho. V letih 1907. do 1911. je namreč vodil takratni dunajski, pozneje rostovski profesor dr. Sellin izkopavanje razvalin nekdanje Jerihe ter je prišel do čudovito pomembnih uspehov, ki pojasnjujejo sv. pismo, v katerem se poroča o Jerihi, da je imela posebno močno obzidje in da so to mesto zavzeli Izraelci in se potem tam naselili. Po sledovih teh zidov sem hotel hoditi to jutro, preden bi začelo pripekati žarko solnce, ob katerem brez nevarnosti za življenje ni lahko tega izvršiti.

Po izkopanih posodah in izkopanem orodju se da ločiti predzgodovinska, novokamenita, predsemitska doba v letih 3500 do 2500 pred Kr. Že to prastaro mesto je imelo mestni zid iz kamna in velike opeke. Od l. 2500 do 1600 imamo prvo kananejsko dobo, v kateri so se začele rabiti kovine. Znotraj mestnega obzidja iz te dobe se je izkopalo več sledov mestnih hiš in ozkih, krivih ulic. Nekaj hiš je bilo pozidanih ob mestnem obzidju. To obzidje je bilo zopet razrušeno in v večji razdalji od prejšnjega se je pozidalo novo obzidje, ki nadkriljuje vsa dosedanja mestna obzidja, ki so jih odkrili v Palestini. Spodaj je trdo stlačena zemlja, potem sta dve plasti kamenja, nato pride iz opeke zidan nastavek. In to je tisti zid, ki ga je zrušil v drugi kananejski dobi, 1600 do 1200 pred Kr., okoli l. 1400, Jozue s posebno božjo pomočjo, kakor poroča Jozuetova knjiga. Izkopani predmeti nam potrjujejo, da so na severni mestni strani prebivali v tej omenjeni dobi, do 1200, že skupno Kananejci in Izraelci.

Solnce je razžarjalo že iz nevarne višine te znamenite 5000 letne razvaline, ko sem vzel slovo od njih ter želel angleški družbi, ki se je spravljalna na svoje konje za pot v prekojordanse pokrajine, njim običajni: „Good bye!“

Dr. M. Slavič.

Koliko popijemo in koliko zapijemo?

Uradne številke za leto 1920 nam povedo, da smo povžili Slovenci samo v Jugoslaviji: vina 27.079.000 litrov, sadjevca 7.306.400 litrov in sadnega žganja 420.000 litrov. Cena te pijače znaša eno milijardo štiri sto in pet milijonov in sto tisoč kron! To pa je samo domači pridelek. Špiritno žganje, rum, likerji, tuje vino — je še za na vrh. Veščaki trdijo, da bi znesla skupna svota dve milijardi, to je dva tisoč milijonov kron. Če bi od tega samo pet odstotkov manj popili, to je komaj drobtino od tega, kar je res preveč, in bi to darovali v dobre namene, bi bili vsi reveži preskrbljeni, občinske doklade bi se za čudo znižale, pa bi lahko še vode regulirali, novo univerzo zidali in cele knjižnice dobrih knjig imeli v vsaki vasi; zakaj teh 5% znaša sto milijonov! Veliko

preveč!! Ob teh številkah ne smemo govoriti o bedi in stradežu in se ne izgovarjati, da so nam dobri časniki in knjige predrage. Lažemo sami sebi!

Naše slike. Ko ste prejeli „Mladiko“, ste se morda začudili in vprašali: Kaj pa ta možakar na prvi strani? Ta krivonožec! Saj še obraza nima! Ali da bi imel vsaj poštene čizme, magari kvedrovce! In irhaste hlače z žido preštepene! Tako na prvi pogled, ko ste vajeni sladkih obrazov, do pičice poslikanih telovnikov itd. Toda stvar je čisto drugačna. Umetnik, ki je naslikal to podobo, bi vam igraje naslikal vse take igračke. Pa on je hotel nekaj drugega povedati in pokazati: Glejte, ali ni ta mož, ki se s težko in trdno nogo giblje po brazdah, naš narod-trpin? Poglejte moč njegovih pleč, kjer leži teža dela! On ne stoji kot zmrzel štor, on se giblje, dela, se poti — od zore do mraka. Le opazujte ga nekoliko časa, pa se vam bo zazdelo, da res seje in jo maha po njivi razorani. Ob njegovi strani pa že klije klasje, da rodi kleno zrno. Da, mož je res podoba našega naroda: Skoro vse, kar je velikega pri nas, vsi možje, ki so vodili in učili naš narod — vsi so kmetiškega in delavskega rodu — vse zdrave in rodovitne mladike so vzbrstle na grudi.

Fra Filippo Lippi (1406. — 1469.) je upodobil rojstvo božjega deteta, ki ga objavljamo na prilogi k prvi številki letošnje „Mladike“, na tako ljubezniv način, da so ga toskanski slikarji pozneje večkrat posnemali. Čudež se je izvršil v skritem gozdnem zatišju, daleč od svetnega hrupa, in nihče ne ve še zanj razen onih, ki so novorojenemu Izveličarju najbližji. Dete leži med cvetjem na travi in na otroški način vtika prste v usta, pred njim kleči Mati in sklepa roke v tihi molitvi, čisto zadaj je sv. Jožef zatopljen v razmišljanje o čudežnem dogodku, ob strani stoji sv. Janez Krstnik, ki je še deček, nad vsem pa plove Bog Oče s svetim Duhom in lije na skupino spodaj žarke svoje dobrotne milosti. — Slika visi v berlinskem Muzeju cesarja Friderika in je eno izmed najbolj občudovanih del te zbirke.

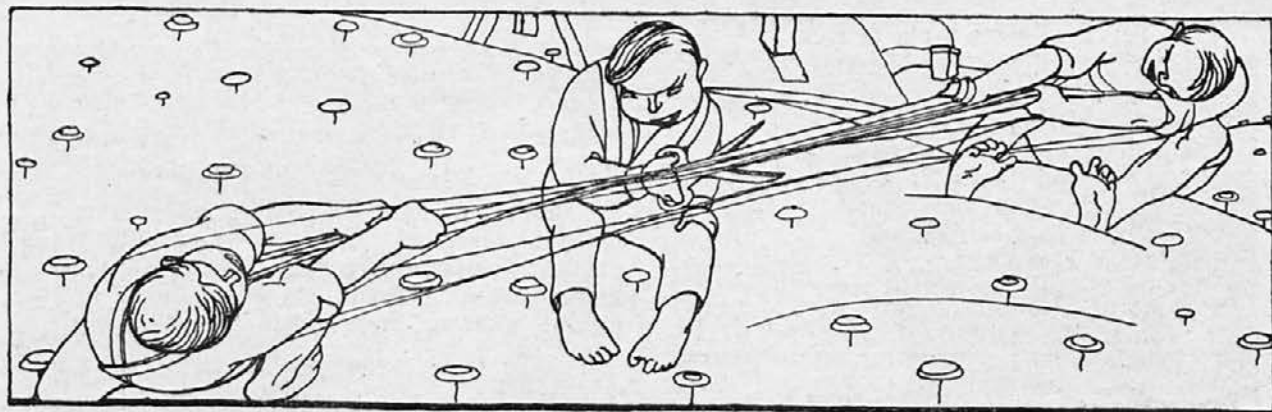
Poglejte še naša zaglavja pri posameznih oddelkih Mladike! Ali niso oni trije angelci-pobiči živa radovednost, ki gleda z oblakov na okroglo zemljo in z največjo pozornostjo zasleduje dogodke na njej?

Pa gospodar in gospodinja! Mati sredi otročičkov pritiska na srce najmlajšega in uči moliti starejša dva: daj nam danes naš vsakdanji kruh... Hčerka jo lepo posluša, sinek, živa iskra, se nekoliko kuja in bi skočil rajši ven k očetu na ozare, ko ga gleda skozi okno, kako stopa za plugom in služi kruha.

Pri z a n k a h - u g a n k a h naletite na tri modrijane, ki si napenjajo mlado pamet in razvozlavajo zamotano štrno, dokler je ne potuhta eden in reši vozal uganke, kot bi ga s škarjami prerezal.

Ali ni vse to živo življenje?

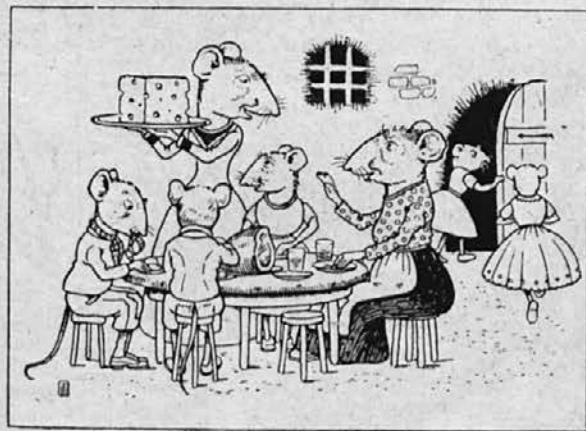
ZANJKE ~ UGANKE ~ MEH ZA SMEH ~

Miške v gostih.

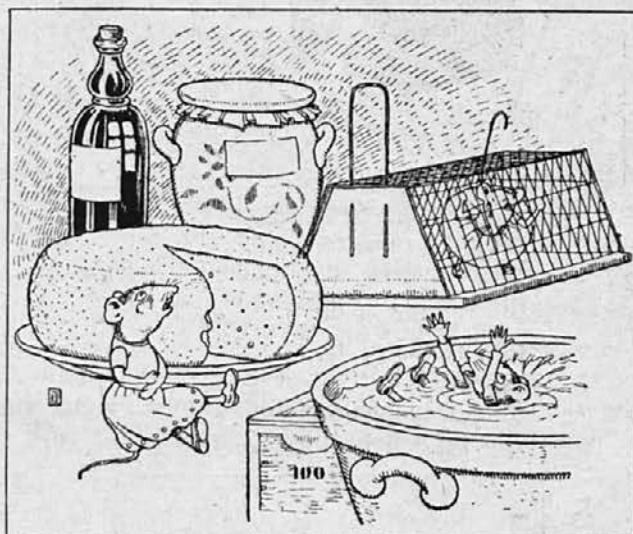
Kaj so neki coklje male
zdaj po podu zaigrale?
V goste grejo naše miši,
naše miši v stari hiši.
Sredi hodi mati zlata
z belo ruto okrog vrata,
pisan koš teži ji rame,

nosi v njem darove same,
da jih dajo teti stari,
dobri postrežljivi Mari.
Danes ona god praznuje,
vsak z voščili jo obsuje,
Brkca, Tekca, Pik in Čož,
Uhlja dá ji šopek rož.

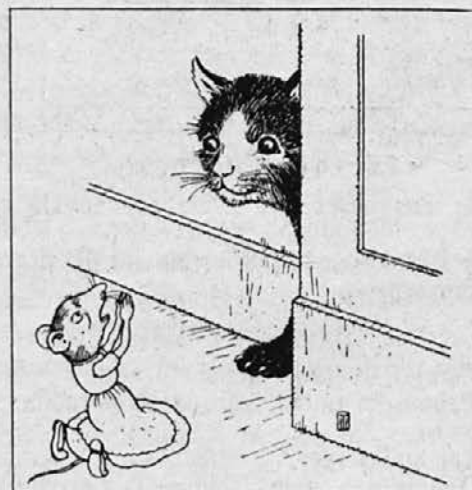

„Da bi zdrava teta bili!...“ zdaj naliva, zdaj jim reže.
Strašno so se prikupili. Kdor je božji, ima dosti—
Teta nosi, sili, streže, res lepo je iti v gosti.

Kaj je Brkci zmedlo glavo?
Prva si izmisli pravo:
„V shrambi skrite so sladkobe...“
Tekco vlekla je iz sobe.

Gresta v shrambo, tu strmita;
mleka je za tri korita,
ino sira cela gora,
tu navžiti vsak se mora.
Brkca brž na sir se spravi,
Tekca ima drugo v glavi,
njo prečudna kletka peče.

Še Pik k njima v hram priteče,
hlastno se nad mleko sklone,
komaj mlaskne, pade, tone,
past pa šklopne, Tekco vjame,
Brkca javka, kliče mame.
Uhlja k njim pogledat šine,
mačka pride, grozno zine:
ima brke za sto njenih,
ima par oči ognjenih...
Uhlja klekne, odpre usta —
a brž mačka jo pohrusta.

Mati samka bedna hodi,
Čoža za rokó ne vodi.
Plane jastreb in popade
zadnjo iskro njene nade.
Tam sedi, solzé pretaka:
Bila je usoda taka!
Kaj usoda!
Bila deca neubogljiva,
bila mati nepazljiva!

Srebrna poroka.

Žena: Za mesec dni bova praznovala srebrno poroko.

Mož: Počakajva še pet let; bova rajši praznovala tridesetletno vojsko.

Deset (10).

A: Torej ti in tvoja žena sta eno.

B: Tako sem mislil, ko sva se poročila, a zdaj nas je deset.

A: Kaj hočeš reči?

B: Ona je ena, a jaz sem ničla.

V Babilonu.

Urednik (meče rokopise v koš): Rad bi bil urednik v Babilonu, kjer so še pisali na opeko; iz rokopisov, ki so za nič, bi si lahko sezidal najlepšo vilo.

Vljudno ji je namignil.

Sluga je nesel neko stvar skopi gospé, ki mu ni dala napitnine. Sluga jo je opomnil na sledeči način: „Visokorodna gospa! Prosim, bodite tako dobri in napišite mi potrdilo, da mi niste dali nikake napitnine, sicer mi moja gospoda tega ne verjame.“

Kurja očesa.

V lekarni: Kaj, kurja očesa imate? Potem kupite steklenico tinkture zoper kurja očesa.

Kmetica: Nič ne pomaga. Saj sem že šest stelenic te tekočine popila.

Uganke.¹

1. Kaj je v Ljubljani v malem piskercu?
2. Ali sme kdo vzeti v zakon taščo bratove žene?
3. Kako more kdo poleti iz Postojne v Ljubljano v senci jezdit, ko sije solnce?
4. Kakor vile spredi,
debel sod na sredi,
od zadaj pa metló,
zdaj povej mi, kaj je to?
5. Nepovabljen pridem sam,
siliti se pa ne dam;
kdor me videti želi,
leže naj in zamiži!

6. Vizitka.

Lucija Etič.

Kakšen je poklic te gospodične?

7. Besedna uganka. — Priobčil Domen.

Iz naslednjih besedi zapomni si po tri zaporedne črke in dobiš izrek pisatelja Cankarja:

domovje, irhovina, granata, lisica, nikakor, borza, kvadrat, drevje.

¹ Imena onih, ki bodo vse uganke pravi rešili, priobčimo. Rešitev v zaprtem pismu mora biti do 15. vsakega meseca poslan: „Mladika“, Prevalje (za Jugoslavijo); „Mladika“, Gorica, via Carducci 4, za Julijsko krajino. Izžrebani rešilec dobi za nagrado knjigo: „Brstje iz vrtov slov. pesništva.“

Kje je mandarin?